L.VIII
A
8

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVIII
A
8
NAPOLI

LVIII-A-8

AUTHORES
DE
CRUCE.

LIPSIVS DE CRVCE
A. Bloteling ſculps.

JUSTI LIPSII

DE CRUCE

LIBRI TRES

Ad ſacram profanamque hiſto-riam utiles.

Unà cum NOTIS, ac Figuris.

Editio ultima, ſeriò caſtigata.

VITTORIO EMANUELE III - BIBLIOTECA NAZIONALE
NAPOLI

LUGD. BATAV.
Apud PETRUM VANDER AA.

M D C XCV.

JVSTVS LIPSIVS

AD LECTOREM.

HABES *Lector quæ de Cruce ſcripſimus, ſed germana. Anteà atque alibi quæ edita (credas hoc nobis) non ſunt noſtra, Quid ergo? non illa dictavimus? Fortaſſe. ſed ô imperitiam! quaſi edendi illo fine. Reverentior poſteritatis ſum: & aliud ſcio eſſe Schedia, aliud Opera; nec ſubitaria hæc noſtra dedicanda in Memoriæ templo. Quid, quòd alii graviùs etiam peccant? qui excipiunt aut intercipiunt dicta aut oratiunculas noſtras, & in contumeliam mei divulgant. Aliter non accipio. Ævum hoc ut multis delictis fibulam, ita petulantiæ & licentiæ laxat: & quod avet procaciſſimus*

quisque, id etiam audet. Ego ſemel & ſeriò teſtor, audite qui in Europâ. NIHIL MEVM EST, AVT ERIT, QVOD NON DE AVTOGRAPHO MEO, ET ME VOLENTE, SIT EXPRESSVM. *Quicumque aliter, mihi injuriam facit, vobis fucum. Deus bone, hæc monenda publicè eſſe? Ecce in bona opeſque externas jus eſt non vivo mihi ſolùm ſed mortuo, & ſolatium fati eſt voluntas ultra fatum: in iſtis animi & ingenii verè bonis non idem erit? Reprimite Principes qui poteſtis, & vos lectores quâ poteſtis: illi puniendo, vos ſpernendo. Ego præter teſtari nihil habeo, & hoc etiam addo, Siquid uſquam præter religionem moresque veterum, non agnoſco: & tibi adhæreo* Statu felix Ec-

cleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli Petrus & Paulus cum ſanguine ſuo profuderunt. *Hæc ex animo ſcripta, ut in animum demittas, te, per ſpes tuas & per quidquid carum eſt, Lector rogo.*

TY

TYPOGRAPHUS AD LECTOREM.

EN tibi Lector benevole Illuſtriſſimi Viri *Juſti Lipſii de Cruce* libellum, in quo edendo eâ curâ uſi ſumus, quâ uti vel diligenti vel diligentiſſimus quisque poterat: nam & menda nonnulla, quæ occurrebant, ſuſtulimus, & rerum ſimul verborumque, & auctorum catalogum adjecimus: ac ne quid deſiderari à nobis ulla ratione poſſet, notas quæ ad calcem operis aut nullo aut obſcuro diſcrimine ſubjectæ erant paginarum & numerorum titulis inſignivimus, ut quo quæque pertineant haud difficulter, & uno quaſi intuitu perſpici poſſit, ac jam præter favorem tuum nihil deſideretur amplius, quem ſi adeſſe nobis perſpexerimus, brevi *Niquetus de Titulo Crucis*, & *Curtius de Clavis Dominicis* pari diligentia & editionis nitore ſubſequentur. Vale.

IN-

INDEX CAPITVM.

LIBRI PRIMI.

CAP. I. PRECATIVNCVLA. *Materies & ordo operis.* pag. 1.

II. *Crucis nomen Polyſemon, Hæc noſtra Gabalus etiam dicta, item Infelix lignum & infame, Sed & Crux non in ligno.* 3

III. *Nomina phraſeſve ad hoc ſupplicium: Figere, Configere, Cruciare. item Cruciarius, pro appendendo.* 7

IV. *Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem, Heſychius & Ovidius emendati, iſte etiam explicatus.* 10

V. *Diviſio prima Crucium: & de ſpecie vetuſtiſſimâ dictum, Affixione, Tertullianus per occaſionem correctus, atque Iſis eadem cum Cerere exiſtimata.* 16

VI. *Altera Simplicis Crucis ſpecies, Infixio. Seneca, Heſychius, Plato, Plinius, illuſtrati.* 22

VII. *In genere de Cruce Compactâ: tum de primâ ejus ſpecie, Decuſſatâ. & an hæc ſit Andreana?* 26

VIII. *Commiſſa Crux quid nobis ſit? exemplis teſtibuſque aſſerta, tum etiam veſtigio noſtræ linguæ.* 31

IX. *Affirmata Crux Immiſſa è ſcriptis maximè Patrum: ipſi alii per alios, & imaginibus per nos etiam, explicati.* 35

X. *In quâ Crucium formâ Chriſtus mortem tulerit? videri in ultimâ, argumento è Patribus & picturis. Ruffini non bona fides notata*

tata in verbis Pauli citandis ſive explicandis. 43

XI. *Apud pleraſque gentium Cruces ferè uſitatas. Apud Syros, Iudaeos, Ægyptios, Perſas, Afros, Graecos, maximè Romanos. Quando apud eos cœperit? An & apud Germanos?* 47

XII. *Apud Romanos vile fuiſſe hoc ſupplicium, & plurimùm ſervorum. Quas ob cauſas ii affecti.* 51

XIII. *Etiam liberi, quidam in crucem dati, ſed viliores aut nocentiores: ut Latrones, Sicarii, Falſarii, atque alibi & Fures.* 56

XIV. *Quae cauſſa falsò aſſignata in Cruce Chriſti? videri Innovationem & Seditionem eſſe.* 58

XV. *Crux interdum liberè & laxè vagata: in hoſtes, in ſeditioſos, in Chriſtianos, in fœminas denique.* 61

LIBRI SECUNDI.

CAP. I. *TRanſitio ad Modum figendi, praemiſſum de atrocitate hujus ſupplicii, quod Summum & Extremum dictum* pag. 64

II. *Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus. In illo Flagellatio ex morte ſemper anteivit.* 66

III. *Flagellorum & virgarum diſcrimen. Illa magis vilia, & magis acerba eſſe, ſolere & talis aſperari.* 68

IV. *Solitos ad Columnam verberari; atque aliàs per viam, De ipsâ columna cui ſacrum cor-*

corpus annexum. 73
V. *Crucem ſuam tuliſſe, aut totam, aut ejus partem,* 76
VI. *Deductos cum vexatione, Stimulis etiam actos.* 79
VII. *In ipsâ Fixione nudi in Crucem dati: an altam, an in terrâ, an alteram depoſitam? id quæſitum. & utrumque firmatum.* 81
VIII. *Clavis figi ſolitos, interdum funibus adſtringi.* 87
IX. *In quibus partibus clavi, & quo numero.* 91
X. *Ordo & modus affigendi. An lignum aliquid in Cruce ſuppedaneum?* 94
XI. *De Titulo, quid is Latinus? quomodo aſſcriptus aut prælatus.* 101
XII. *Poſt fixionem, quomodo mortui in Cruce? languore, aut fame. Vitalitas quorundam.* 103
XIII. *Quoſdam à volucribus aut feris etiam vivos laceratos, & pleroſque omnes mortuos. interdum & lanceis interfectos.* 106
XIV. *Crurifragium à Cruce remotum. Quid fuerit, in quos receptum, & quomodo?* 109
XV. *Corrumpi in Cruce paſſi ſunt, & nefas ſepelire.* 114
XVI. *Cuſtodia & miles ad Crucem, ne detraheret.* 116

LIBRI TERTII.

CAP. I. TRanſitio ad Rarum figendi Modum, Furca diviſa, & hic de Ignominioſâ dicta, pag. 118
II. *De Furcâ Pœnali, & caſos ſub eâ ac mortem.*

tem. 121

III. Ligatos ad Furcam in Crucem ſolere tolli, Furcam & patibulum videri eadem, aut haud longè diſſita. 124

IV. Quæ forma furcæ ſuerit, obſcurè traditum in veterum ſcriptis. 129

V. Ex iis tres ſententiæ erutæ, & ſingulæ explicatæ. Tertiam πιθανωτάτην, videri. 132

VI. Ratio ſuſpendendi per ſingulas illas formas [illegible]

VII. De novâ Furcâ, quæ noſtrum Patibulum. Tribonianum ſubſtituiſſe paſſim in Legum libris. 139

VIII, De Raro modo in Schemate, & primùm de ne Inversâ ſuſpenſione. 142

IX. De obliquâ ſuſpenſione, de varicante, & inter arbores ſciſſione. 145

X. De Modo qui Fine diverſus. primùm de his qui in Cruce uſtulati. 147

XI. De his qui beſtiis in Cruce objecti. 151

XII. De mortuorum in Cruce ſuſpenſione. 154

XIII. E quo ligno Crux fuerit? Item in Monte plerumque defixam, ipſam ſæpe altiuſculam. 156

XIV. Crux ſublata, atque etiam Crurifragium fortaſſe. Quando id factum, quæſitum. 161

XV. Honores quos Conſtantinus Cruci habitum ivit. Signis ea & vexillis impoſita, aut inſerta. 165

XVI. Crux in militum armis: in Imperatorum capite & manibus. & pro inſigni. 168

XVII. Laudatiuncula Crucis. 173

FINIS

IVSTI LIPSII DE CRVCE LIBER I.

CAPVT I.

Precatiuncula. Materies & ordo operis.

AGgredior de CRVCE ſcribere, ſed tuam priùs opem auxiliumque invocans qui eam conſecraſti, & infame illud lignum inſtrumentum feciſti publicæ ſalutis. Tu Deus à Deo genite, homo ex homi-

homine genite, homi-
nibus genite, da mihi
vera, da recta ſcribere,
tibi in honorem, Cruci
in ſplendorem, nobis
in fructum. Materies
& ordo mei operis iſte.
Quid Crux, & *Cujuſmodi*
fuerit: *Ubi*, *Quare*, *Quo-
modo*, & *Quatenus* uſur-
pata. Hæc omnia non
diſtinctè ſolùm, ſed dif-
fusè dicam: nec diſpli-
cebit accuratio illi, cui
ſalutare hoc ſignum
placebit.

Cap.

CAP. II.

Crucis nomen polyſemon. Hæc noſtra Gabalus etiam dicta, item Infelix lignum,& Infame. Sed & Crux non in ligno.

CRVX ſignificatione duplici, Laxâ & Adſtrictâ. Illa eſt, cùm pro omni angore, tormento, atque etiam interitu ſumunt. ut Comici paſſim, qui *Abire* jubent *in malam Crucem*: ut Gracchus, qui dixit (alio etiam genere) *Malo Cruce perire*: ut Plautus [1] de homine merſo aquis, *Abſtractum in maximam malam Crucem.* Sed & Terentius à cruciando, Meretrices dixit *Cruces*: nec diſſimiliter Plautus [2], *Aliqua mala Crux ſemper eſt, quæ aliquid petat.* Paullò diverſius illud ejuſ- *Crux quidquid cruciat.*

 dem:

1 Menæch. Prolog. 2 Aulular.

dem: *Quæ te mala Crux agitat?* [1] quod adfine iſtis, *Quæ larva, aut quæ intemperiæ?* At Adſtricta ſignificatio eſt hæc mea, & vulgò receptiſſima, cùm peculiariter cruciatum & inter-*Mors in ligno.* itum notamus in ligno. Quid ita? credo, quia eximius ille, mors tarda & planè cum ſenſu. Dixerunt & alio nomine *Gabalus.* *Gabalum.* Nonius [2] ex Varrone citat: *Nos barbari quòd nocentes in Gabalum ſuffigimus homines, vos non barbari noxios abſolvitis.* Quæ vox etiam in priſcis Gloſſis, ſed vocali mediâ mutante: *Gabulum*, βάσανος, ex-explicatque laxè, ut vides, & pro quocumque tormento. Dixerunt aliter, *Infelix arbor.* *Infelicem arborem, lignum, ſtipitem.* In carmine horrendo apud Livium [3]: *Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito.*

1 Aulular. 2 In *Gabalum.* 3 Lib. 1.

to. De Cruce accipi res docet, & Cicero, qui in eâ pro Rabirio palàm ſic interpretatur. & Seneca [1]: *Invenitur qui velit adactus ad infelix illud lignum trahere animam tot tormenta tracturam.* Minutius Felix [2]: *Deus ligneus, rogi fortaſſe vel infelicis ſtipitis portio*: id eſt, Crucis. Dixit & *Infamem* Poëta [3] incertus. *Infelix lignum.* *Infelix ſtipes.* *Infamis ſtipes.*

Noxius infami diſtrictus ſtipite membra,
Sperat & à fixâ poſſe redire Cruce.

Natæ appellationes à judicio & ſenſu vulgi, quibus hoc ſupplicium in horrore pariter & vilitate. Itaque Apuleius (in meo quidem & priſco libro) *Damnatam Crucem* [4] dixit. * *Damnata*, * Vulgò *deſtinata.*

[1] Epiſt. c. 1. [2] In Octavio. [3] In Catalect. Virg. [4] Lib. 1. de Aſin.

ta, inquit, *jam crucis candidatus* : bene, & pro hoc ſenſu. Etſi autem Crux propriè in ligno : tamen adnoto, ſimilitudine etiam ita dictam ſuſpenſionem aut fixionem in aliâ paraturâ. puta in monte aut petrâ. Sic Tertulliano [1] ſunt *Cruces Caucaſorum*, alludenti ad Promethea illîc affixum : quem ipſum Lucianus deſcribit & appellat σαυρωθέντα. Sic & Manilius [2] de Andromedâ, quæ in ſcopulo vincta & ceto expoſita :

Cruces in petrâ.

Et cruce virgineâ moritura puella pependit.

1 Lib. 1. adver. Marc. c. 1. 2 Lib. v.

CAP. III.

Nomina phraſésve ad hoc ſupplicium: Figere, Configere, Cruciare. item Cruciarius, pro appendendo.

CRVCIS hæc nomina: ſupplicii quod per eam, iſta. *Cruci ſuffigere.* ut Velleius de piratis, quos Cæſar, inquit, *Cruci ſuffixit. In cruce ſuffigere.* ut Hirtius [1]. *Iuba Numidas eos, qui loco amiſſo fugâ ſe receperant, in cruce omnes ſuffixit.* Item *Cruci affigere*, & *Cruci figere*, crebra in libris. Illud minùs, *Figere* ἁπλῶς & ſine additione. Tertullianus [2] ſic utitur: *Taceo quòd figitur* (Chriſtus:) *in hoc enim venerat.* Quod idem *Configere* Paulinus [3] Nolanus Epiſcopus dixit: *Figere.* *Configere.*

1 De bello Africo. 2 De patientiâ, cap. III.
3 Natali IX. Felic.

Agnoſcant trepidi, quem confixere rebelles:

de Chriſto ad judicium venturo. Etſi Tertullianus [1] paullò aliter, *veterem hominem confixum eſſe Chriſto* dicit: quod vulgò, *unà crucifixum*. Suo etiam & proprio verbo appellarunt, *Cruciare* [2]. Auſonius:

Cruciare.

—— *Cruciaverat illic*
Spreta olim, memorem Veneris, Proſerpina Adonim.

Hegeſippus [3]: *Capiebantur innumeri* (Judæi,) *quingenti fermè ad diem cruciabantur.* quod eſt in crucem agebantur: atque Joſephus [4] in iſtâ ipsâ re dixerat, ἀνεσταυρῶντο. Paulinus [5]:

—— *Cruciatâ in carne coruſcum*
Agnoſcant trepidi.

Gloſſæ

1 De Reſur. carn. cáp. xlvii. 2 In Cupidine crucif. 3 Lib. v. cap. xviii. 4 Lib. vi. Excid. cap. xii. 5 Natal. ix. Fel.

Gloſſæ veteres: *Cruciat, crucificat*, σαυρoῖ. Nota ibidem & *Crucificat*, quod in iiſdem gloſſis alibi: *Crucificatus*, ἐσαυρωμένος. A *Crucio* ſive & *Cruce* ipsâ *Cruciarius* dictus is qui in cruce, vel qui eâ dignus. In ipsâ, ut Petronius [1]: *Cruciarii unius parentes ut viderunt noctu laxatam custodiam, detraxêre pendentem.* Et in Declamationibus Calpurnii Flacci [2] inſcriptio: *Pædagogus cruciarius*: & : *Peregrinus cruciarius*. de his qui appenſi jam in cruce. At qui eâ digni, per convicium aut minas quoque ſic nominati. Iſidorus: *Cruciarius, eò quòd ſit cruce dignus.* Apuleius [3]: *Nec tantillum cruciarius ille deterritus.* Ammianus [4]: *Longum eſt, quæ cruciarius ille conflavit.*

Cruciarius ὁ σαυρωθείς.

Cruciarius ὁ σαυρώσιμος.

1 In Satyr. 2 Declamat. XVII. & XXIX.
3 Lib X. 4 Lib. XIII.

CAP. IV.

Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem. Heſychius & Ovidius emendati, iſte etiam explicatus.

Σταυρὸς quid?

ISta Latinis : Græcis duo ferè Crucis nomina, Σταυρὸς & Σκόλοψ. Illud frequentius: quod tamen propriè non niſi ſtipitem ſignat ſingularem & erectum. Latinè dixeris *Palum* ſive *Vallum*. Euſtathius [1] : Σταυροὶ ὀρθὰ καὶ ἀπωξυμμένα ξύλα· τὰ καὶ σταύαρα παρὰ τοῖς μὴ λαλοῦσιν εὐγλώσσως· γίνονται δὲ παρὰ τὴν εἰς ἀέρα στάσιν, ἢ παρὰ τὸ εἰς εὖρος ἵστασθαι. Οἱ δὲ αὐτοὶ Σκόλοπες λέγονται: *Staturi ſunt ligna recta & præacuta: quæ & Stavara dicuntur ab iis qui minùs ingenuè loquuntur. facta vox, vel quòd ad aërem ſtent, vel quòd in latum. Hi ipſi & Scolopes dicuntur.*

Vnde vox facta?

1 In Odyſſ. ξ. initio.

tur. Quod ait, εἰς ὕψος vel in *latum*, de pluribus junctis verum eſt, ut ſolet in caſtrorum vallo. Neque immuto; etſi ex Heſychio, paullò aliter derivante, poſſim. Ille ſic: Σταυροὶ, οἱ καταπεπηγότες σκόλοπες, χάρακες, καὶ πάντα τὰ ἑστῶτα ξύλα. ἀπὸ τοῦ ἑστάναι σταυροὶ, ἢ ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὔραν ἵστασθαι: *Stauri, defixi ſtipites ſunt, valli, & omnia ligna recta ſtantia: ab eo quòd ſtent Stauri, vel quòd ad auram conſiſtant.* Alluſiſſe ad poſtremum hoc etymon Prudentius [1] videatur: *Luciani jocoſa derivatio.*

——— *Crux iſtum tollat in auras,*

Viventeſq; oculos offerat alitibus.

Hæc Grammatici. ſed Lucianus ingenioſè & pro argumento, in Judicio vocalium, derivat à Tau litterâ, quæ figurâ crucem refert. Ait ἀπὸ τούτου (τοῦ Ταῦ) καὶ

[1] Περὶ στεφ. Hymn. IV.

τῷ τεχνήμασι τῷ πονηρῷ τὴν πονηρὰν ἐπωνυμίαν συνελθεῖν: *ab iſtâ etiam, inſtrumento peſſimo* (cruci) *peſſimum nomen veniſſe.* Atque hoc in fine etiam dialogi iterat. Jam Σκόλοψ propriè, vallum, ſudemque ſignificat acutam. Heſychius [1]: Σκόλοπες, ὀξέα ξύλα, ὀρθά: *Scolopes, acuta ligna, recta.* Homerus [a]:

Σκόλοψ quid?

> —— Σκόλοπες γὰρ ἐν αὐτῇ [τάφρῳ]
> Ὀξέες ἑστᾶσιν.

Ibi Euſtathius: Σκόλοπες, ὀρθὰ ξύλα καὶ ὀξέα, ἃ καὶ σαυροὺς ἐκάλουν. ἐφ' οὓς οἱ κρεμασθέντες, ἀνεσαυρῶσθαι καὶ ἀνεσκολοπίσθαι ἐλέγοντο: *Scolopes recta ligna & acuta, quæ & Stauros vocabant: in quibus appenſi, cruci aut vallo figi dicebantur.* Et benè, quòd duo illa verba ſuggerit, quibus ipſam crucifixionem ſignabant, Ἀνασαυρεῖν & Ἀνασκολοπίζειν. Ita enim plerumque com-

[1] Iliad. μ. verb. 63.

compoſitè, ad elationem ſcilicet fixionemque in alto notandam: etſi aliàs etiam ſimpliciter, Σταυϱοῦν & Σκολοπίζειν. Sunt & alia duo verba, quibus vulgò valdè uſi, Πϱοσηλοῦν & Κϱεμᾷν ſive Ἀνακϱεμᾷν. quorum illud clavationem ipſam in ligno propriè notat, hoc ſuſpenſionem. In illo, ſcriptoris aliquis error videtur apud Heſychium: Πϱοσήλωται, ἀνέστϱωται. atque ego reſcribam, ἀνεσταύϱωται. In iſto, ſæpe interpretum, qui ad ſuſpenſionem vulgariam & in laqueo aptant. Ita quod Arrianus [1] narrat de Muſicano: Τοῦτον κϱεμάσαι Ἀλέξανδϱος κελεύει ἐν τῇ αὑτοῦ γῇ: aliter verſum legi, cùm ſic debuerit: *Hunc Alexander crucifigi in ſuâ regione jubet.* Curtius ſatis præit, qui ſcribit *in crucem ſublatum.* Ita quod Diodorus Siculus [2] in ejuſ-

Heſychius correctus.

1. Lib. VI. 2. Lib. XIII.

ejuſdem Alexandri rebus de Tyro captâ: Τοὺς δὲ νέους πάντας, ὄντας οὐκ ἐλάττους τῶν δισχιλίων, ἐκρέμασεν. idem Curtius rectè: *Duo millia crucibus affixa, per ingens litoris ſpatium pependerunt.* Et exempla pluſcula. Tale apud Latinos ipſum *Suſpendere*, quod ad Crucem referendum moneo juventutem. Ut in Silio [1]:

Suſpendere, quid?

Hunc poſtquam diro ſuſpenſum
robore vidit.

In Senecâ [2]: *Latrocinium fecit aliquis. quid ergo meruit? ut ſuſpendatur.* In Ovidio [3]:

Ovidius explicatus.

More vel intereas capti ſuſpenſus Achæi,
Qui miſer auriferâ teſte pependit aquâ.

Quibus verſibus vera hiſtoria & ſenſus è Polybio [4] reddatur iſte. Antiochus rex per fraudem Achæum

1 Lib. I. 2 Epiſt. VII. 3 In Ibin. 4 Lib. VIII.

Achæum ex arce Sardium deduxit, & per inſidias cepit. καὶ ἔδοξε, addit, πρῶτον μὲν ἀκρωτηριάσαι τὸν ταλαίπωρον, μετὰ δὲ ταῦτα τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντας αὐτοῦ, καὶ καταῤῥίψαντας ἐς ὄνειον ἄσκον, ἀνασταυρῶσαι τὸ σῶμα: *Et viſum eſt, primò admutilare illum miſerum & extremas partes ſuccidere, deinde capite ejus reſecto & in aſininum culleum conjecto, reliquum corpus crucifigere.* Hæc res: ſperne aliorum inanes logos. Sed & mecum lege, *teſte pependit aquâ*: non *triſte* aut *reſte*, quod vulgatur. Vult enim, eum non in ipsâ auriferâ aquâ, id eſt Pactolo, ſuſpenſum: quî potuit? ſed juxta eam, atque illâ quaſi arbitrâ & inſpectante. Pactolus autem haud longè Sardes, ubi hæc geſta.

Leviter emendatus.

CAP.

Cap. V.

Diviſio prima Crucium: & de ſpecie vetuſtiſſimâ dictum, Affixione. Tertullianus per occaſionem correctus, atque Iſis eadem cum Cerere exiſtimata.

Verba non ultrà me tenent: rem ordiâmur, cui illuſtrandæ duplex genus Crucium ſtatuo, *Simplex* & *Compactum.* Illud voco, *cùm in uno ſimplicique ligno fit affixio, aut infixio.* Quæ crux, meo judicio, prima fuit, & in aliam ſpeciem à rudi hac ventum. Sed ea quoque duplex, ut tetigi: altera ad *Affixionem*, altera ad *Infixionem.* Nam aliàs ad arborem ſive ſtipitem alligabant figebantve hominem, ut in *Cupidine Crucifixo* Auſonii, quem ſic deſcribit:

Crux ſimplex.

Ejus diſcrimen.

Eli-

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE
NAPOLI

Eligitur mæſto myrtus notiſſima luco,
Invidioſa Deûm pœnis. Cruciaverat illic,
Spreta olim, memorem Veneris, Proſerpina Adonim.
Hujus in excelſo ſuſpenſum ſtipite Amorem,
Devinctum poſt terga manus, ſubſtrictaque plantis
Vincula mœrentem, nullo moderamine pœnæ
Adfigunt.

Verba omnia nota: videbis & in arboris ſtipite appenſum, nec manibus expanſis, ſed à tergo devinctis, denique nec clavis ſed funibus ſubſtrictum: niſi fortè in pedibus. Simile in Tertulliano[1], de Tiberio: qui Saturni *ſacerdotes*, ut inquit, *in eiſdem arboribus templi ſui, obumbra-*

In arboribus appenſi.

[1] Apolog. cap. VIII.

bratricibus ſcelerum, votivis Crucibus expoſuit. In Martyrologio[1], de Paphnutio: *Ipſe palmæ arbori affigitur, ceteri autem ferro necantur.* Nec ambigimus arbores plerumque huic rei ſerviſſe, præſertim in grandi numero cruciandorum, ſive reciſas leviter & ad Crucem aptatas, ſive etiam comantes. Sed & in ſtipite ſimplici idem fuit. Ex Tertulliano[2]: *Quanto diſtinguitur à Crucis ſtipite Pallas Attica, vel Ceres Farrea, quæ ſine effigie, rudi palo & informi ligno proſtant?* Nam rudem ecce palum componit & aſſimilat cum Cruce. Sed in ejus verbis menda de Cerere Farreâ. Cur enim ſic appellet? an quia far invenerit? eſto. atqui non omnis Ceres ſic effiсta, ſed certa aliqua, & in loco quem voluit ex-

Sive in rudi ſtipite.

Tertullianus emendatus.

1 XXIV. Septembr. 2 Apolog. cap. XVI.

BIBLIOTECA
NAPOLI

expreſſum : ſicut de Pallade, quæ Athenis. Legendum arbitror, *Faria* ſive *Pharia*: quaſi dixerit Cererem, quæ in Ægypto. Et intelligi credam Iſidem : quæ nomine divertit à Cerere, numine communicat. Ita Herodotus : Δημήτηρ δὲ, Ἶσις. In Apuleio [1], ipſa de ſe Iſis: *Me primigenii Phryges Peſſinuntiam matrem nominant, me Eleuſinii vetuſtam deam Cererem.* Euſebius de Præparatione [2]: Φασὶ τοίνυν Αἰγύπτιοι τὸν μὲν Ὄσιριν εἶναι τὸν Διόνυσον, τὴν δὲ Ἶσιν τὴν Δήμητραν: *Aiunt Ægyptii Oſirim eſſe Bacchum, Iſidem verò Cererem.*

Ceres Pharia, ſive Ægyptia.

[1] Lib. XI. de Aſin. [2] Lib. II. cap. I.

Cap. VI.

Altera Simplicis Crucis ſpecies, Infixio. Seneca, Heſychius, Plato, Plinius, illuſtrati.

Infixio quæ vulgò Impalatio.

ATque hæc fuit in Simplici Cruce Affixio: eſt & in eâdem Infixio. qualis? *cùm nudum hominem erecto acutoque ſtipiti infigebant*, eâ formâ & facie quam exempla hæc docebunt. Seneca [1]: *Video iſtic Cruces nec unius generis, ſed aliter ab aliis fabricatas. Alii capite converſo in terram ſuſpendêre, alii per obſcœna ſtipitem egerunt.* Duo in iis verbis obſerves, & Cruces varias fuiſſe, quod nunc diducimus: & inter eas, Infixionem. Quam magis etiam aperit idem Seneca [2]: *Cogita hoc loco carcerem & Cruces, & ada-*

1 Conſolat. ad Mart. c. xx. 2 Epiſt. xiv.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

adactum per medium hominem, qui per os emergat, ſtipitem. Viden' clarè medium hominem ſciſſum & transfoſſum? Atque id imagine etiam illuſtrat Heſychius: Σκόλοψιν, ὡς ὄπτησιν· τὸ γὰρ παλαιὸν τοὺς κακουργοῦντας ἀνεσκολόπιζον, ὀξύνοντες ξύλον διὰ ῥάχεως καὶ τοῦ νώτου, καθάπερ τοὺς ὀπτωμένους ἰχθῦς ἐπὶ ὀβελίσκων: *Sudifixionem* dixeris, *quaſi Aſſationem. Nam antiquitus maleficos Iudi infigebant, acuto ligno penetrantes ſpinam & dorſum, ſicuti aſſos in verubus piſces.* Vbi amplius diſco, propriè hoc eſſe Σκόλοψιν; & Σκολοπίζειν ubi legitur, plerumque referendum ad hanc formam. Iſta Crux neſcio an Mæcenati etiam deſcripta: cujus verſus apud Senecam [1] jam olim ſic legimus:

Σκόλοψιν ea dicta.

Mæcenati lux.

1 Epiſt. CI.

Hanc

Hanc mihi, vel acutâ
Si ſedeam Cruce, ſuſtine.
Vita dum ſupereſt, bene eſt.

Vult miſer & adſuſpirat vivere, etiam inter tormenta, & in iſtâ maximè cruciante Cruce, quam ſignanter dixit *Acutam*. Sed ait etiam *Sedere*: benè. Nam ille profectò habitus hominis ab infero in ſuperum ſic transfixi. Hoc ipſum genus Ἀνασκινδυλεύειν, dictum Græcis, quaſi diffindere & diſſecare. Heſychius: Ἀνασκινδυλεύειν, ἀνασκολοπισθῆναι. Plato [1] eo verbo uſus: Μαστιγώσεται, στρεβλώ- *Et Platoni.* σεται, τελευτῶν δὲ πάντα κακὰ παθὼν ἀνασκινδυλευθήσεται: *Flagellabitur, diſtorquebitur, denique omnia mala paſſus Cruce diffindetur.* Plinii [2] etiam verba huc referam narrantis, Polybium cum Scipione in Africâ *Et Plinio.* leones homicidas *crucifixos vidiſſe, quia ceteri metu pœnæ ſimilis*

B *abſter-*

[1] II. De Repub. [2] Lib. VIII. cap. XVI.

abſterrerentur eâdem noxâ. Quis enim credat operoſam & compoſitam crucifixionem illam fuiſſe? non ego: & accipiam de hac promptâ & fortuitâ in ſtipite infixione, ſive etiam affixione.

Cap. VII.

In genere de Cruce Compactâ: tum de primâ ejus ſpecie, Decuſſatâ. & an hæc ſit Andreana?

At *Compacta* Crux eſt, quæ *manu facta, idque è duplici ligno.* Ita ſeptuaginta Interpretes Ptolemæani, libro Ioſuæ quà vulgò eſt, *lignum*, & Chaldæo paraphraſte, *Crux*, ipſi verterunt * ξύλον δίδυμον: benè ſanè, ad hanc formam. Hæc eſt plena & vera Crux, in quâ brachia etiam explicantur, atque ideò *Patibulum* non ſemel dicta. Hujus ſpecies triplex, ut diſtinctè imò curioſè ediſſeram, & ſemel tollam dubitatio-

* *Lignum geminum.*

Patibulum quid propriè?

tationes aut lites. Eſt *Decuſſata*, eſt *Commiſſa*, eſt *Immiſſa*. Illa prima mihi dicitur, *in quâ duo ligna directa & æquabilia, inter ſe obliquantur*. Decuſſare hoc enim Romani dixerunt. Hieronymus [1]: *Decuſſare, eſt per medium ſecare, veluti ſi duæ regulæ concurrant ad ſpeciem litteræ X quæ figura eſt Crucis*. Nec minùs clarè Iſidorus [2]: *X littera, & in figurâ Crucem, & in numero decem demonſtrat*. Obſcuriùs paullò alii Patres & Doctores noſtri, ut Iuſtinus Martyr [3]: qui illud Platonis in Timæo, Ἐχίαζεν αὐτὸν ἐν τῷ παντί: *Decuſſavit eum in univerſo*: adſeveranter ad Chriſtum & Crucem noſtram retulit, quo niſi hoc aſpectu? Iam cùm tranſverſis obliquatiſque manibus benedictionem Iacobi eôdem aptant: quid niſi hæc forma in oculis?

Crux Decuſſata.

Iuſtinus explicatus.

1 In Hierem. cap. XXXI. 2 Lib. I. Orig. c. III. 3 Adverſ. Tryph.

Et Damaſcenus. Damaſcenus [1]: Ἰακὼβ προσκυνήσας τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου, ἐνηλλαγμέναις ταῖς χερσὶ τοὺς υἱοὺς Ἰωσὴφ εὐλογήσας, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διαγράφει σαφέστατα: *Iacob adorans extremum virgæ, alternantibus manibus liberos Ioſeph benedicens, etiam ſignum hoc Crucis deſcribit manifeſtiſſimò.* Quid χεῖρες iſtæ ἐνηλλαγμέναι etſi non ambiguum, tamen audiamus Cedrenum commodè explicantem. Ἰσραὴλ (idem cum Iacobo) τὰς χεῖρας ἀμείβων, τὴν μὲν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ νεωτέρου, τὴν ἀριστερὰν δὲ ἐπὶ τοῦ πρεσβυτέρου τὴν κεφαλὴν τιθείς: *Iſraël manus permutans, dextram quidem in junioris, ſiniſtram verò in ſenioris caput imponens.* Et Tertullianum [2] in iſtâ ipsâ re: *Impoſitis & intermutatis manibus benedixit, & quidem ita tranſverſim obliquatis inter ſe, ut Chriſtum deformantes, jam tunc portenderent bene-*

1 Lib. IV. de Orth. cap. XII. 2 De Baptiſ. cap. VIII.

BIBLIOTECA ... EMANUELE III
NAPOLI

benedictionem in Chriſtum futuram. Quomodo *Chriſtum deformarunt* illæ manus? imò *Crucem*: & ſic mihi libido aliquando legere: ſed refræno, & accipio Chriſtum crucifixum. Hæc illa eſt quam Andreanam hodie dicimus, validâ & ſatis veteri famâ divum iſtum in eà cruciatum. Anne verâ? facit me ut ambigam Martyrologium Romanum: in quo hoc ſaltem * legas, *in Cruce ſuſpenſum.* & magis Hippolytus [1], qui ſcribit *Crucifixum Patris in Achaiâ, ad arborem olivæ rectum.* Quid magis contra famam? Atque hæc fixio ad Simplicem noſtram potiùs abeat, longè à Decuſſatâ.

Crux Andreana.

* Vti & in Abdia lib III.

[1] In Comment. Græco.

Cap.

CAP. VIII.

Commiſſa Crux quid nobis ſit? exemplis teſtibusque aſſerta, tum etiam veſtigio noſtræ linguæ.

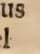
IAm *Commiſſam* Crucem appello, *cùm ligno erecto brevius alterum ſupernè, & de ipſo capite committitur, ſic ut nihil exſtet.* ea forma examuſſim eſt in T litterâ, quam uno ore omnes cum Cruce componunt. Lucianus ubi Tau accuſatur: Τῷ γὰρ τούτου σώματί φασι τοὺς τυράννους ἀκολουθήσαντας καὶ μιμησαμένους αὐτοῦ τὸ πλάσμα, ἔπειτα σχήματι τοιούτῳ ξύλα τεκτήναντας, ἀνθρώπους ἀνασκολοπίζειν ἐπ' αὐτά: *Hujus enim corporis filum tyrannos ajunt ſecutos, ejuſque ſpeciem imitatos, ſimili deinde figurâ ligna fabricaſſe, & homines in iis fixiſſe.* Palàm eſt Crucem intelligi. Tertullianus [1]: *Ipſa enim littera Græcorum Tau,* *Commiſſa Crux.*

[1] XII adver. Marcion.

Tau, *noſtra autem* T, *ſpecies Crucis.* Iſidorus [1]: *Tau littera ſpeciem Crucis demonſtrat.* Hieronymus [2]: *Antiquis Hebræorum litteris, quibus uſque hodie Samaritæ utuntur, extrema Tau Crucis habet ſimilitudinem.* Paulinus Nolanus [3]: *Chriſtus non multitudine nec virtute legionum, ſed jam tunc in ſacramento Crucis, cujus figura per litteram Græcam Tau numero trecentorum exprimitur, adverſarios Principes debellavit.* Adſtruunt etiam picturæ, & noſtra lingua. In illis quidem, paſſim hodie videas D. Antonii vetuſtiſſimi monachi penulæ & manui aſſui aut imponi hanc crucem. An quia Ægyptius ille vir, quibus jam olim notum, & inter ſacra hoc ſignum? Certè in obeliſcis, qui inde Romam vecti, ſculptum ſic vidimus

Antoniana Crux.

1 De vocat. gent. 2 In Ezech. cap. IX. 3 Epiſt. ad Scu.

mus : cum anulo tamen vel ansulâ ſupernè, nec ſatis ſolidè ſcio ad quam rem aut uſum. Sed de præcipuâ ipsâ notâ, dignum aliquid notâ Eccleſiaſticæ noſtræ hiſtoriæ prodiderunt. Ruffinus [1]: *Signum hoc dominicæ Crucis, inter illas quas dicunt* ἱερατικὰς *id eſt Sacerdotales litteras, habere Ægyptii dicuntur, velut unum ex iis quæ apud illos ſunt litterarum elementis. Cujus litteræ ſeu vocabuli hanc aſſerunt eſſe interpretationem*, VITA VENTVRA.

Ægyptiis inter notas.

Sozomenus [2]: Φασὶ δὲ τοῦ ναοῦ καθαιρουμένου τούτου (τοῦ Σαράπιδος) τινὰς τῶν καλουμένων ἱερογλιφικῶν χαρακτήρων σταυροῦ σημεῖα ἐμφερεῖς ἐγκεχαραγμένους τοῖς λίθοις ἀναφανῆναι. παρ᾽ ἐπισημόνων δὲ τὰ τοιάδε ἑρμηνευθεῖσαν σημαίνειν ταύτην τὴν γραφὴν, ζωὴν ἐπερχομένην. *Ajunt templo iſto* (Sarapidis) *diruto & disjecto, quaſdam ex iis, quas vocant Hieroglyphicas*

Significatio.

 notas,

[1] Lib. II. cap. XXIX. [2] Lib. III. Eccl. Hiſt. cap. XV.

notas, ſimiles ſigno Crucis inſcriptas lapidibus apparuiſſe. Ab iis autem, qui docti hæc talia, explicatam eam notam, ſignificare vitam venturam. In Suidâ etiam hiſtoriola hæc breviter: Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου βασιλέως καθαιρουμένων τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, εὑρέθησαν ἐν τῷ Σαράπιδος νεῷ ἱερογλυφικὰ γράμματα σταυροῦ ἔχοντα τύπους. ἅπερ θεασάμενοι οἱ ἐξ Ἑλλήνων χριστιανίσαντες, ἔφασαν σημαίνειν τὸν σταυρὸν παρὰ τοῖς ἱερογλυφικὰ γινώσκουσι γράμματα ζωὴν ἐπερχομένην. *Theodoſio magno regnante, cùm fana Gentilium diruerentur, inventa ſunt in Serapidis templo Hieroglyphica littera, habentes Crucis formas, quas videntes ii gentilium qui Chriſto jam addicti erant, ajebant ſignificare Crucem apud peritos Hieroglyphicarum notarum Vitam venturam.* Atqui & à linguâ argumentum petii, ſed noſtrâ. Nos inquam Belgæ hodie, bacillos in hanc formam, quos ægrorum bra-

brachiis ſuſtentaculum ſubjicimus, vocamus ipsâ Latinâ voce *Cruckas*.

CAP. IX.

Affirmata Crux Immiſſa è ſcriptis maximè Patrum: ipſi alii per alios, & imaginibus per nos etiam, explicati.

DEnique *Immiſſa* crux eſt, *cùm ligno erecto tranſverſum alterum injungitur atque immittitur, ſed ſic ut ipſum ſecet.* Ita eminentia hîc ſemper aliqua & capitellum, aliter quàm in Commiſsâ. Etiam anguli hîc ſive fines quaterni, illic terni. Quis de iſtâ ambiget? Ingerunt eam oculis Picturæ pariter & Scripturæ priſcæ. Sed illas omitto aut differo: hæ variæ & obviæ ſunt, atque ex iis eligam non colligam, noſtro more. Iuſtinus ſignanter in primis deformat *Immiſſa quid?*

 adver-

adverſus Tryphonem. Explicat vetus illud vaticinium de Unicorni, & ad Crucem ſic aptat: *A Iuſtino deſcripta.* Μονοκέρωτος γὰρ κέρατα οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ἢ σχήματος ἔχοι ἄν τις εἰπεῖν καὶ ἀποδεῖξαι, εἰ μὴ τοῦ τύπου ὃς τὸν Σταυρὸν δείκνυσιν. ὄρθιον γὰρ ἕν ἐστι τὸ ξύλον, ἀφ' οὗ ἐστι τὸ ἀνώτατον μέρος εἰς κέρας ἐπηρμένον, ὅταν τὸ ἄλλο ξύλον προσαρμοσθῇ, καὶ ἑκατέρωθεν ὡς κέρατα τῷ ἑνὶ κέρατι παρεζευγμένα τὰ ἄκρα φαίνηται, καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον ὡς κέρας καὶ αὐτὸ ἐξέχον ἐστὶν, ἐφ' ᾧ ἐποχοῦνται οἱ σταυρούμενοι: *Unicornis enim cornua alteri rei aut figuræ haud quiſpiam ſimilia dixerit aut oſtenderit, quàm illi quæ Crucem refert. Rectum enim unum eſt lignum à quo eſt ſuprema pars in cornu ſublata, cùm alterum lignum aptatum eſt: & utrimque tamquam cornua illi uni cornu conjuncta, extrema apparent: & illud in medio defixum, & ipſum tamquam cornu eminet, in quo requieſcunt & innituntur crucifixi.*

Ob-

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

Obſcuriuſcula alibi verba, ſed hac parte liquidiſſima, quòd eminens unum cornu facit à vertice crucis. Iam alii Patrum, variâ imagine, non ſine laſciviâ quâdam ingeniorum & ſtili eam deſcribunt & notificant. Ut Hieronymus 1: *Ipſa ſpecies Crucis, quid eſt niſi forma quadrata mundi? Aves quando volant ad æthera, formam Crucis aſſumunt. Homo natans per aquas, vel orans, formâ Crucis viſitur.* Ut Tertullianus 2: *Victorias adoratis, cùm in Tropæis Cruces inteſtina ſint tropæorum. Omnes illi imaginum ſuggeſtus in ſignis, monilia crucium ſunt. Sipara illa vexillorum & cantabrorum ſtolæ crucium ſunt. Laudo diligentiam, noluiſtis incultas Cruces conſecrare.* Ut Minutius Felix 3: *Cruces nec colimus, nec optamus. Vos planè, qui ligneos Deos conſecratis,*

Ab Hieronymo.

Tertulliano.

Minutio.

1 In Marc. cap. xi. 2 Apolog. cap. xvi. 3 In Dialog. Octavio.

cratis, cruces ligneas, ut deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. nam & ſigna ipſa, & cantabra, & vexilla caſtrorum quid aliud quàm inauratæ Cruces ſunt & ornatæ? Trophæa veſtra victricia non tantùm ſimplicis Crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. Signum ſanè Crucis naturaliter viſimus in navi, cùm velis tumentibus vehitur, cùm expanſis palmulis labitur: & cùm erigitur jugum, Crucis ſignum eſt: & cùm homo porrectis manibus Deum purâ mente veneratur. Ita ſigno Crucis aut ratio naturalis innititur, aut veſtra religio formatur. Ut Maximus Taurinenſis [1]: *Grande eſt Crucis ſacramentum, &, ſi intelligamus, per hoc ſignum mundus ipſe ſalvatur. Nam cùm à nautis ſcinditur mare, priùs arbor erigitur, velum diſtenditur, ut Cruce Domini factâ aquarum fluenta rumpantur. Sed & bonus* *Maximo.*

[1] De Cruce Dom. Homil. II.

bonus agricola, cùm parat terræ ſolum vertere, non niſi per ſignum Crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale ſubjicit, afficit (lege *affigit*) *aures, ſtivam inſerit, figuram Crucis imitatur. Cælum quoque ipſum hujus ſigni figurâ diſpoſitum eſt. Nam cùm quatuor partibus diſtinguitur, Oriente, Occidente, Meridiano, ac Septentrione, quatuor quaſi Crucis angulis continetur. Ipſius etiam inceſſus hominis, cùm manus levaverit, Crucem pingit. atque ideò elevatis manibus orare præcipimur, ut ipſo quoque membrorum geſtu paſſionem Domini fateamur.* Et diffuſiſſimè omnium

Iterùm Iuſtino. Juſtinus [1]: Κατανοήσατε πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εἰ ἄνευ τοῦ σχήματος τούτου (Σταυροῦ) διοικεῖται, ἢ κοινωνίαν ἔχειν δύναται. Θάλασσα μὲν γὰρ οὐ τέμνεται, ἢν μὴ τοῦτο τὸ τρόπαιον, ὃ καλεῖται ἱστίον, ἐν τῇ νηῒ σῶον μείνῃ. γῆ δὲ οὐκ ἀροῦται ἄνευ αὐτοῦ. Σκαπανεῖς δὲ ἐργασίαν οὐ ποιοῦνται,

1 Apolog. II.

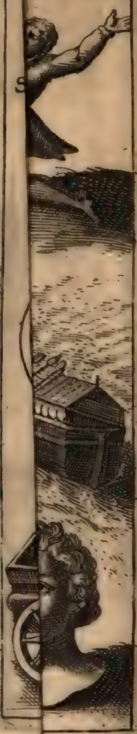
τιν, οὐδὲ βαναυσουργοὶ ὁμοίως, εἰ μὴ διὰ τῶν τὸ σχῆμα τοῦτο ἐχόντων ἐργαλείων. Τὸ δὲ ἀνθρώπειον σχῆμα οὐδενὶ ἄλλῳ τῶν ἀλόγων ζώων διαφέρει, ἢ τῷ ὀρθόν τε εἶναι, καὶ ἔκτασιν χειρῶν ἔχειν, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ ἀπὸ τοῦ μετωπίου τεταμένον τὸν λεγόμενον μυξωτῆρα φέρειν, δι' οὗ ἥ τε ἀναπνοή ἐστι τῷ ζώῳ, καὶ οὐδὲν ἄλλο δείκνυσιν ἢ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ. καὶ τὰ παρ' ὑμῖν δὲ σύμβολα τὴν τοῦ σχήματος τούτου δύναμιν δηλοῖ. * * λλωμένων καὶ τῶν τροπαίων, δι' ὧν αἵ τε πρόοδοι ὑμῶν πανταχοῦ γίνονται, τῆς ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν τούτοις δεικνύντες, εἰ καὶ μὴ νοοῦντες τοῦτο πράττετε. καὶ τῶν παρ' ὑμῖν ἀποθνησκόντων Αὐτοκρατόρων τὰς εἰκόνας ἐπὶ τούτῳ τῷ σχήματι ἀνατίθετε, καὶ θεοὺς διὰ γραμμάτων ἐπονομάζετε. *Conſiderate omnia quæ in mundo ſunt, an ſine ſigno hoc Crucis gubernentur, aut poſſint præbere ſui uſum. Mare enim non ſcinditur, niſi tropæum iſtud, quod malus appellatur, ſalvum in navi maneat. Terra non aratur ſine eo. Foſſores verò opus non abſolvunt, neque alii*

* Vide Not.

alii item operarii Mechanici, niſi per inſtrumenta quæ formam hanc referant. At humana figura non aliâ re belluis differt, quàm quòd, & recta ſit, & manuum extenſionem habeat, & in facie à fronte protenſum naſum, per quem & reſpiratio animalibus eſt, neque aliud demonſtrat quàm ſignum hoc Crucis. Sed & apud vos notæ hujus ſigni potentiam declarant: * *cùm alia quædam, tum tropæa, ob quæ progreſſus & expeditiones ubique vobis fiunt imperii & potentiæ ſigna in iſtis præferentes, etſi ignorantes hoc facitis. Et Imperatorum qui apud vos mortui ſunt imagines in hac figurâ ponitis, & Deos per litteras appellatis.* Quæ pluſcula poſui, quia me quoque inter exſcribendum delectarunt inventiunculæ iſtæ Patrum. Spero & te, ſi plenè intelliges: atque adminiculum, figuras iſtas, habe.

* Vide Not.

P: 42

* N

CAP. X.

In quâ Crucium formâ Chriſtus mortem tulerit: videri in ultimâ, argumento è Patribus & picturis. Ruffini non bona fides notata in verbis Pauli citandis ſive explicandis.

HAbes omnes Crucium ſpecies. In quâ earum ille mortuus, qui morte ſuâ nobis vita? Ne quærendum quidem cenſeam, niſi dubitaſſe & diſputaſſe viderem viros graves & ſacrorum peritos, ego arbitror & pronuncio, in hac poſtremâ, in illâ inquam, quæ quatuor finibus univerſum orbem complexa eſt, non ſine myſterio, quod toti orbi mortuus, Salvator noſter pependit. Tangit hoc & docet Sedulius[1]:

Crux quadrangula, quo myſterio.

[1] Lib. III.

Néve

Néve quis ignoret ſpeciem Crucis
eſſe colendam,
Quæ Dominum portavit ovans,
*ratione * potenti,*
* Sive, patenti.
Quatuor inde plagas quadrati
colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice
fulget Eous,
Occiduo ſacræ labuntur ſidere
plantæ,
Arcton dextra tenet, medium læ-
va erigit axem.

D Paulus explicatus. Et auctoritas etiam firma à D. Paulo [1]. cujus hæc verba, *Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo, & ſublimitas & profundum*, plerique Doctorum veterum referunt ad Crucem. Auguſtinus [2]: *Erat latitudo, in quâ porrectæ ſunt manus; longitudo à terrâ ſurgens, in quâ erat corpus infixum; altitudo, ab illo innexo ligno ſurſum quod eminet;*

1 Ad Eph. c. III. 2 In Pſal. CIII. & alibi.

eminet; profundum, ubi fixa erat Crux, & ibi omnis ſpes vitæ noſtræ. Damaſcenus [1]: Ὥσπερ τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ Σταυροῦ διὰ τοῦ μέσου κέντρου κρατοῦνται καὶ συσφίγγονται, οὕτω διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τό, τε ὕψος καὶ τὸ βάθος, μῆκος καὶ πλάτος, ἤτοι πᾶσα ὁρατή τε καὶ ἀόρατος κτίσις συνέχεται. *Sicut quatuor extrema Crucis per medium centrum vinciuntur & junguntur: ſic per divinam potentiam Sublimitas & Profunditas, Longitudo & Latitudo, ſive omnis conſpicua & inconſpicua creatura continetur.* Palàm & ipſe quatuor fines nominat, & verba Pauli huc adaptat. Ruffinus [2] cur diſſentit? qui tres modò agnoſcit, & ipſa Apoſtoli verba (nefas!) admutilat & detruncat. *Docet*, inquit, *Apoſtolus Paulus illuminatos eſſe debere oculos cordis ad intelligendum quæ ſit altitudo, latitudo, & profundum. Deſcriptio Crucis eſt,*

Ruffini ſingularis ſententia.

1 De Orth. lib. IV. cap. XII. 2 In Symbol.

eſt, cujus eam partem quæ in terram defixa eſt, profundum appellavit: altitudinem verò illam, quæ in aërem porrecta ſublimis erigitur: latitudinem quoque illam, quæ diſtenta in dextram lævamque protenditur. Mirum, & in verbis Pauli, & in eorum ſenſu *longitudinem* ubique improvidè omiſit, an de induſtriâ ejecit? Culpa, ſi illud: crimen, ſi iſtud. Sed ad rem. Poëtæ quoque & Pictores ſunt à formâ iſtâ. Nonnus diſertè ſcribit, Chriſtum ſublatum εἰς δόρυ τετράπλευρον: *in lignum quadrilaterum.* Et in priſcis ſculpturis (illis meritò fides) quadrata conſpicitur hæc forma. Conſtantinus Imp. in Labaro ſuo expreſſit: & Deus ipſe in aëre ei deformarat. In columnis ejuſdem Principis, quæ nunc in cognomine urbe (heu, quò ea recidit?) Crux ejuſmodi inſculpta viſitur, & utrimque ab alatis Geniis ſuſten-

Crux in lapidibus.

ſtentatur. Quid, quòd in Nummis plurifariam ſic apparet? quorum alibi damus typos. Nec meo ſenſu, ambigi profectò poteſt, in tam veteri Chriſtianorum ſenſu. Tamen ſunt qui de Commiſsâ ſive de Tau forma contendunt. nec damno, etſi diſſideo: quia & illi ſi Titulum ſupernè addis, efficere atque imaginari poſſis quaternos iſtos fines.

CAP. XI.

Apud pleraſque gentium Cruces ferè uſitatas. Apud Syros, Iudæos, Ægyptios, Perſas, Afros, Græcos, maximè Romanos. Quando apud eos cœperit? An & apud Germanos?

CRuces ſatis vidimus: ubi gentium eæ in uſu fuerint, addam. Etſi uno verbo pænè dixerim, ubique gentium receptas. Oriens quidem pleroſque uſur-

uſurpavit, idque jam olim. De Syris in Eſthère[1] ſcriptum: *Suſpenſus eſt Aman in patibulo, quod paraverat Mardochæo.* De Judæis, in Joſuâ[2]: *qui regem ejus (Hai) ſuſpendit in patibulo uſque ad veſperam.* Item in Numeris[3]: *Tolle cunctos Principes populi, & ſuſpende eos contra Solem in patibulis.* Atque in ſacris libris ſæpiùs. Ægyptios etiam uſos reperio. ut Thucydides[4] de rege Inaro: προδοσίᾳ ληφθεὶς ἀνεσταυρώθη: *proditione captus, in crucem eſt actus.* Et Juſtinus[5], in eâdem Ægypto: *Agathocles occiditur, & mulieres in ultionem Eurydices patibulis ſuffiguntur.* Et Perſas crebrò. Herodotus[6] de Polycrate: Ἀποκτείνας δέ μιν οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιος Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε: *Interficiens eum (quod indignum relatu ſit) Orœtes in Cruce ſuffixit.* Ammianus[7] de ſuo ævo; *Ælianus Comes*

Crux Syris in uſu. *Judæis.* *Ægyptiis.* *Perſis.*

1 Cap. VII. 2 Cap. VIII. 3 Cap. XXV. 4 Lib. I. 5 Lib. XXX. 6 In Thalia. 7 Lib. XIX.

Comes & Tribuni patibulis ſceleſtè ſuffixi: capti nempe à Perſis. Sed Afros vel omnium creberrimè: *Afri.* qui non in viles modò, ſed illuſtriſſimas perſonas adhibebant. Atque à Senatu Carthaginienſium etiam *Duces,* (Valerii [1] verba ſunt) *bella pravo conſilio gerentes, etſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, Cruci ſuffigebantur*: Video & Græcos uſitaſſe. Certè Alexan- *Græcis.* der Macedo Glaucum medicum, & Tyrios, & plures crucifixit [2]. Etiam Xantippus Athenienſis Artayctam Perſam, de quo apud Herodotum in Calliope extremâ leges. Iam *Romanis, & quando* Romanis *vetus veterrimumque* (verba Victoris [3] uſurpabo) *ſupplicium patibulorum.* Si [4] Livio fides, ſtatim ſub primis regibus uſurparunt: & exemplum in Horatio, cui id ſub Tullo

 para-

1 Lib. II. c. VII. 2 Plutarch. in Alexan. 3 In Conſtantino. 4 Lib. I.

parabatur. Etſi Cicero [1] diſſentire videtur, & horridum illud Carmen ad Tarquinium Superbum auctorem referre. *I lictor*, inquit, *colliga manus. quæ non modo hujus libertatis manſuetudiniſque non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numæ, ſed Tarquinii, ſuperbiſſimi ac crudeliſſimi regis iſta ſunt cruciatus carmina, Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito.* Quæ tamen aut populariter & ad cauſſam Cicero dixerit; aut hoc ſentiens, non ab auctore illa Tarquinio fuiſſe, ſed illo maximè digna, & apud eum crebra. Utrum horum eſt, video etiam liberâ republicâ ſtatim in uſu cruces. Dionyſius [2] de ſervis conjuratis: Καὶ αὐτίκα οἱ μὲν ἐξ οἰκιῶν συλληφθέντες, οἱ δὲ ἐκ τῶν ἀγορῶν ἀχθέντες, ἀνεσκολοπίσθησαν ἅπαντες: *Et ilicò alii quidem è domibus extracti, alii è foris abducti, omnes in Crucem acti ſunt.* & dein-

Cicero explicatus.

[1] Orat. pro Rabir. [2] Lib. v. Antiq.

& deinceps * ψαμμακόσιοι, ut cum Græcis dicam, teſtes. Quid Germani? numquid & illi uſi? diſtrahor. Tacitus [2] videtur dicere: *Proditores & transfugas arboribus ſuſpendunt.* ſed fortaſſis ad laqueum & ſuffocationem hoc aliquis trahat. Tamen idem [2] *Patibula* etiam attribuit: *Quot patibula captivis, quæ ſcrobes:* quo niſi ſuo & Romano ſenſu?

** Infiniti, & ut arena.*

An Germani crucifixerint?

Viderit.

CAP. XII.

Apud Romanos vile fuiſſe hoc ſupplicium, & plurimùm ſervorum. Quas ob cauſſas ii affecti.

PLurifariam igitur receptæ Cruces, ſed vix tamen niſi in homines viliores, Romano quidem ritu. Atque apud eos ſervorum ferè hoc ſupplicium, aut plebeiorum qui juxta ſervos.

Servi plerumque in Cruce.

1 De mor. German. 2 Annal. 1.

De ſervis mulier apud Iuvenalem [1]:

Pone Crucem ſervo.

Et alia apud Petronium [2]: *Nec dii ſinant, ut amplexus meos in Crucem mittam.* Ita enim venuſtè ſervum cruciarium appellat, quâ facie ſermonis Scelus pro ſceleſto. Servis ipſe apud Plautum [3] comiter fatetur:

Noli minitari, ſcio crucem futuram mihi ſepulcrum,
Ibi majores mei ſiti ſunt, pater, avus, proavus, abavus.

Atque adeò peculiare hoc ſervis, ut nomine *Servilis ſupplicii* Crux veniat capienda. In Tacito [4]: *Aſiaticus* (*enim is libertus*) *malam potentiam ſervili ſupplicio expiavit.* Iterùm [5]: *Sumptum de eo ſupplicium in ſervilem modum.* In Vulcatio [6] explicatiùs: *Centuriones rapi juſſit & in crucem tolli, ſervilique*

Servile ſupplicium quid.

1 Satyra VI. 2 In Satyrico. 3 In Milite.
4 IV. Hiſt. 5 II. Hiſt. 6 In Avidio Caſſio.

liqueſupplicio affici. In Capitolino [1]: *Nam & in crucem milites tulit, & ſervilibus ſuppliciis ſemper affecit.* Ergo Livium [2] ſic evolves: *De captivis, ut quiſque liber, aut ſervus, ſuæ fortunæ à quoque ſumptum ſupplicium eſt.* Suæ fortunæ: nempe Crux ſervo repoſita, gladius aut ſecuris libero. Ipſum hoc ita in Hirtio [3] legas: *Prehenſi ſervi tres, & unus è legione vernaculâ. Servi ſunt in crucem ſublati, militi cervices abſciſæ.* Servile igitur hoc ſupplicium, ſed non ob levem aut cottidianam noxam. Horatius [4] indicat:

Livius illuſtratus.

Si quis eum ſervum, patinam qui tollere juſſus
Semeſos piſces, tepidumque ligurrierit jus,
In cruce ſuffigat; Labeone inſanior inter
Sanos dicatur.

Cauſſa graviores ad crucem.

 In-

1 In Macrino. 2 Lib. III. 3 De bello Hiſpan. 4 Lib. I. Serm. III.

Indicat, inquam, graves fuiſſe & in extremo ſupplicio extremas cauſſas. Sed quas illas? ægrè univerſas dixerim: quaſdam adnumerabo. *Vt Delatio.* Delatura domini. Pertinax apud Capitolinum [1], *eos qui calumniis appetiti per ſervos fuerant, damnatis ſervis delatoribus, liberavit, in Crucem ſublatis talibus ſervis.* Sic Macrino [2] jam Principe, συκοφάνται τε ἢ δοῦλοι, ὅσοι δεσπότας κατήγγελον, ἀνεσκολοπίσθησαν: *Sycophantæ, aut ſervi, quicumque dominos detulerant, in crucem ſunt acti.* *Machinatio.* Et in genere, omnis machina contra dominicam ſalutem. Paulus [3]: *Si ſervi de domini ſalute conſuluerint* (Mathematicos intellige:) *ſummo ſupplicio, id eſt Cruce, afficiuntur.* *Fuga.* Item Fuga, ſed (ut opinor) diuturna, aut repetita. Cicero [4] tangit: *Quæ Crux huic fugitivo poteſt ſatis ſup-*

[1] In Pertin. [2] Herodian. lib. v. [3] Lib. v. Sent. Tit. xxi. [4] Pro Dejotaro.

ſupplicii adferre? Et Valerius [1]: *Cruce digniſſimi fugitivi.* Quin Scipio, apud eumdem [2], transfugas Romanos, *tamquam patriæ fugitivos, Crucibus affixit.* Simile ſub Auguſto, in Sexti milite puniendo, qui ferè è fugitivis: Τὸ μὲν δεδουλευκὸς, ait Dio, τοῖς δεσπόταις πρὸς τιμωρίαν ἀπεδόθη· εἰ δέ του μηδεὶς κύριος εὑρίσκετο, ἀνεσκολοπίζετο: *Servitia dominis reddita ad pœnam; quorum domini non exſtarent, Cruci ſunt fixa.* Quamquam hîc & alia cauſſa ſuberat, Hoſtilitas in rem Romanam. Hæc & plura in ſervis: quos mitiores durioréſve domini, graviùs, mitiùs, pro arbitrio ſunt puniti.

1 Lib. II. cap. VII. 2 Ibidem.

Cap. XIII.

Etiam liberi quidam in Crucem dati, ſed viliores aut nocentiores: ut Latrones, Sicarii, Falſarii, atque alibi & Fures.

Crux indigna liberis. QVid autem in liberis? Rara crux, ut prædixi. Quin removere prorſus ab hoc genere Lactantius [1] videatur, ubi de Chriſto: *Cur ſi Deus fuit, & mori voluit, non ſaltem aliquo honeſto genere mortis affectus eſt? cur potiſſimùm Cruce? cur infami genere ſupplicii? quod etiam homine libero, quamvis nocente, videatur* *Præſertim civibus.* *indignum.* Sed frænanda ea aſſertio eſt: & cive quidem indigna Crux, nec credo uſurpatam in eos niſi præter leges, & per ſævitiam. viliores liberi, & provinciales, non ab eâ profectò immunes. Atque hæc crimina in

[1] Lib. IV. Inſt. cap. XXVI.

in iis cruciaria: primùm, Latrocinium. Seneca[1]: *Latrocinium fecit aliquis. quid ergo meruit? ut ſuſpendatur.* Cave de alio ſuſpendio interpretêre. Petronius[2]: *Imperator provinciæ juſſit Latrones Crucibus affigi.* Apuleius[3]: *Latronem iſtum, miſerorum pignorum meorum peremptorem, Cruci affigatis.* Calliſtratus[4] Iuriſconſultus: *Famoſos latrones, in his locis ubi graßati ſunt, furcâ figendos compluribus placuit.* Scripſerat ille, *Cruce*, ut pòſt docemus. Cum ipſo Servatore utrimque ſecus latrones duo fixi: quos duo Euangeliſtæ disertè λῃστὰς appellant, Lucas paullò communiùs κακούργους. Deinde Sicariatus. Paulus[5]: *Inhoneſtiores* (ſicarios) *pœnâ capitis vindicari placuit, humiliores verò in Crucem tolluntur, aut beſtiis ſubjiciuntur.* Tertiò, crimen Falſi, Firmicus:

Latrones ſic puniti.

Et Sicarii.

Et Falſarii.

1 Epiſt. VII. 2 In Satyr. 3 Lib. III. de Aſin. 4 L. XXXVIII. De pœnis. 5 Lib. V. Sent. XXIII.

cus [1]: *Facient in crimine falſi comprehenſos in Crucem tolli.* Anne & furtum? ita, ſed non Romæ. Lampridius [2]: *Cùm quæreretur à regibus, quid apud eos fures paterentur? illi reſponderunt, Crucem.* Et mirum ni è Gallis Germaníſve iſti reges, quorum moribus etiam nunc Fures ad furcam. Aliam etiam crimina in hanc pœnam, ne ambigas: ſed ego ſileo, quæ teſtibus aut tabulis non conſigno.

Alibi & Fures.

Cap. XIV.

Quæ cauſa falsò aſſignata in Cruce Chriſti? videri Innovationem & Seditionem eſſe.

CVm hæc vidimus, piè non curioſè quæro, in Servatore noſtro quis prætextus (nam cauſſa nunquam fuit) ad Crucem? Blaſphemiam aliquis dixerit, ex voci-

Chriſtus non ob blaſphemiam fixus.

[1] Lib. VI. Matth. cap. XXVI. [2] In Alexand.

vocibus aut judiciis Iudæorum. Atque ipſi ſanè ita apud Pontificem accuſant, & huic noxæ teſtes quæruntur, & ipſe denique Pontifex ejus damnat. Attamen, ſi legem ſpectes, hi tales lapidibus, non cruce puniti. An non veriùs ac ſimpliciùs, totum illud judicium, etſi judicii diſſimile, Romanis moribus legibusque directum? Mihi videatur. & reſpondeam damnatum innoxium noſtrum agnum, quaſi Seditionis nomine & Regni affectati. Certè Romanâ lege [1], *auctores ſeditionis aut tumultus, pro qualitatis dignitate, aut in Crucem tolluntur, aut beſtiis objiciuntur.* Quòd autem ſic etiam apud Pilatum accuſatus, Lucas [2] clarè: *Hunc invenimus ſubvertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dare Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum regem eſſe.* Credidit,

Totius ob regni cupidem.

[1] Lib. v. Paulus, Tit. xxi. [2] Cap. xxiii.

dit, nec credidit Pilatus: & Titulum tamen cauſſamque mortis inſcripſit, *Rex Iudæorum.* Ex Iudæorum quidem libris ſi rem decidimus, intricamur: nec uſquam traditum clarè quæ noxa ad crucem, niſi quod Philo [1] prodidit de Homicidis. *contra quos ait Legiſlatorem mille mortis genera, ſi potuiſſet, dilecturum fuiſſe: cùm non potuit,* τιμωρίαν ἄλλην προσδιατάττει, κελεύων τοὺς ἀνελόντας ἀνασκολοπίζεσθαι: *pœnam aliam adjunxit, jubens homicidas & ſicarios crucifigi.* Sed tua pace Philo, ubi hoc Legiſlator? nuſquam expreſſè. hoc tantùm universè [2]: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum eſt, & adjudicatus morti appenſus fuerit in patibulo.* Peccatum non deſignat: & fruſtrà credo fore, ſi quis nunc quærat. Tamen Theologi vidento, ego * ἐν ἀλλοτρίῳ χορῷ πόδα οὐ τίθημι.

Apud Iudæos noxa cruciaria hodie incerta.

* *In alieno choro pedem non pono.*

Cap.

[1] Libello de ſpeciali lege. [2] Deuteron. cap. xxi.

CAP. XV.

Crux interdum liberè & laxè vagata: in hoſtes, in ſeditioſos, in Chriſtianos, in fœminas denique.

IN hos ergo tales ex ordine more Crux uſurpata. Interdum regnum ei largius, & præſertim apud reges. Nam hi ex libidine ſæpe ita ſævierunt in hoſtes aut rebelles, & uno tempore multos. Alexander Magnus, ut ſuprà tetigi, *duo millia Tyriorum*, captâ eorum urbe, *crucifixit*[1]. Alius Minutus Alexander in Iudæâ, ἐσθιόμενος ἐν ἀπόπτῳ μετὰ τῶν παλλακίδων, ἀνασταυρῶσαι προσέταξεν Ἰουδαίων ὡς ω': *Convivans in publico & conſpicuo loco unà cum pellicibus, juſſit in Crucem dari Iudæorum ad octingentos.* Quinctilius etiam Varus[2], ex eâdem gente,

Hoſtes ſic puniti.

Aut turbidi.

1 Ioſeph. lib. XIII. Antiq. cap. XXII. 2 Ioſeph. lib. II. Excid. cap. III.

te, ob neſcio quem motum, *ἀνε-σταύρωσε περὶ δισχιλίους* : *crucifixit circiter bis mille.* At Titus [1] in obſidione illâ exitiali, *quingenos, & plures, in ſingulos dies Crucibus affixit :* Καὶ διὰ τὸ πλῆθος χώρα τε ἐνελείπετο τοῖς Σταυροῖς, καὶ Σταυροὶ τοῖς σώμασι : *& ob multitudinem terra Crucibus, & Cruces corporibus deerant.* Nota, nota. hiſtoricâ hæc fide, non attollendi cauſsâ dicuntur, & ab eo qui vidit Ioſepho. Nec ego miſeror. abi peſſima natio, hæc præmia Crucis illius, quam impiè poſuiſti noſtro & tuo (voluiſſes modò) Servatori. Iam & Auguſtus confecto bello Siculo, * *ſex millia ſervorum, quorum domini non exſtabant, in Crucem egit* [2]. Et in Chriſtianos Tyranni crebrò adhibuerunt, atque eos numeroſos. Lego uno tempore, uno loco, *ad millia decem ſic*

Grandi numero ſæpe.

* Eſt idem quod ex Dione ſuprà c. XII.

1 Idem lib. v. Excid. cap. XXVIII. 2 Oroſius lib. VI. cap. XVIII.

ſic interfecta[1]. Atqui nec à fæmineo ſexu abſtinuerunt hoc ſupplicium. & Tiberius, ob adulteratam in templo Iſidis Paulinam, τούς τε ἱερέας ἀνεσταύρωσε, καὶ τὴν Ἴδην ὀλέθρου γενομένην αἰτίαν: *& Sacerdotes crucifixit*[2], *& Idam* (ancillæ nomen) *quæ corruptelæ cauſſa fuerat*. E Chriſtianis etiam Beata Eulalia, *ungulas flammaſque perpeſſa, demum cruci affixa martyrii coronam accepit*[3]. Sed & in Corſicâ, *ſancta Iulia virgo crucis ſupplicio coronata eſt*[4]. Plura in Martyrum hiſtoriis exempla reperies, &, ſi voles, addes.

Interdum & fæminæ.

1 Martyrol. XXII. Iun. 2 Ioſeph. XVIII. Antiq. cap. VI. 3 Martyr. XII. 4 Idem XXII. Maii.

IVSTI

IVSTI LIPSII DE CRVCE LIBER II.

CAPVT I.

Tranſitio ad Modum figendi. præmiſſum de atrocitate hujus ſupplicii, quod Summum & Extremum dictum.

DIxi ſatis *Quid* Crux & *Cujuſmodi* fuerit, *Vbi* & *Quare* uſurpata: pergo longiùs, & univerſum hoc pœnale ædificium exſtruo; per ſingula etiam membra. Dicam enim *Quomodo* uſurpata: & non animis ſolùm, ſed pænè oculis ſubjiciam ſævitiam & fœditatem ejus ſupplicii: quæ ſanè magna. Nec temerè Cicero [1] *crudeliſſimum teterrimumque* appellavit: & poëta Nonnus [2]

Crudele hoc ſupplicium.

ἐλέγ-

[1] In Verr. [2] In cap. XIX. Ioan.

—— ἐλέγχιστόν τινα πότμον : *damnatiſſimum quoddam fatum.*

Quin etiam Iuriſconſulti, nomine *Summi ſupplicii,* velut ob eminentiam, deſignant iſtud. Paulus [1]: *Summo ſupplicio, id eſt Cruce, afficiuntur.* Ab eâdem mente *Supremum* Ulpianus [2] dixit: *Si liberi ſint, ad beſtias dari; ſi ſervi, ſupremo ſupplicio affici.* cùm enim aliud non exprimat, & de ſervis reſponſum ſit, jure capio Crucem. cur non ignem? inquies: cùm Tertullianus [3] etiam dixerit & cenſuerit, *Summam ignium pœnam?* Quia ex Iuriſconſultorum mente, Crux etiam ſupra ignem. Certè Paulus [4] hoc ordine *Summi ſupplicii tria genera* recenſet: *Crucem, Cremationem, Decollationem.* Præit, ut vides, Crux: & cum cauſsâ, ſi infamiam, magnitudi-

Summum dictum.

Supremum

tudi-

1 Lib. v. Sent. tit. xxi. 2 Lib. viii. Ad leg. Corn. Falſi. 3 Ad Martyr. c. iv. 4 Lib. v. Sent. tit. xvii.

tudinem, & præſertim diuturnitatem pœnarum in eâ attendis. Dicta hæc ipſa *Extrema pœna.* ut in Apuleio [1] de ſervo cruciando: *Certum extrema pœna, quæ more majorum in eum competit.* An & ſic Arnobius [2]? *Crucem mereatur extremam, quiſquis vobis dominis ſupplicarit.* Quod tamen etiam laxè, & de peſte aut pernicie capit interpretari.

Et extremum.

Cap. II.

Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus. In illo Flagellatio ex more ſemper anteivit.

Diviſio dicendorum.

Sed ſævi fœdique quid in hoc ſupplicio fuerit, Modus ipſe dixerit: quem graphicè imus repræſentatum. Ut magis poſſit; partimur, & duplicem eum facimus: *Vulgarem, & Rarum.* Illum, *qui receptiſſimus, & quo vulgò*

[1] Lib. 1. [2] Lib. 1. Adver. Gent.

vulgò utebantur. Alterum, *qui magis ſepoſitus, nec in tam aſſiduo uſu.* De illo priùs: & quidem ordine hæc tria, *Quæ ante fixionem, Quæ in ipsâ, Quæ poſt ipſam.* Ante fixionem duo adhibita: *Flagellatio & Deductio.* Flagel-

Flagellati ante crucem.

latio quidem ſollennis anteceſſor, & raró in crucem dati niſi ſic purpurati. Apud Livium [1], de ſervis conjuratis: *Multi occiſi, multi capti, alii verberati crucibus affixi.* Verberatos ecce prædixit. Alexander apud Curtium [2], moris hujus retinens, eos qui Petram obſtinatè defenderant, *omnes verberibus affectos, ſub ipſis radicibus Petræ crucibus juſſit affigi.* Iudæi, apud Ioſephum [3], μαστιγούμενοι καὶ προβασανιζόμενοι τοῦ θανάτου πᾶσαν αἰκίαν, ἀνεσταυροῦντο: *flagellati & præcruciati antę mortem omne genus verberibus, crucifigebantur.* Philo

1 Lib. XXXIV. 2 Lib. VIII. 3 Lib. V. Excid, cap. XXXII.

Philo [1] item narrans Iudæos Alexandriæ in crucem actos à Flacco, hoc addit: μετὰ τὸ αἰκίσασϑαι ἐν τῷ ϑεάτρῳ: *poſtquam flagellati fuiſſent in theatro.* Sollennis ergo mos, imò lex: & horrendum Carmen diſertè canebat [2]: *Verbera intra aut extra pomœrium:* & tum denique ſuccinebat: *Arbori infelici ſuſpendito.*

Cap. III.

Flagellorum & Virgarum diſcrimen. Illa magis vilia, & magis acerba eſſe. ſolere & talis aſperari.

Verberati igitur: ſed utrùm virgis an flagellis? Illas interdum reperio: ſed magis crebrò iſta. Diſcrimen enim eſſe ſcimus: & quia Virgæ honeſtiores, inhoneſtiſſimo huic ſupplicio adtributa Flagra. Cicero

Flagra cruciariis propria.

[1] Contra Flaccum. [2] Apud Liv. lib. 1.

cero [1] illudens & cavillans in Labienum: *Porcia lex virgas ab omnium civium corpore amovit; hic miſericors flagella retulit.* Quomodo retulit? unà cum Cruce ſcilicet, cui hæc adjuncta. Dixi inhoneſtiora fuiſſe. Ita, & propriè ſervorum. Sic apud Terentium [2], *Cicerò explicatus.*

—— ad necem operiere loris. *Terentius.*
SAN. *loris liber?*

Exclamat & indignatur, ut in re inſolenti, quòd libero intentata lora. Et ab hac nota ſervilem conditionem Menæ Horatius [3] approbat:

Sectus flagellis hic triumviralibus *Horatius.*
Præconis ad faſtidium.

Significat à Triumviris (Imperium iis & animadverſio in ſervos [4]) cæſum flagris publicè, idque ſub præconis voce. Itaque & Ma-

1 Orat pro Rabir. perd. 2 Adelph. 3 Epod. Od. IV. 4 Vide Fabr. in Semeſtr.

Macer. & Macer [1] Iuriſconſultus ſcripſit, *Ex quibus cauſſis liber fuſtibus, ex his ſervum flagellis cædi.* Et Imperatores [2] reſcripſerunt, mulierem habere juſtas divortii cauſſas, *ſi ſe verberibus, quæ ingenuo aliena ſunt, afficientem maritum probaverit.* Flagra hæc ipſa intelligunt: quæ cùm ab ingenuis, tum à fæminis remota maximè. Atque ut novum & ſeverum in Licinio Pontifice narrat Valerius [3]: quòd ei virgo Veſtalis, *quia parum diligens ignis æterni cuſtos fuiſſet, digna viſa eſt, quæ flagro admoneretur.* Flagella autem hæc aſpera. adeò ut Vlpianus [4] ſcripſerit, *miniſtrorum immanitate, multos ſub ejuſmodi flagellis interiiſſe.* Et *Horribile* etiam id Horatio [5] viſum agnominare:

Valerius.

1 Lib. x. de pœnis. 2 Lib. VIII. c. 1. de repud. 3 Lib. I. cap. 1. 4 Lib. VIII. de pœnis. 5 Lib. I. Ser. III.

Nec

Nec ſcuticâ dignum, horribili ſectêre flagello.

Quod magis fuit, cùm ea inſitis talis aut oſſiculis exaſperabant. Factum Romæ, atque alibi. Euſtathius dici notat: ἀστραγαλωτὰς μάστιγας, τὰς ἐξ ἀστραγάλων ἐνειρομένων κατακροτεμένας: *Flagra talaria, quæ talis inſertis involutiſque confecta ſunt.* Apud Athenæum [1] quiſpiam recenſet, in Parthis optimates quoque & Satrapas, ubi viſum Regi, ῥάβδοις καὶ ἱμᾶσιν ἀστραγαλωτοῖς μαστιγοῦσθαι: *virgis & loris taxillatis cædi.* Apuleius [2] agnoſcit, & *Flagrum pecuinis oſſibus cathenatum*, ſcitè appellat. Ille idem Gallis Matriſdeûm adſcribit. *Arrepto flagro*, inquit, *quod ſemiviris illis proprium geſtamen eſt, contortis tæniis lanoſi velleris prolixè fimbriatum, & multijugis talis ovium teſſellatum, indidem*

Flagella taxillata.

Gallis uſitata.

[1] Lib. IV. [2] Lib. VIII.

didem ſeſe multinodis commulcant ictibus. Et Plutarchus appoſitè ad ejus lucem: Οὐδὲ μάστιγος ἐλευθέρας δεόμενος, ἀλλὰ τῆς ἀστραγαλωτῆς ἐκείνης ᾗ τοὺς Γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρῴοις κολάζουσι: *Nec qui liberæ verberationis egeat, ſed flagri illius taxillati, quo Gallos aliquid offendentes in ſacris Magnæ matris coërcent.* An tale aliquod flagri genus, quo Chriſtus etiam noſter cæſus? imaginantur aut pingunt per pietatem nonnulli. Haud ego aſſero: ſed illud Euangeliſtæ, cæſum eſſe & quidem flagro. Sic enim Matthæus, corruptâ ipsâ Latinâ voce: Τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ. *Ieſum cùm flagellaßet, tradidit ut crucifigeretur.* Ἱμάσθλην, id eſt, loreum flagellum appellat Nonnus

Chriſtus flagris cæſus.

ᵃ Contra Color.

Πλη-

Ῥιγεδανῇ Χριστοῖο δέμας φοίνιξεν ἱμάσθλῃ,

Horribili Chriſti corpus rubeſcit habenâ.

CAP. IV.

Solitos ad Columnam verberari; atque aliàs per viam. De ipsâ columnâ cui ſacrum corpus annexum.

SEd obſerva. Flagellatio hæc non uno ſemper loco, aut tempore. Aut enim ante Deductionem utebantur, idque domi, aut in prætorio: quod in Servatore factum. aut in ipsâ Deductione, per viam: quod moris fuit magis priſci. Si domi, ligabant interdum ad columnam. Firmamenta huic ritui non tam multa reperio, reperio tamen. Artemidorus ubi ſomnium narrat ſervi, qui viſus ſibi ab hero δίφεσθαι, *deglubi & turpiter*

Pluriſariam flagellatio.

Ad columnam domi.

tangi: addit προσδεθεὶς κίονι πολλὰς ἔλαβε πληγάς: *columnæ alligatus, multas accepit plagas.* Phileas etiam apud Euſebium [1], ſævitiam in Martyres, qui Alexandriæ, referens: Ἄλλοι δὲ πρὸς τοῖς κίοσιν ἀντιπρόσωποι ἐδοῦντο: *Alii autem ad columnas vultibus inter ſe adverſis, aſtringebantur*: & de flagellatione ſentit. An & Plautum [2] ſic accipimus?

Plauto lux.

> *——— Abducite hunc*
> *Intrò, atque adſtringite ad columnam fortiter.*

Ego quidem: etſi ad cuſtodiam modò id factum aliquis pertendat. Sed de Servatore noſtro non ambiguum, piis quidem & in religione antiquis. Etſi enim Euangelia [3] non exprimunt: tamen ſecuti Patres. Prudentius clarè, & cum ritus quoque priſci atteſtatione:

Id Chriſto factum.

atque

1 Lib. VIII. Eccl. Hiſt. cap. X. 2 Bacchid.
3 Novo Teſtam.

——— atque columnæ
Annexus, tergum dedit, ut ſervile, flagellis.

Hieronymus [1] & ſuo ævo exſtitiſſe commemorat. *Oſtendebatur illi* (Paulæ) *Columna, Eccleſiæ porticum ſuſtinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.* Indicat fulcri uſum habuiſſe in ædificio templi : quod ipſum Prudentius [2]. *Perſtat adhuc, templumque gerit veneranda columna.* Etſi Bedæ tempore in medio Eccleſiæ fuiſſe, ipſe teſtatur. Meminit hujus quoque, & miraculorum per eam, Gregorius Turonenſis [3]. Hæc domi flagellatio, & ad columnam : quid per viam ? ſub furcâ id factum, de quâ in * loco dicam. * Lib. III. c. III.

[1] Epiſt. ad Euſtoch. [2] Ibidem. [3] De Glor. Mart. cap. 11.

Cap. V.

Crucem ſuam tuliſſe, aut totam, aut ejus partem.

Crucem humeris ferebant.

AD Deductionem venio, in quâ duo obſervo, *Ludibrium & Tormentum.* Ludibrium, quòd ipſi coacti crucem ſuam ferre, aut certè ejus partem: ut verè eſſet illud quod dicitur, *Suo ſibi jumento malum.* Artemidorus [1]: Βαςάζειν τινὰ τῶν δαιμόνων χθονίων κακούργῳ μὲν ἰδόντι Σταυρὸν αὐτοῦ σημαίνει, ἔοικε γὰρ καὶ ὁ Σταυρὸς θανάτῳ, καὶ ὁ μέλλων προσηλοῦσθαι, πρότερον αὐτὸν βαςάζει: *Ferre aliquem Deorum inferorum, malefico quidem id videnti Crucem prodicit. Similis enim & Crux morti; & qui in eâ figendus, priùs eam portat.* Plutarchus [2] etiam comparatione quadam utili: Καὶ τοῦ μὲν

[1] Lib. II. cap. XLI. [2] De tarda Dei vindicta.

μὲν σώματι τῶν κολαζομένων ἕκαστος τῶν κακούργων ἐκφέρει τὸν αὐτοῦ Σταυρὸν, ἡ δὲ κακία τῶν κολαστηρίων ἐφ' ἑαυτὴν ἕκαστον ἐξ αὐτῆς τεκταίνεται : *Et corpore quidem quiſque maleficorum ſuam effert Crucem : malitia autem cruciatuum quemque in ſe, ex ſe, gignit & fabricatur.* Benè hoc & ſalubriter Plutarchus : *& Dii Deæque* (ait quiſpiam [1]) *quàm malè eſt extra legem viventibus? quidquid meruerunt , ſemper exſpectant.* Sed repono me in gradum. Ferebant Crucem. atque ita Iohannes [2] de Chriſto : Βαστάζων τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίου τόπον : *Bajulans ſuam Crucem , exivit in locum Calvariæ dictum.* Quâ ſolâ cauſsâ vetera quædam vaticinia aut imagines Doctores noſtri ad Chriſtum trahunt. Vt Tertullianus [3] hoc de Iſaaco. *Cùm,*

Fecit Chriſtus.

Vates teſtati ſunt.

[1] Petron. Satyr. [2] Cap. XIX. [3] Adverſus Iudæos cap. X.

Cum, inquit, *Iſaac à patre hoſtia duceretur, & lignum ipſe ſibi portaret, Chriſti exitum jam tunc denotabat, in victimam conceſſi à Patre, lignum paſſionis ſuæ bajulantis*[1]. Idem in Iſaiæ verbis iſtis : *Cujus imperium factum eſt ſuper humerum ipſius. Solus*, ait, *novus rex Chriſtus novæ gloriæ poteſtatem & ſublimitatem in humero extulit, id eſt, Crucem.* Et Chriſtus ſanè totam plenamque Crucem tulit. Ni feciſſet, quid opus erat auxiliatore & ſubſequâ, qui adlevaſſet? Alii non ſemper totam : atque ideò cautè prædixi, *ejus partem.* Nam qui ritu veteri ſub furcâ cæſi ducebantur, * ferebant non niſi iſtam. Imò interdum nec iſtam. Nam fac in arbore aliquâ crucifixum, & ſubitò : profectò, præter ſe, nihil tulit.

* Vide lib. III.

[1] Eod. lib.

CAP. VI.

Deductos cum vexatione, Stimulis etiam actos.

TOrmentum etiam in Deductione: quia trahere, divexare, & ſtimulis agere per viam ſolent. Dionyſius [1] de tractione: δι᾽ ἀγορᾶς αὐτὸν μαστιγούμενον ἐκέλευεν ἕλκειν: *per forum flagellatum ipſum, trahere eos juſſit.* Nec dubium eſt quin impulerint, dejecerint, erexerint, per ſævitiam aut per luſum. De Stimulis etiam non temerè addo. & apertè auctor adfirmandi Plautus [2], apud quem conſervo ſervus: *Tracti per viam.* *Et ſtimulis foſſi.*

O carnificinum cribrum! quod credo fore,
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, ſi noſter huc revenerit ſenex.

Plautus illuſtratus.

[1] Lib. VII. Antiq. [2] Moſtellar.

Habes *Stimulos*, idque in *Patibulato* (ad furcam aſtricto) & *per vias*. Jungit iterùm cum Cruce Plautus [1]: *Stimulos, Laminas, Cruceſque*. & aliàs meminit, ſed ſic ut ſeorſim eos fuiſſe ſciamus inter cruciatus & tormenta, ſicut laminas & ignes. Pictores noſtri aſſerculum ſive tabellam imæ Chriſti veſti appingunt, quæ clavis præacutis conſita pedibus calcibuſque euntis illidatur: numquid alludentes ad hanc Deſtimulationem? quæ tamen ſtimulis aliis facta. quos oblongos, ſive è ſudibus præacutis, ſive & ferro præfixis, geſtabant ad hunc uſum. Sumptum à bubus, quos ſic exſtimulabant. Sed niſi ea Pictorum mens, ipſi vidento: ego inventiunculæ ejus nec auctor ſim, nec interpres.

1 Aſinar.

Cap.

CAP. VII.

In ipſâ Fixione nudi in crucem dati: an altam, an in terrâ depoſitam? id quæſitum, & utrumque firmatum.

ISta ſunt quæ ante fixionem: nunc quæ in ipſâ. Tria conſidero, *Suſpenſionem*, *Aſtrictionem*, *Inſcriptionem*. Suſpenſio præit, & ante illam etiam Nudatio. quia ſimul ad crucem ventum, ſpoliabant hominem, & ſic in eam dabant. Receptum hoc in pleriſque ſuppliciis, velut Naturæ ſuaſu, quæ nudos induxit in vitam, & educit: etiam in iſto. Artemidorus [1]: Σταυροῦσθαι ἀγαθὸν τῷ πένητι· καὶ γὰρ ὑψηλὸς ὁ σταυρωθεὶς τοὺς δὲ πλουσίους βλάπτει· γυμνοὶ γὰρ σταυροῦνται. *Crucifigi bonum pauperi, quia ſublimis eſt crucifixus: noxium verò diviti, quia nudi*

Nudati ante fixionem.

[1] Lib. II. cap. LVIII.

crucifiguntur. In Chriſto factum hoc obſerves: quem Euangeliſtæ narrant recepiſſe veſtes poſt flagellationem jam deducendum, & poſuiſſe iterùm deductum. Ergo nudi dati in crucem: ſed Jacentem an Erectam? Pro Jacente, Acta vetera de Pionio Martyre: *Ultrò ſe veſtimentis ſpoliavit, & in cælum ſuſpiciens ac Deo gratias agens, ſuper lignum ſeipſum extendit, militique tradidit ut clavis configeretur.* Satis clarè: atque etiam mox clariùs: *Eum igitur ligno fixum erexerunt.* Dici nihil poteſt, quin fixio hîc in Jacente facta fuerit, quæ pòſt erecta. Et ratio etiam aliqua ſuadet. Nonne enim facilius hominem ſic affigere ſupinum & inclinatum: quàm tollere in erectam, pendulum, labentem, fortaſſe & reluctantem? videtur. Tamen quod in Erectam, pluſculi adfirmant teſtes. Cicero

Quomodo in crucem dati. Pro Jacente.

ro [1] in Gavianâ cruce deſcribendâ : *Quid attinuit, cùm Mamertini more atque inſtituto ſuo Crucem fixiſſent poſt urbem in viâ Pompeiâ, te jubere figere in viâ quæ Rhegium ſpectat?* Et verba & rei ſeriem vide, obſervabis fixam primò crucem, & tum in eam datum. Idem in Rabirianâ: *In campo Martio Crucem ad civium ſupplicium defigi & conſtitui jubes.* Stabat jam defixa, dum cauſa diceretur, & cruciarium ſuum exſpectabat. Galba apud Suetonium [2], cuidam inclamanti ſe civem Romanum eſſe, *multò præter ceteras altiorem & dealbatam crucem ſtatui juſſit.* Statui, ac tum ſuffigi. Joſephus [3] de Judæo quodam à Romanis capto: Ὁ δὲ Βάσσος προσέταξε καταπηγνύναι σταυρὸν, ὡς αὐτίκα κρεμῶν τὸν Ἐλεάσαρον: *Baſſus juſſit defigi crucem, tam-*

Pro Sublatâ.

[1] Lib. v. in Verr. [2] Cap. IX. [3] Lib. VII. Excid. Jud.

quam ſtatim ſuſpenſurus in eâ Eleazarum. Denique & libro Eſdræ [1]: *Ut omnis homo qui hanc mutaverit juſſionem, tollatur lignum de domo ipſius, & erigatur, & configatur in eo.* Utrobique hîc erectio, fixionem antecedit. Nec video quid obduci poſſit: niſi iſtud infirmum, ſtatutas quidem, ſed ſub adventum noxii iterùm demiſſas. Quis credat? aut irriti laboris quæ ratio? Abnuunt etiam phraſes veteres, quæ ſcimus plerumque adſimiles rebus ipſis. Dicunt enim *Tollere, Agere, Ferre, Dare* in crucem: quæ omnia elationis ſunt aut molitionis. Item in ipſis fontibus, *Excurrere, Aſcendere, Salire,* in crucem: quæ mihi videntur convenire non niſi in Erectam. Priorum phraſium exempla nota atque obvia ſunt: poſteriorum cape iſta. Plautus [2]:

Rejectio cavilli.

Iterùm pro Sublatâ.

Ego

[1] In cap. vi. [2] Moſtellar.

Ego dabo ei talentum primus, qui
in crucem excucurrerit.

Prudentius [1]:

Crux illa noſtra eſt, nos patibulum
aſcendimus.

Plautus [2]:

Credo hercle adveniens nomen
mutabit mihi,
Facietque extemplò Cruciſalum
me ex Chryſalo.

Sed & teſtes, in ipsâ narratione, pro Erectâ. Nonnus de Chriſto:

Εἰς δόρυ τετράπλευρον, ἐπήορον,
ὑψόθι γαίης
Ὄρθιον ἐξετάνυσσαν.

In lignum quadratum, altum, ter-
raque levatum,
Rectum extenderunt.

De eodem Nazianzenus [3]:

Αὐτίχ' ὅμιλος οὐρανοδρόμῳ ξύλῳ
Ἀνῆγον, ἦγον, ἦγον εἰς ἄκρον τέλος.

1 Περὶ στεφ. Him. x. 2 Bacchid. 3 In Chriſto patiente

Ὀρθὸς δ' ἐς ὀρθὸν αἰθέρ᾽ ἐστηρίζετο,
Ἐσκλῶνα δ' ἐγκάρσιον ἄλλον εὐθέως
Ἔτειναν, ἐξέτειναν, ἥλωσαν χέρας,
Πόδας δὲ καθήλωσαν ἐν πηκτῷ ξύλῳ.

Quorum verſuum (haud ſanè * optimorum, liberè dicam) hæc ſententia. *Ductum & ſubductum in altam crucem ad ultimum ejus finem: rectum ita ſtatutum: tum ad tranſverſarium lignum manus fixas: denique & pedes ad ſtipitem defixum.* Atque iſta pro Erectâ. In diſſenſu autem nos quid definimus? conſenſum, quâ licet. Dicimus utrumque uſurpatum, ſæpiùs tamen hoc poſtremum. Imò interim neceſſariò hoc poſtremum. Pone enim in arbore ſuſpenſos (ſæpe factum:) quomodo demitti ea potuit, & tunc attolli?

** Neque ſcio an ipſa Tragœdia germana Nazianzeni.*

CAP.

CAP. VIII.

Clavis ſigi ſolitos, interdum funibus adſtringi.

SEd jam ad *Aſtrictionem* transeo; quæ facta clavis, aut funibus, ſed plurimùm illis. Seneca [1]: *Cùm refigere ſe crucibus conentur, in quas unuſquiſque veſtrûm clavos ſuos ipſe adigit.* Ita legendum, *non adjicit.* Illi, inquit, conantur tollere ſe de crucibus ſuis: vos contrà, magis magiſque affigitis, & clavos adigitis in lignum. Meminit & Apollo [2] in oraculo quopiam, de Chriſto:

Γόμφοις καὶ σκολόπεσσι πικρὴν ἀνέτλησε τελευτήν:

Claviſque & palis mortem exantlavit acerbam.

Loquitur de hac ejus morte per cru-

[1] De vita beatâ cap. XIX. [2] Apud Lactant. lib. IV. cap. XIII.

crucem: quia, ut [1] Artemidorus ait, ἐκ ξύλων καὶ ἥλων γίγονεν ὁ σταυρὸς: *ex lignis & clavis crux confecta eſt.* Atque ab hac re Græcis paſſim ipſa crucifixio, προσήλωσις dicta: quaſi dicas *clavi-fixio.* Ulpianus in Demoſthenem [2] explicat προσηλοῦσθαι, Σταυρῷ προσηλοῦσθαι τοῖς ἥλοις: *cruci affigi clavis.* Et fortaſſe eò reſpexit Strabo [3] cùm de Cantabris dixit, ἀναπεπηγότας ἐπὶ τῶν Σταυρῶν: *ſuffixos in crucibus.* Ergo de clavis certum: an etiam de funibus? ſunt exempla. Auſonius ſuum Cupidinem facit.

Devinctum poſt terga manus, ſubſtrictaque plantis
Vincula mœrentem.

Et communi *ligandi* verbo in hac re Artemidorus [4] uſus: Σταυροῦσθαι, inquit ἀνδρὶ ἀζάμῳ γάμον προσημαίνο-

[1] Lib. II. cap. LVIII. [2] Contra Mid. [3] Lib. III.
[4] Lib. II. cap. LVIII.

σαζορεύῃ, διὰ τὴν δέσιν: *Crucifigi* (in ſomnis) *viro cælibi nuptias deſignat, ob ligaturam*, quia ſcilicet ligno jungitur copulaturque. Plinius [1] inter magicas ineptias *Spartum* etiam è *cruce* numerat, id eſt ſparteos funes. Quid, quòd D. Andreas ita alligatus? Abdias [2] apertè, & cauſſam etiam addit: *Proconſul mandat quæſtionariis, ut ligatis manibus & pedibus, non clavis affixus ſuſpenderetur, quo diutino cruciatu deficeret.* Ex quo colligas, habitum id magis ſævum. Etſi prima fortaſſe crucifixio talis, & in Livii [3] priſcis ſcriptiſque libris legas: *Arbori infelici reſte ſuſpendito.* Reſte, inquam, additur: quod tamen heri ac nuper ejecerunt correctores. An ſic quoque appenſi latrones bini, qui cum Chriſto? Vulgò ſentiunt,

1 Lib. XXVIII. cap. IV. 2 Lib. III. Hiſt. Apo.
3 Lib. I.

tiunt, nec aliter pingunt. Tamen falsò: quia illi, pariter ac Chriſtus, fixi. Nonnus [1] adfirmat,

Κέντροις ἀντιτύποισιν ἐπὶ Σταυροῖο δεθέντες:

In cruce præduris clavis fixi, inque ligati.

Et magis Hiſtoria priſca, quæ eſt de Helenâ Conſtantini matre. Ea cùm veniſſet ſacra & Deohomini trita loca, cupidine viſendi & venerandi: de Cruce etiam inquiſivit noſtrâ illâ ſervatrice. Fodit, tres reperit, ac diu animi anceps hæſit quæ eſſet illa vera. Nam Titulus, quo dignoſci potuiſſet, jacebat ſeorſim disjectus. Denique miraculo & divinâ indicatione opus fuit ad diſcernendum. Quid autem opus, ſi veſtigia clavorum modò in unâ? Argumentum certum eſt, & res ipſa per Eccleſiæ annales.

Cap.

1 In cap. XIX.

CAP. IX.

In quibus partibus clavi, & quo numero?

CLavos autem iſtos, ſive & funes, in manibus pedibusque fuiſſe ſatis notum. Nonnus de Servatore:

Καὶ ποτὶ καὶ παλάμῃσι σιδήρεια κέντρα κομίζων:

Et pedibus manibuſque ferens
ſtimulos ferratos:

Tertullianus [1] de veteri vaticinio: *Foderunt manus meas & pedes*] *quæ propria atrocitas crucis.* Habent *atrocia* libri ſcripti: & rectè, ut amat loqui ille ſcriptor. At quàm multi iſti clavi? enimverò diſſident. Alii de ternis aſſerunt. ut Nonnus, qui Chriſtum depingit: *Quot clavi in pedibus.*

1 Adverſ. Iud. cap. x.

Tres quidam, volunt.

—— Ἀμετρήτῳ δὲ πεπαρμένον ἄζυγι γόμφῳ
Διπλόον ἴχνος ἔχοντα μιῇ τετρημένον ὁρμῇ,
Ποσὶν ὁμοπλεκέεσσιν. ——

Facit ecce *magno & ſingulari clavo pedis utriuſque pectuſculum transfigi, & quidem uno ictu, idque pedibus mutuò impoſitis & complicatis.* Clarum eſt etiam illud Nazianzeni, [1] pariter de Chriſto, ubi cruce deponitur:

Γυμνὸν τρισήλῳ κείμενον ξύλῳ λαβὼν:
Nudum triclavi repoſitum ligno auferens.

Alii quatuor.

At contrà tamen tendunt alii, & ſuggerunt quaternos. De eodem Chriſto Gregorius Turonus: [2] *Clavorum dominicorum, quòd quatuor fuerint, hæc eſt ratio. Duo ſunt affixi in palmis, & duo in plantis.* Sed & Cyprianus [3] melior

1 In Chriſto patiente. 2 De Glor. cap. VI.
3 Serm. de Paſſione.

ſior majorque auctor πληθυντικῶς ſcripſit: *Clavis ſacros pedes terebrantibus.* Quid, quòd [1] Plautus ex more aſtruere videtur tantos?

Ego dabo ei talentum, primus
qui in crucem excucurrerit,
Sed ea lege, ut offigantur bis pedes, bis brachia.

Niſi is tamen ibi ſenſus. ut ſervulus ad majorem quaſi cautionem, & ne facilè ſe refrigeret, voluerit non ſemel manus pedeſque, ſed bis ſingula figi: ita inquam, ut bini in quoque membro eſſent clavi. Quàm magis conſidero, tam magis hoc dictum cenſeo: cùm id quoque reperiam, per ſævitiam multiplicatos alibi clavos. Ut in Martyrologio [2]: *Agricolam plurimis clavis Cruci affigentes interemerunt.* Interdum & in aliâ corporis parte. In

In Plauto nova explicatio.

Pluribus clavis fixi.

[1] Moſtellar. [2] IV. Novembris.

In eodem Martyrologio[1]: *Philomenus manibus pedibuſque, ac demum capite clavis confixo, martyrium conſummavit.* Itaque ſi morem veterem vides; arbitrarium fuit de clavis, & fruſtrà litigemus. Si de Chriſto tamen quæritur; neſcio, & in diſſenſu Patrum non eſt meum arbitrari.

Cap. X.

Ordo & Modus affigendi. An lignum aliquod in Cruce ſuppedaneum?

Manus primùm fixæ.

Ddo magis de figendi modo. Is fuit, ut manus primùm figerent, inde pedes. Graphicè Lucianus in Dialogo ubi Prometheus figitur. Vulcanus Mercurio loquitur: Ἀνεσταυρώσθω, ἐκπετασθεὶς τὼ χεῖρε ἀπὸ τουτουῒ πρὸς τὸ ἐναντίον: *Crucifigatur, extenſus ambas manus ab hac parte in ad-*

[1] xxix. Novemb.

adverſum. Atque initium à manu dextrâ. Ibidem Mercurius Prometheo: Ἀλλ᾽ ὄρεγε τὴν δεξιάν. σὺ δ᾽ ὦ Ἥφαιστε, κατάκλειε, καὶ προσήλου, καὶ τὴν σφύραν ἐῤῥωμένως κατάφερε· δὸς καὶ τὴν ἑτέραν, κατειλήφθω εὖ μάλα καὶ αὐτή: *Sed præbe dexteram. tu autem Vulcane, aſtringe, & confige, & malleum fortiter demitte. Da & alteram, quò illa etiam rectè aſtringatur.* Tum itum ad pedes. Sed ambigas, Manúſne fuerint toti moli ferendæ? Apparet enim corpus omne (præſertim ſi quis pedes inflecteret) pependiſſe à manibus ſolis. Ego ita arbitror. Quidni? Duræ & nervoſæ illæ partes, & lentè frangi. Fortaſſe nec in mediâ ſemper manus volâ clavi fixi, ſed ſuperiùs paullò quà cum brachio coit, id eſt circa carpum. Plautus facit ſuſpicari, qui diſertè ſcribit *brachia offigi*, non manus. Sed puto equidem amplius. ſi corpus gravius,

An ferre potuerint pendulum corpus?

An ſemper in ipſâ volâ fixi?

vius, aut manus tenuior; adminiculum ſæpe fuiſſe funes. Illos quoque additos, & circa humeros aut pectus medium, ad crucem adſtrictos. Hoc malim, quàm cum aliis aſſerculum ſive tabellam inducere, in quâ innixi & fixi ſimul pedes. Nimis accurata ea fabrica, imò delicata. Tamen in Chriſti cruce Gregorius Turonicus [1] agnoſcit; quiáne fuit, an quia piè imaginatus eſt? Ipſe quidem ſic: *In ſtipite erecto foramen factum manifeſtum eſt. pes quoque parvæ tabulæ in hoc foramen inſertus eſt: ſuper hanc verò tabulam, tamquam ſtantis hominis, ſacræ affixæ ſunt plantæ.* Nec ſcio an illuc Innocentii [2] hæc referenda: *fuerunt in cruce dominicâ ligna quatuor, ſtipes erectus, & lignum tranſverſum, truncus ſuppoſitus, & titulus ſuper-*

De tabellâ ſuppedaneâ.

1 De Glor. Martyr. cap. VI. 2 Serm. I. de uno Martyr.

ſuperpoſitus. Nam vidi qui de *Trunco* ſic acciperent: etſi vox videtur abnuere: quæ parùm apta ad minutam illam tabellam. Verba etiam plura & ſequentia Innocentii cùm examino, ſentire eum dixerim non de hac impoſitâ, ſed verè (ut loquitur) *ſuppoſito trunco*, è quo ipſa crux ſurgat. Ita enim ſenſiſſe videtur: truncum aliquem fuiſſe, ſive fulciendæ cruci in imo appoſitum (ἀντερείδια Græci id genus obliqui ſuſtentaculi vocant;) ſive ſub ipſo recto ſtipite in terrâ, cui ille immiſſus, ut firmior ſtaret. Neque ego aſſero id factitatum: ſed mentem ſcriptoris pono. Trahunt etiam Irenæum 1 iſtuc, qui crucem ſic deformat: *Ipſe habitus crucis fines & ſummitates habet quinque: duos in longitudinem, & duos in latitudinem, & unum in medio ubi requieſcit*

E qui

1 Lib. II, cap. XLII.

qui clavis configitur. En, inquiunt, medius ille finis tabella eſt, in quâ corpus requieſcit. Fateor verba huc ire, nec temerè contenderim de alienâ mente. Tamen Iuſtinus[1] martyr, è quo ſumpta hæc videntur, ſic de iſto fine: Καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον ξύλον ὡς κέρας καὶ αὐτὸ ἐξέχον ἐστὶν, ἐφ' ᾧ ἐποχοῦνται οἱ σταυρούμενοι: *Et illud in medio defixum lignum, ut cornu ipſum etiam eminet, in quo feruntur & quaſi invehuntur qui crucifiguntur*. Cornu id appellat, & notare vult: quomodo aptè in planâ hac tabellâ? Videndum ne uterque ille ſcriptor aliud intelligat à jam dicto ſenſu. Dividunt crucem in quinque fines (*Apices*[2] Tertullianus ſcitè appellat:) quattuor illos, qui noti ſunt & incurrunt: quintum, quem in mediâ cruce collocant, ubi lignum tranſverſum ſcin-

Vide ſuprà Lib. I. cap. IX.

[1] Adverſ. Triph. Iud. [2] Lib. III. adverſ. Marc. cap. XIX.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III. NAPOLI

ſcindit tranſitque ſtipitem defixum. Hac conſideratione, quinque ſunt fines: & unus ille ſtipes (ſed ſectus) facit ternos. Quod autem ajunt *invehi* & *requieſcere*: verum eſt. corpus acclinatur ei & quaſi innititur à tergo. Auguſtinus hoc ſenſu ſcripſit, *Longitudinem crucis à terrâ ſurgentem, cui corpus erat infixum.* An totum corpus? imò pedes tantùm quod liquet: ſed adfixum innixumque intelligit, nec ſcio an *innixum* ſcripſit. Tamen in picturis ſculpturiſque etiam priſcis veſtigium tabellæ hujus exſtare audio: non ergo temerè ſpreverim. non certè à Chriſti cruce: de aliis, audaciùs. Quod enim veſtigium in ſcriptoribus antiquis?

Vide ſuprà lib. I. cap. x.

CAP.

CAP. XI.

De Titulo, quid is Latinis? quomodo aſſcriptus, aut prælatus.

POſt Aſtrictionem *Inſcriptio.* Quid ea eſt? Cauſſa ſupplicii, & ipſum crimen, & Romanâ voce *Titulus*: quâ & Iohannes eſt uſus. Atque item Nonnus[1]: *Titulus quid Latinis?*

Γράμμα, τόπερ καλέουσι Λατινίδι Τίτλον ἰωῇ.

Matthæus Α'ιτίαν benè & ſignanter dixit. Gloſſæ Græcanicæ veteres: Α'ιτία, *cauſſa, materia, titulus*. Eædem Latinè, *Titulus*, ἐλέγχιον. Latini etiam paſſim pro cauſſâ. Ut poëta:

Et poteris titulum mortis habere meæ?

Valerius[2]: *Fine vitæ noſtræ variis & occultis cauſſis expoſito, inter-*

[1] In cap. XIX. [2] Lib. IX. cap. XII.

dum quædam immerentia ſupremi ſati titulum occupant. Atque hic Titulus præferri aut apponi ſolet damnatis. Præferri, ut in Suetonii [1] Caligulâ: *Præcedente titulo qui cauſſam pœnæ indicaret, per cœtus epulantium circumducitur.* Epiſtola Lugdunenſium, de Attalo [2] Martyre: Περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου, πίνακος αὐτὸν προάγοντος, ἐν ᾧ ἐγέγραπτο ῥωμαϊστὶ, Οὗτός ἐστιν Ἄτταλος ὁ Χριστιανός: *Circumactus per amphitheatrum, tabellâ ipſum præeunte, in quâ Latinè ſcriptum, Hic eſt Attalus Chriſtianus.* Sed & appendi, aut apponi damnatis ſolet. Suetonius [3] Domitiano: *Patrem familiâs detractum è ſpectaculis in arenam canibus objecit cum hoc titulo, Impiè locutus parmularius.* Quintilianus [4] oſtendit Gladiatores quoque ſic productos: *Quidam ut patrem ſepeliret,*

Damnatus anteferri ſolitus:

Vel iis apponi.

1 Cap. XXXVIII. 2 Apud. Euſeb. lib. V. cap. I.
3 Cap. X. 4 Declam. CCCI.

ret, auctoravit ſe. Die muneris productus ſub titulo cauſſæ, rudem populo poſtulante accepit. Sed facit propriè ad Crucem Dionis[1] locus, de ſervo, quem dominus agi in crucem, idque per forum juſſit: Μετὰ γραμμάτων τὴν αἰτίαν τῆς θανατώσεως δηλούντων: *Cum litteris* (ſive Titulo) *quæ cauſſam mortis aperirent.* Sæpè etiam neglecto aut ſpreto titulo contenti Superdictione fuerunt, id eſt ut Præconis præeuntis voce populo id nuntiaretur: de quo more alii, & ego aliàs.

Loco ejus, ſæpè vox præconis.

CAP. XII.

Poſt fixionem, quomodo mortui in cruce? languore, aut fame. Vitalitas quorumdam.

BEne jam & fideliter fiximus: quid poſt fixionem? hæc tria, *Mors, Corruptio, Cuſtodia.*

[1] Lib. LIV.

Mors varia in Cruce, ſed ferè lenta.

diu. Mors, lenta, moleſta, & vel à ſtillante paulatim ſanguine, vel à fame. Quid ſi etiam ab avium ferarumque laniatu? videbimus, & ſingillatim diducemus. De ſanguine quem demittebant fixi, clarum eſt, nec teſtimonii eget: & tum eâ cauſsâ, tum ex verberatione quæ præiverat, credo invalidiores multos obiiſſe. At de fame, Euſebius [1] ubi Martyres narrat crucifixos in Ægypto: Τηρούμενοι τε ζῶντες, εἰσότε καὶ ἐπ' αὐτῶν ἰκρίων λιμῷ διαφθαρεῖεν: *& ſervati ſunt vivi, donec in ipſis patibulis fame morerentur.*

Pluſculos dies quidam vixêre

Itaque legas quoſdam diu in crucibus vixiſſe, ut ingenitum ſcilicet robur erat, aut vires. Beatus Andreas *in cruce ſuſpenſus, in eâ populum docens* [2], (ô athletam Deo dignum!) *biduo ſupervixit.* Victorinus ſub Nervâ, *juſſus ſuſpendi capite deorſum, ita*

1. Lib. VIII. cap. VIII. 2. Martyr. XXX. Novemb.

ita per triduum vixit[1]. Quod ſanè miror in ſchemate illo minimè apto ad longam vitam. Magis etiam iſtud: quòd *Timotheus & Maura in Cruce novem diebus vivi pendentes, ac ſe ipſos in fide corroborantes, martyrium conſumpſerunt*[2]. Vnde hæc vis aut vitalitas, niſi à vitæ ipſo fonte? Quamquam & alii quidam animosè egiſſe in extremiſſimis iſtis rebus legantur. velut Bomilcar ille apud Iuſtinum[3]: *qui patibulo ſuffixus in foro medio, magno animo crudelitatem civium tulit: adeò ut de ſummâ Cruce, veluti de tribunali, in Pœnorum ſcelera concionaretur.* Quidam etiam petulanter: ut protervuli apud Senecam[4], *qui ex patibulo ſpectatores ſuos conſpuunt.* Atque etiam adnotavi, quoſdam miſeratione Principis, aut Magiſtratuum è Cruce

Loquentes & ſermocinantes.

Alii illudentes.

 ab-

1 Martyr. v. Septemb. 2 Martyr. III. Maii.
3 Lib. XXII. 4 De vit. bea. cap. XIX.

ablatos, pòſt vixiſſe. Ioſephus in vitâ ſuâ recitat: *Redibam, inquit, è vico quodam, & vidi multos ex hoſtibus* (Iudæis) *crucifixos: & tres ex iis adagnoſcens, cum quibus antè mihi conſuetudo, valdè in animo dolui, & cum lacrimis progreſſus, dixi Tito. Ille autem ſtatim depoſitos eos mandat diligentiſſimè curari, atque ex iis duo inter ipſam curam obierunt, tertius ſupervixit.*

Cap. XIII.

Quoſdam à volucribus, aut feris etiam vivos laceratos, & pleroſque omnes mortuos. interdum & lanceis interfectos.

Ab avibus laniati.

AT de laniatu etiam addidi, & cauſſam illam quoque feci mortis. Haud temerè, quia ſic ligati, & cùm ſe non commoverent, dati revera * ἑλώρια, ut cum poëtâ dicam, κύνεσσιν Οἰω-

* *Canibus laniena.*

Οἰωνοῖσί τε πᾶσι. Atque id etiam vivi. Prudentius[1]: *Atque avibus cunctis.*

> —— *Crux illum tollat in auras,*
> *Viventeſque oculos offerat alitibus.*

Horatius[2] aſpexit: *Horatio lux.*

> *Non hominem occidi. non paſces in cruce corvos.*

quia ſicarii ſcilicet & homicidæ dari ſolent in crucem. Item Iuvenalis: *Iuvenali.*

> *Vultur jumento, & canibus, crucibuſque relictis*
> *Ad fœtus properat, partemque cadaveris affert.*

Quin reperio in ſententiâ judiciali quoque id aliquando expreſſum. Actis Martyrum: *Claudius, Aſterius, Neon, cruci affigantur, & corpora eorum avibus laceranda relinquantur.* Itaque

 Apu-

[1] Περὶ στεφ. Hym. xi. [2] Lib. i. epiſt. xvi.

Apuleio. Apuleius [1] proprium hunc refert *Patibuli cruciatum, cùm canes & vultures intima protrahunt viſcera.* Addit autem & *Canes*: & diſcas licet cruces non ſemper fuiſſe peraltas. Quomodo enim, ſi canes attingerent atque etiam lupi? Nam & hos Catullus addit in Epigrammatio, quod mihi quidem non niſi circumlocutio videtur cruciariæ hujus mortis.

Opinio de Catulliano Epigrammatio.

Si Comini arbitrio populi, tua cana ſenectus
Spurcata impuris moribus, intereat:
Non equidem dubito, quin primùm inimica bonorum
Lingua exſecta avido ſit data vulturio:
Effoſſos oculos voret atro gutture corvus,
Inteſtina canes, cetera membra lupi.

Iſtæ

[1] Lib. VI. De Aſin. in fine.

Iſtæ mortes. niſi quòd interdum lanceis etiam tranſverberatos lego, an ad accelerandum fatum, an explorandum? Illud fuit in Marcelliano & Marco: *quibus ad ſtipitem ligatis in pedibus eorum affixi ſunt clavi? cumque tranſiſſet unus dies & nox, juſſit ambos* (Fabianus judex) *lanceis per latera verberari*[1]. At iſtud in noſtro Domino; cui miles jam mortuo lanceâ latus aperuit, ſcilicet periculum an bonâ fide obiiſſet. *Lanceis transfixi quidam.*

CAP. XIV.

Crurifragium à Cruce remotum. Quid fuerit, in quos receptum, & quomodo?

NOn autem & crura iis fracta, inquies, atque ita interempti? Vulgò invaluit hæc opinio, ſed vulgò. Qui penetrant & exa- *Crura non iis fracta.*

1 Martyr. XVIII. Iunii.

& examinant, vident diſparata hæc ſupplicia & ſeorſim fuiſſe. Induxit vulgum, quòd in ſacrâ hiſtoriâ latronibus duobus crura fracta leguntur. Atque ſciant pro moribus Iudæorum id fuiſſe: atque illic fortaſſe tantùm. Lactantius [1] monuit: *Suffixus itaque Chriſtus cùm ſpiritum depoſuiſſet, neceßarium carnifices non putaverunt oſſa ejus ſuffringere, ſicut eorum mos ferebat.* Ait cautè *eorum mos:* nempe Iudæorum. Et cur hoc Iudæi? ne fraus legi fieret, quæ juſſerat ad Solem occaſum ſuſpendioſos deponi. At deponi niſi mortui non debebant: diutiùs autem plerique vivebant: ergo hac aut aliâ viâ mors feſtinanda. Aliâ etiam dicò viâ: nec crediderim fuiſſe hanc ſolam. Lex quam tango, eſt in Deuteronomio, & vertit ſic doctor Afer [2]: *Si autem fuerit in aliquo de-*

Niſi forte in Iudæâ.

Cur ibi?

[1] Lib. IV. c. XXVI. [2] Tertull. Adverſ. Iud. cap. X.

delicto, ita ut judicium mortis ſit, & morietur, & ſuſpendetis eum in ligno, ſed & ſepulturâ ſepelietis eum ipsâ die. Ergo crurifragium propriè nihil ad Crucem: tamen quia ſe ingerit, & vile, atque item ſævum eſt juxta crucem, breviter de eo dicam. Vox ipſa proba & vetus. Gloſſæ priſcæ: *Crurifragium*, σκελοκοπία. atque alibi *Crurifrangium* rectè etiam ſcribunt. Nam *Tago & Tango*, & *Frago & Frango*, dixerunt: ſed prior ſcilicet ſcriptio magis pro archaiſmo. Diviſit elegantiæ gratiâ Apuleius [1]: *Uxor diras in eum devotiones deprecata, & crurum ejus fragium abominata.* ubi *adominata* pro vero magis & pro ſenſu. Ipſa res antiqua, & jam Plauti [2], & antè ævo, paſſim Crurifragium minati ſervis. In ejus Aſinariâ:

De Crurifragio.

Olim in uſu.

[1] Lib. IX. de Aſin. [2] Aſinar.

Crura

——— *Crura hercle offringentur,*
Age impudice, niſi iſtum percies.

Ferè in ſervos. Et credam, ut crucem ipſam, peculiare fuiſſe ſervis. [1] Seneca: *Magnam rem ſine dubio fecerimus, ſi ſervulum infelicem in ergaſtulum miſerimus. Quid propeeramus verberare ſtatim, crura protinus frangere?* Suetonius [2] Augusto: *Thallo à manu, quòd pro epiſtolâ proditâ denarios quingenos accepiſſet, crura effregit.* [3] Idem in Tiberio: *Vtrique mox* (miniſtro cuipiam, & tibicini) *quod mutuò flagitium exprobraſſent, crura fregiſſe.* Ergo in ſervis: ſed ita, ut liberi non immunes. ſive in crimine, ſive potiùs per ſævitiam vindicantis. Interdum & liberos. Ita M. Mario Gratidiano Cornelius Sulla *perfringi crura, erui oculos, amputari manus* [4] *juſſit.* Et Spendiani

[1] De Ira. III. cap. XXXI. [2] Cap. LXVII. [3] Cap. XLIV. [4] Sen. de Ira. III. cap. XVIII.

diani rebelles in Africâ, cùm Pœnorum optimates cepiſſent, κολοβώσαντες, καὶ συντρίψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔρριψαν εἰς τινα τάφρον: [1] *admutilantes, & crura conterentes, adhuc vivos projecerunt in foveam aliquam.* Et in Martyres noſtros plurifariam ſic ſævitum. *Martyres ſic occiſi.* Euſebius [2] de his quæ in Arabiâ aut Cappadociâ: Τῶν Μαρτύρων τοτὲ πέλυξιν ἀναιρουμένων, τοτὲ δὲ τὰ σκέλη καταγνυμένων: *Martyribus aliàs ſecuribus interfectis, aliàs Crurifragio punitis.* Martyrologium [3] memorat *Hadrianum Nicomediæ, cum aliis vigintitribus, omnes ſub Diocletiano martyrium crurifragio conſummaſſe.* Idem [4] de pluribus, atque innominatis: *Commemoratio SS. Martyrum, qui in perſecutione Maximini fractis cruribus necati ſunt.* Et ſæpiùs. Modus hujus ſupplicii ut incus cum malleo, *Ratio frangendi crura.*

1 Polyb I. 2 Lib. VIII. cap. XII. 3 IV. Martii. 4 XXIII. Maii.

malleo, vel vecte ferreo inferretur, ac tibias incudi imponerent, validis ictibus ſic frangendas. Colliges ex Actis Martyrum priſcis, quæ Surius [1] vulgavit. Sublatum hoc ſupplicium à Conſtantino Victor aſſeverat, de quo in * loco.

* Lib. III. cap. XIV.

Cap. XV.

Corrumpi in cruce paſſi ſunt, & nefas ſepelire.

Corruptio jam poſt Mortem. Quam ſic intelligo, quòd nec mortuos deponerent, ſed tabo illic paſſi ſunt diffluere, & à Sole ac pluviâ corrumpi. Valerius [2] impreſsè hoc narrat de Polycrate, qui ab Orœte cruci affixus: *E quâ*, inquit, *putres ejus artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam lævam, cui Neptunus annulum manu piſcatoris*

Corrupti in Crucibus.

1 Tom. v. die VIII. Sept. 2 Lib. VI. cap. IX.

ris reſtituerat, ſitu marcidam, Samos lætis oculis aſpexit. De quo ipſo Afer [1] noſter, ut ſolet, ſuccinctè: *Polycrati Samio filia Crucem proſpicit de Solis unguine & lavacro Jovis.* Tangit hiſtoriam, & ſomnium quod in Herodoto [2], & tu ab eo pete. Sed hæc mens ſomnii, ſublimem in cruce madidandum à Jove cùm plueret, à Sole ungendum cùm is calidus è nudo corpore ſaniem eliceret adipemque. Hanc in cruce putrefactionem intellexit Theodorus Cyrenæus, cùm Tyranno minanti eam reſpondit: *Suâ nihil intereſſe, humi, an ſublimi putreſceret* [3]. Neque aliam Artemidorus [4], cùm malum divitibus ominatur à ſomniatâ cruce: Τὰς γὰρ σάρκας ἀπολλύουσιν οἱ σταυρωθέντες: *Carnes enim amittunt qui in cruce fixi.* Ita inquam, amittunt: ſive tempore

Tertullianus explicatus.

Et Artemidorus.

1 Tertull. de Anim. 2 Lib. III. 3 Apud Cic. & Valer. 4 Lib. II. cap. LVIII.

pore & defluxu: ſive & lanienâ volucrum ferarumque, de quâ dixi.

Cap. XVI.

Cuſtodia & miles ad Crucem, ne quis detraheret.

Raro ablati è cruce.

ITaque hoc fine aſſervati in Cruce, & deponi rarum omnino fuit. Niſi quod Philo [1] tamen notat, *receptum moribus fuiſſe in Natali Imperatoris, aut ſimili die feſto quoſdam è crucibus deponi, & permitti ad ſepulturam: at Flaccum contrà, novos etiam tum iis affixiſſe.*

Cuſtodes ibi.

Ne quis autem deponeret, miles & cuſtodia aſsêdit. Petronius [2]: *Miles cruces aſſervabat, nequis corpora ad ſepulturam detraheret.* Plutarchus in Cleomene: Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις οἱ τὸ σῶμα τοῦ Κλεομένους ἀνεσταυρωμένον φυλάττοντες, εἶδον εὐμεγέθη δράκοντα τῇ κεφαλῇ περι-

πεπλεγ-

1 Contra Flac. 2 In Satyr.

περιπλεξάμενον, καὶ ἀποκρύπτοντα τὸ πρόσωπον, ὥστε μηδὲν ὄρνεον ἐφίπτασθαι σαρκοφάγον: *Paucis poſt diebus, ii qui Cleomenis cruci affixum corpus cuſtodiebant, viderunt magnum ſerpentem capiti ejus circumplexum, & faciem velantem tegentemque, ne qua carnivora avis attingeret.* Ubi utrumque habes, & cuſtodiri ſolitos mortuos; & aves faciem in primis involaſſe. Poſſis ad hanc cuſtodiam illud Euangeliſtæ [1] referre: Ἔχετε κουστωδίαν, ὑπάγετε: *Habetis cuſtodiam, abite.* Quæ Pilati vox fuit ad Judæos petentes aſſervari monumentum. Videtur autem intelligere cuſtodiam, quæ paullò antè ad crucem. niſi quis malit, *Habete cuſtodiam*; quaſi ab imperante, & indignanter dante. Vox enim Græca in utrumvis valet.

Ambiguus intellectus in Euangeliſtâ.

[1] Matth. XXVII.

JUSTI

IVSTI LIPSII DE CRVCE LIBER III.

CAPVT I.

Tranſitiò ad Rarum figendi Modum. Furca diviſa , & hîc de Ignominiosâ dictum.

ABunde, quæ ad *Vulgarem* crucifigendi modum, diximus : *Rarus* supereſt, quem ipſum pari curâ imus expunctum. Eum ſuprà deſcripſimus (& vox præfert) *ſepoſitum, & minùs in aſſiduo uſu.* Sepoſitum *ævo*, Inuſitatum vel *Schemate* vel *Fine*. De his tribus ordine & partitè dicam (juvat in his talibus) & in lucem fortaſſe protraham, quæ uſque adhuc parum claro oculo conſpecta. Ævo ſepoſita *Furca* eſt: olim quidem in creberrimo uſu, ſed quæ paulatim

Quid rarus modus? Is diviſus.

latim deſiit atque abolevit. Mentio crebra non in hiſtoriis ſolùm, ſed Comœdiis priſcis : mentio tamen magis, quàm explicatio. ego hîc faciam, & pro copiâ ingenii dabo in ſplendorem. Ut poſſim, duplicem illam facio, *Veterem* & *Novam*. Priorem, *Furca duplex.* quæ priſcis Romanis (non enim apud alias gentes legi) uſitata: atque hanc iterùm duplicem. *Ignominioſam* & *Pœnalem*. Illa *Iterùm duplex. Ignominioſa.* eſt, *quâ collo impoſitâ ſervi circumduci ſolent ob culpam aliquam, oſtentui & ad irriſum.* Iſidorus [1]: *Furcifer dicebatur olim, qui ob leve delictum cogebatur à dominis, ignominiæ magis quàm ſupplicii cauſsâ, furcam circa urbem ferre, prædicans peccatum ſuum, & monens ceteros ne quid ſimile peccarent.* Plutarchus in Coriolano, *Humanè habitos ſervos à priſcis dominis* notat. & addit; Ἦν δὲ μεγάλη

[1] Lib. x. Orig.

γάλη κόλασις οἰκέτου πλημμελήσαντος, εἰ ξύλον ἁμάξης ᾧ τὸν ῥυμὸν ὑπερείδουσιν ἀράμενος, διεξέλθοι παρὰ τῆς γειτνίασιν. ὁ γὰρ τοῦτο παθὼν καὶ ὀφθεὶς, οὐκέτι πίστιν εἶχεν, ἐκαλεῖτο δὲ Φουρκίφερ: *Erat autem magna caſtigatio ſervi delinquentis, ſi lignum currus, quo temonem ſuſtentant, tollens & ferens exiret circa viciniam. Id enim paſſus, & ſic conſpectus, non ultrà fidem habebat, & vocabatur Furcifer.* Talia idem in Quæſtionibus Romanis. Et Gloſſæ veteres: *Furcifer*, σταυροκόμιστος, δικρανοφόρος. οἱ πταίοντες ἀντὶ τιμωρίας δίκρανον ἐν τοῖς τραχήλοις ἔχοντες περιεκόμιζον, διὰ τῆς πόλεως περιαγόμενοι: *qui patibulum fert, qui furcam. Qui peccaverant, pro pœnâ furcam in collo habentes circuibant, per urbem undique ducti.* Atque hæc illa prima eſt, ab ipsâ re & fine *Ignominioſa* à me dicta: quæ origo aut exemplar tamen *Pœnalis*.

CAP. II.

De Furcâ Pœnali, & cæſos ſub eâ ad mortem.

EA eſt, *quâ item collo impoſitâ circumducti, ſed cum verberibus & pœnæ cauſsâ.* Atque adeò mors, plerumque huic conſequa: ſive ſub ipsâ Furcâ ad necem cæſis, ſive cum eâ in crucem latis. *Sub furcâ cadi.* Seorſim utrumque explicabo, & firmabo. Sub eâ ad mortem cæſi: ex Suetonio [1], *qui pœnam more majorum* interpretatur, *nudi hominis cervicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* *Ad mortem.* Atque idem [2] etiam Victor: *Senatus ſententiâ conſtitutum, ut, more minorum, collo in furcam conjecto, virgis ad necem caderetur.* Ac reperio exempla etiam in hiſtoriâ, etſi haud crebra. Livius * inceſtum cum Veſtale ** Vide Feſtum in Trobrum.*

F ſic

[1] Neron. cap. XLIX. [2] In Nerone.

ſic punitum oſtendit [1]: *L. Cantilius ſcriba Pontificum, quos nunc minores Pontifices appellant, qui cum Floroniâ ſtuprum fecerat, à Pontifice Max. eouſque virgis in Comitio cæſus, ut inter verbera exſpiraret.* Dionyſius [2] in culpâ ſimili, & de iis qui Urbiniam ſtuprarant: Τῶν δὲ διαπραξαμένων τὴν ἀνοσίαν φθορὰν, ὁ μὲν ἕτερος ἑαυτὸν διεχειρίσατο, τὸν δὲ ἕτερον οἱ τῶν ἱερῶν Ἐπίσκοποι συλλαβόντες, ἐν ἀγορᾷ μάστιξιν αἰκισάμενοι, καθάπερ ἀνδράποδον, ἀπέκτειναν: *Ex iis autem qui illicitam corruptionem patraverant, alter ſeipſum interemit, alterum ii qui ſacris præerant* (ii ſunt Pontifices) *comprehendentes, in [illegible] flagris ſecantes, tamquam manci[illegible]m, interemerunt.* Nam etſi neuter furcæ hîc mentionem faciat, tamen cum verberibus ad necem datos denarrent, probabile id ita ritu priſco factum: hoc magis, quòd Dionyſius quaſi

1 Lib. XXII. 2 Lib. IX. Antiq.

quaſi indicans addidit, *καθάπερ ἀνδράποδον*, *ſervilem in modum*. Quod autem liberi etiam ſub furcâ interdum cæſi, exemplum in Epitomâ Livii [1] clarum, de C. Matieno: qui *accuſatus apud Tribunos quòd exercitum in Hiſpaniâ deſeruiſſet, damnatuſque, ſub furcâ diu virgis cæſus, & ſeſtertio nummo vænüt.* Nam etſi ille non ad veram mortem cæſus, tamen ad civilem, & libertatem civitatemque pariter amiſit. Atque ideò dixi *plerumque* mortem conſequam: cùm & in Plauto [2] legam:

Non ad mortem.

Et ob eam rem in carcerem te
eſſe compactum ſcio,
Et poſtquam es emiſſus, cæſum
virgis ſub furcâ ſcio.

Quæ objiciutur ſeni vivo etiam & videnti.

[1] Lib. LV. [2] Menæch.

Cap. III.

Ligatos ad Furcam in Crucem ſolere tolli, Furcam & patibulum videri eadem, aut haud longè diſſita.

SEd cum Furcâ in crucem latos etiam dixi: quod rei noſtræ facit, atque id tale fuit. Ligati ad Furcam, & ſub eâ cæſi, per viam ducebantur; fixi deinde ad eam, tollebantur in crucem. Firmamus veterum ſcriptis. Arnobius [1]: *Servum peſſimè meritum per Circi aream mediam traduxiſſe cæſum virgis, & , ex more, multaſſe pòſt patibuli pœnâ.* Ita legimus, non *pœnam.* Et quod ait, *ex more*, huic rei ſeligimus: quaſi receptum videlicet & tralaticium poſt cæſionem hanc, ſuſpendi. Nam etſi Arnobius non expreſſit ſub Furcâ cæſum:

Cum Furcâ appenſi.

Arnobius obiter correctus.

[1] Lib. VII. adverſ. Gent.

cæſum: tamen ita fuit, & in ipsâ hac narratiunculâ alii omnes conſenſu produnt. Livius [1]: *Servum quidam paterfamiliâs nondum commiſſo ſpectaculo, ſub Furcâ cæſum, medio egerat Circo.* Cicero [2]: *Servus per Circum, cùm virgis cæderetur, Furcam ferens ductus eſt.* Valerius [3]: *Cùm ſervum ſuum verberibus multatum ſub Furcâ, ad ſupplicium egiſſet.* Denique Lactantius [4], qui & Patrisfamiliæ nomen expreſſit: *Antonius Maximus* (potiùs *Autronius*, ex Macrobio) *diverberatum ſervum ſub Furcâ, medio Circo ad ſupplicium egerat.* Ergo ſub Furcâ ad ſupplicium acti: ſed numquid in eâ appenſi? Ita. quia hæc Furca non aliud quàm Patibulum fuit. Certa auctoritas Macrobii [5]: qui de illo ipſo facto.

Furca & patibulum eadem.

 Au-

[1] Lib. II. [2] De Divinat. I. [3] Lib. I. cap. VII. [4] Lib. II. cap. VIII. [5] Lib. I. Saturn. cap. X.

Autronius, inquit, *Maximus quidam ſervum ſuum verberatum, patibuloque conſtrictum, per Circum egit.* Quid hoc eſt, *patibulo conſtrictum*, niſi quod alii omnes *Furcam* dixerunt, & Livius de Horatio, *ſub Furcâ vinctum?* Nam ita res fuit. Alligari brachia manuſque ad hanc furcam ſolent: atque ita circumduci, mox in eâ attolli. In Plauto [1] legis, *Diſpeſſis manibus patibulum habere.* item: *ire patibulatum per vias.* Et quod Nonius ex eo citat: *Patibulum ferre per urbem, deinde affigi cruci.* Nota verba & ſeriem: *Ferre*, deinde *Affigi.* Quæ ipſa in Licinii hiſtorici fragmento apud eumdem Nonium: *Ad patibulos* (ita mutato genere, pro *patibula*) *deligantur, & circumferuntur, cruci defiguntur.* Clarè omnia. Habes, ut in Macrobio, ligari conſtringique ad

Plautinis locis facta lux.

[1] Moſtell.

ad patibulum ; habes , circumferre; habes defigi. *Circumferre* inquam. nam quod vulgò eſt *circumferuntur*, vereor ut rectum ſit. quia non profectò circumlati, ſed ipſi pedibus ſuis ibant : niſi tamen capias quaſi circumductos. Sed ego malim, *circumferunt* reponi. ut ſit ligatos ad patibula, ea ipſa circumtuliſſe. Ita Plautus 1 : *Tu quidem hodie canem & furcam feras.* Nam ibi Furcam, quod patibulum aliàs, dixit. ſicut & hîc : *Cum furcâ in urbem, tamquam Carbonarium.* Atqui docendum etiam eſt, inquies, in eâ appenſos : Nónne res clamat? Si enim Furca idem quod patibulum : quid ambigas? Conſtat certè in patibulo ſuſpenſos. Sed firmo & teſtibus. Feſtus : *Furcillæ ſive Furcillæ, quibus homines ſuſpendebant.* Cedò de quibus aliis hoc accipies?

Correctus Licinius Macer.

In ipsâ furcâ appenſi.

1 Caſina.

pies? Plinius: *Supplicia annua canes pendunt, inter ædem Iuventutis & Summani, furcâ ſambuceâ, arbore fixi.* Vix eſt ut aliter intelligas, quàm in furcâ ad arborem fixos. At clariſſimè jam Firmicus [1]: *Severâ animadvertentis ſententiâ patibulo ſuffixus, in crucem crudeliter erigetur.* En, primò patibulo ſuffigitur, deinde tollitur in crucem. Atque hinc illa phraſis, *Patibulo crucis affigi:* quia patibulum ſcilicet, hoc ſenſu, pars crucis. Diſtinguit & Tacitus: *Patibula, ignes, cruces.* & quod patens hæc tranſverſaque pars ſic dicta, Seneca indicat: *Alii brachia patibulo explicuerunt.* ſicut inferior defixuſque ſtipes, *Crux* propriè dictus.

Patibulum propriè à Cruce diverſum.

CAP.

[1] Lib. VI. Matheſ. cap. XXXI.

CAP. IV.

Quæ forma Furcæ fuerit, obſcurè traditum in veterum ſcriptis.

SEd qualis hæc ſuſpenſio, & quâ verâ germanaque facie ipſa Furca; ut ingenuè dicam, hæreo, & velut inter Solem & Orcum erro. Video, non video; probo, improbo; & planè quod Græci dicunt, τὴν γνώμην πλανῶμαι. Suidas Furcam ſic deſcribit: Φοῦρκα παρὰ Ῥωμαίοις ξύλον δίδυμον: *Furca Romanis eſt lignum duplex ſive geminum.* Plutarchus[1] paullò magis videtur aperire: διπλοῦν ξύλον ὃ ταῖς ἁμάξαις ὑφιστᾶσιν: *duplex lignum quod curribus ſubjiciunt.* Tamen hoc ipſum ſatis κοινῶς & ἀορίστως. itaque diſtinctiùs alibi[2]: ξύλον ἁμάξης ᾧ τὸν ῥυμὸν ὑπερείδουσι: *lignum currus, quo temonem ſuſtentant.* Atque addit: ὃ γὰρ Ἕλληνες

Quid Furca quæſitum?

Plutarchi deſignatio.

 ὑπο-

1 In Cauſſis. 2 In Coriolano.

ὑποστάτην καὶ στήελιγμα, τοῦτο Ῥωμαῖοι φοῦρκαν ὀνομάζουσι: *quod enim Græci Hypoſtaten & Sterigma* (ſuffulcimentum & ſuſtentaculum) *id Romani appellant Furcam.* Benè & clarè pro ſuis Græcis: nos an ſcitiores? In Heſychio hoc ſaltem reperio: στήελιγξας (idem quod στηρίγματα) *dici à quibuſdam*, τὸ δικροῦν ὅπερ ὑποτιθέασι τῷ τῆς ἁμάξης ζυγῷ: *illud biceps aut furcatum, quod ſubjiciunt currus jugo.* Juvat, an moratur? iſtud potiùs, quoniam Ζυγὸν ſcribit ſive *Jugum*, quod Plutarchus *Temonem* & ῥυμὸν. Vtri accedimus Plutarcho magis, nec video quid Jugo fulciendo ſubjeceris, quod dependet & fertur collo boum. Ergo, me quidem arbitro, Heſychius, in vicinis voculis, ſic corrigatur. Atque ex iſtis rem factam habeamus, ſi nota veterum curruum membra. Opinamur tamen ſimilia noſtris fuiſſe, & Dionyſium [1] etiam audiamus.

Dubitatum de Heſychii loco.

Fortaßis emendandus.

[1] Lib. VII. Antiq.

mus. In eo, ubi pœnam deſcribit ſervi illius Autronii Maximi (de quo pluſcula ſuprà) hæc lego: Ἀνὴρ Ῥωμαῖος οὐκ ἀφανὴς θεράποντα ἴδιον ἐπὶ τιμωρίᾳ θανάτου παραδοὺς τοῖς ὁμοδούλοις ἄγειν, ἵνα δὴ περιφανὴς ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου γένηται, δι᾽ ἀγορᾶς αὐτὸν μαστιγούμενον ἐκέλευσεν ἕλκειν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἦν τῆς πόλεως τόπος ἐπιφανής. οἱ δὲ ἄγοντες τὸν θεράποντα ἐπὶ τὴν τιμωρίαν, τὰς χεῖρας ἀποτείναντες ἀμφοτέρας, καὶ ξύλῳ προσδήσαντες περὶ τὰ στέρνα τε καὶ τοὺς ὤμους, καὶ μέχρι τῶν καρπῶν διήκοντι, παρηκολούθουν ξαίνοντες μάστιξι γυμνὸν ὄντα: *Vir Romanus haud ignobilis, ſervum ſuum ad mortis ſupplicium tradens conſervis aliis ducendum, ut conſpicua & illuſtris pœna hominis ejus fieret, per forum verberibus affectum trahere ipſos juſſit, & ſi quis alius in urbe locus celebris. Qui autem ducebant eum ad pœnam, manus ejus ambas extendentes, & ad lignum alligantes, quod circa pectus & humeros*

Dionyſii verba de Furcâ.

 meros

meros ad manuum volam pertingeret, ſequebantur flagris cædentes ſic nudum. Jam Plautus [1] imagine etiam videtur voluiſſe expreſſam :

Plauti comparatio.

> ——— *ego remittam ad te virum*
> *Cum furcâ in urbem, tamquam carbonarium.*

1 Caſina.

CAPVT V.

Ex iis tres ſententiæ erutæ, & ſingulæ explicatæ. Tertiam πιθανωτάτην *videri.*

HÆc ſunt quæ apud veteres quidem legerim rei huic illuſtrandæ. Nos ex iis ſententias, an ſomnia noſtra? proponemus: impetrabili tamen veniâ, ſicubi in antiquitatis illis tenebris ſubſiſtemus, aut labemur. Sententias, dixi. nam tria ſunt quæ ex deſcriptiunculis elicio jam dictis. Primùm, Furcam potuiſſe

Opiniones tres de Furcâ.

Prima.

tuiſſe eſſe facie quâ noſtrum hodie Patibulum : atque idipſum reliquias & exemplar eſſe à pœnâ priſcâ. Ait Plutarchus, *currui aut temoni ſubjectum fuiſſe.* quid olim, neſcio : tale aliquid in noſtris curribus ſupra ipſum axem. Ait Dionyſius, *per humeros, per pectus iiſſe* : hoc in iſto, ſi collo imponas. Obſtat tamen huic, quod diſertè ajunt ξύλον διπλοῦν, δικρῶν, δίδυμον. *lignum duplex, biceps, geminum.* Nam certè hoc triplex lignum eſt: etſi iſta quoque forma Furca olim dicta. Sententia altera, Lignum fuiſſe geminum, quod à tergo per humeros, & antè per pectus, hominem medium includeret ; atque ita rectum ad expanſas utraſque manus iret. Forma, quam Dionyſius ingerere videtur & ſuadere. Quid tamen hîc ſimile Furcæ? quomodo in utroq; iſto ligno homo ſuſpenſus? Nam anterius illud incommo- *Secunda.*

Tertia: atque ea firmata.

**Etiam Belgæ, Vorcam, à Latino.*

daverit, imò ad guttur ſtrangularit. Sed nec in curribus quid ſimile, ſcio. Sententia tertia. Furcam, veram eſſe furcam: quam * hodieque dicimus, & quam Varro [1] indicat, ubi Vallum ἐτυμολογεῖ: *quòd ſingula ibi extrema bacilla furcillata figuram habeant litteræ* V. Pro hac ſententiâ multa ſunt. Primùm quòd *Furca* δίκρανος, in bonis priſcisque Gloſſis. Item *Furcifer*, δικρανοφόρος. Atqui δικράνους Heſychius deſcribit τὰς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐπὶ δύο ἐκνευούσας, οἷον δύο τέλη ἐχούσας: *eas quæ ab uno initio & capite in duo deſinunt, tamquam duos fines habentes.* Eſt planè figura Varroniana, & litteræ jam dictæ. Quid, quòd in curribus hodie, quà Temo cum axe coit, Furca eſt ſuſtentando illi aut fulciendo? Quà mente in Sidonio, de Baccho:

Vite

[1] IV. De L. L.

Vite capiſtratas cogebat ad eſſeda tigres,
Intrabat duplicem quà temo racemifer arcum.

Denique cum deſcriptione Dionyſii mihi convenire videtur examuſſim. Da Furcam iſtam paulatim divaricantem; ab humeris per pectus, & inde manus veniat; eſt illud ipſum lignum quod deſcripſit. Jam Plauti Carbonarium, quò niſi huc referas? Ecce qui lignarios faſces aut carbonum ſaccellos hodieque ferunt, furcam jungunt. cujus caput cum exſtantiâ aliquâ bacillorum à tergo eſt; longiores duo fines diverſi per pectus deſcendunt, & manu utrâque (quaſi ad contranixum) ſuſtentantur. Atqui inquies, manus hîc non in alto expanſæ. Fateor non in alto, expanſæ tamen: & cùm funibus traherentur, ligatis ad extre- *Injectio remota.*

mas

mas manus, etiam protendebantur tollebanturque. Quin alius locus Plauti eſt, qui videatur ab hac modeſtâ expanſione, ſi attendis. Nam in Milite, ſervus quispiam in oſtio ſtabat, mulierculam redituram exſpectans, & nequa elaberetur. Ad eum ſervus alter:

Credo ego iſtoc tibi exemplo eundum eſſe actutum extra portam,
Diſpeſſis manibus, patibulum cùm habebis.

Benè eſt, inquit, forma & ſtatus in te, qui mox erit; cùm herus alligatum te patibulo per urbem ducet. Atquin ſtetiſſe ego eum opinor, manibus ante ſe projectis & leviter diductis, habitu quo ſolent captantes & apprehenſuri.

Cap. VI.

Ratio ſuſpendendi per ſingulas illas formas expoſita, atque etiam oculis propoſita.

TRes ſententias ſuper Furcæ formâ habes : tu elige : etſi nos ad ultimam vides proclinatos. Quomodo autem nunc Suſpenſio? Pro formis diſtinguenda eſt. Si prima placet, res facilis. in trunco abſciſo, in paxillo infixo, imò in fiſſurâ ſupernè factâ, potuit firmiter appendi. Imaginem (oculorum enim magis res quàm verborum eſt) infrà habes. Si altera, tùm ſic cenſeo, ductos quidem cum duplici ligno ad Crucem, ſed non cum utroque in eam actos. Quod ante pectus, depoſitum putem : manus fixas in altero, atque id ipſum in trunco, paxillo, fiſſurâ (ut priùs) firmatum.

In primâ Furcâ appenſio.

In ſecundâ.

tum.

tum. Imaginem vide. Nec abſurda aut vero nimis extranea ſententia eſt: cùm & Patibulum reperiam ſingularem ejuſmodi rectumque ſtipitem dictum. Nonius ex Titinio citat:

Patibulum unus ſtipès etiam.

—— *ſi quiſquam hodie * præter hanc*
Poſticum noſtrum pepulerit, patibulo hoc
Ei caput defringam.

** Malim, præter hac ut poſt hac, ante hac.*

Et interpretatur *Seram, quâ oſtia occluduntur, quò hac remotâ valvæ pateant.* Credo eum ex ipſo argumento fabulæ ſic proferre, & quòd janitor aliquis atque oſtii cuſtos hæc dicat. Certè quidem Sera eſt lignum tranſverſum quod oſtiis opponi ſolet, in poſtem utrimque immiſſum. Hodie quoque uſus. Itaque Gloſſæ: *Sera,* μοχλὸς θύρας. Et Poëta [1] aliquis —— *excute poſte ſeram.* Atque

[1] Ovid. in Amor.

Atque ego ampliùs arbitror. etiamſi olim Furca aliâ facie fuerit: tamen commodi cauſsâ, & quia pronior faciliorque hæc appenſio, ſucceſſiſſe ſingulare hoc rectumque lignum, & id tuliſſe in humeris, manibus inibi revinctis, in eoque mox figendis. At ſi tertia ſententia ſedeat, facilis ſuſpenſio. ſive in ipsâ Furcâ defixâ in terram ſimpliciter; ſive cum eâ in altiorem arborem aut lignum ſint ſublati. Figuræ videantur. *Furcæ ſpecies.* *In tertiam appenſio.*

CAP. VII.

De novâ Furcâ, quæ noſtrum Patibulum. Tribonianum ſubſtituiſſe paſſim in Legum libris.

DE veteri Furcâ, ſic cenſemus, cum lege reſipiendi & reſiliendi, ſi quis meliora. Mutare in his talibus non mihi probrum. *Nova* ſequitur quam dixi, quia inferioris ævi inventum.

tum.

Quid nova Furca? tum. Ea eſt *inſtrumentum è ligno triplici, formâ Jugi veteris, cui appenſos homines laqueo ſtrangulamus.* Hodie quoque uſum & ſpeciem hanc habet in pleráque Europâ. Non & priſcis cognita? *Laqueo an priſci necaverint.* non arbitramur. Pœna quidem laquei Homero expreſſa, qui facit impudicas ancillas ab Vlyſſe ſic puniri. atque idem infamem καὶ μὴ καθαρὸν θάνατον (ita loquitur) *& impuram mortem* oſtendit: uti & Plinius, qui *præpoſteram* dixit. quia *ſpiritus intercluditur, cui exitus quærebatur.* Sed à Græcis uſurpatam vix reperias: nec à Romanis quidem in publico. etſi ii, in carcere, damnatis gulam * laqueo frangebant. Credo cœpiſſe, cùm crux deſiit; & vicariam illi factam. Iſidori [1] quidem ævo nomen hoc & uſum habuit. *Patibulum vulgò, inquit, Furca dicitur* (ita nunc quoque in Hi-

* Sed non ut appenderent.

[1] Lib. v. Orig.

Hiſpaniâ, ubi ille ſcripſit) *quaſi ferens caput. Suſpenſum enim & ſtrangulatum hæc examinat.* In libris legum, quas Tribonianus atque ejus adjuvæ collegerunt, ſatis frequens hoc nomen: &, ut opinor, ſignificatione novitiâ: quia ſublato Crucis ſupplicio, quidni etiam Furca vetus? Itaque ipſos Iuriſconſultos uſurpaſſe, non habet fidem apud * juris & moris antiqui peritos. qui verè notant, ſubſtitutum id pro Cruce: cauſsâ apertâ & liquidâ, quia Conſtantinus lege latâ ſuſtulerat Crucem. Ergo ipſi quoque, qui leges collectum ibant in ævi illius & ſequentis uſum. Exempla plura ſunt, & notata aliis: quædam etiam ubi inconſpectio. ut in iſto Calliſtrati [1], de Pœnis: *Famoſos latrones furcâ figendos placuit.* Inconſpectè, inquam imò ineptè. Quid? ad Furcam novam

Quando id cæperit?

* Cujacium Fabrum alios.

[1] Lib. XXIX.

novam homines figuntur? certum eſt aſtringi. Sed fuerat *Cruci figendos:* moverunt alterum, altero retento, quod non debebant. Simile in Ulpiani [1] de Pœnis: quod exſcriptor etiam fortaſſe corrupit. *Decuriones in metallum dari non poßunt, nec furcæ ſubjici. Cruci* in Ulpiano fuerat: ſed quis dixerit, *Cruci ſubjici?* Itaque * *ſubfigi*, vel *ſuffigi*, verum cenſeam; & eandem ἀπερεβλεψίαν hîc agnoſcam.

** Vt in libris aliquoties ſcriptum vidimus. caußam corruptelæ.*

Cap. VIII.

De Raro modo in Schemate. & primùm de Inversâ ſuſpenſione.

Varii figendi modi.

Adfatim de Furcâ, quæ inter *Raros* figendi primus Modus fuit. Alter, qui *Schėmate* à vulgari diverſus. Intelligo, *cùm alio atque alio habitu hominem affigebant.* Id quoque factitatum, ut ingenioſa cru-

[1] L. ix.

crudelitas eſt in pœnas. Joſephus [1], ubi narrat Judæos juſſu Titi crucifixos: Προσήλουν δὲ οἱ στρατιῶται δι' ὀργὴν καὶ μῖσος τοὺς ἁλόντας, ἄλλον ἄλλῳ σχήματι, πρὸς χλεύην: *Affigebant milites, ab irâ & odio, eos quos ceperant alium alio ſchemate, ad ludibrium.* Hæc ſchemata varia fuêre; quæ in lectione vidi, tangam. Eſt illud, quod *Inverſum* dixeris, cùm hominem in caput ſuſpendunt, pedibus ſublatis. Seneca [2]: *Alii capite converſo in terram ſuſpendêre.* Euſebius [3] oſtendit Martyribus in Ægypto id factum. Καὶ ἄλλοι πάλιν μὲν ἀνασκολοπισθέντες, οἱ μὲν κατὰ τὸ σύνηθες τοῖς κακούργοις, οἱ δὲ καὶ χειρόνως ἀνάπαλιν κατωκάρα προσηλωθέντες: *Atque alii iterùm crucifixi quidam more in maleficis recepto; quidam etiam deterius, inversâ figurâ, & in caput pendentes.* Quod ipſum in D. Petro, ſed eo rogante, ne aſſimularetur Magiſtro. Abdias: *Et accedens ad*

Inverſo capite.

[1] Lib.v. Excid. cap.xxviii. [2] Conſolat. ad Mart. cap xx. [3] Lib.viii. cap.viii.

ad Crucem, rogavit ut inverſis veſtigiis figeretur. Chryſoſtomus [1]: Χαίροις Πέτρε, ὁ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἀπολαύσας, καὶ καθ' ὁμοιότητα τοῦ Διδασκάλου σταυρωθῆναι οὐ θελήσας ἐν ὀρθίῳ σχήματι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ κεφαλὴν, ὡς εἰς οὐρανὸν τὴν πορείαν ἐπὶ γῆς ποιούμενος: *Gaudeas ô Petre, crucis lignum deguſtans, & ad inſtar Magiſtri crucifixi recuſans in recto ſchemate, ſed magis in caput obverſus, tamquam in cælum viam à terra faciens.* Et Petrum quidem etiam clavis inibi fixum, idem Chryſoſtomus teſtatur: Ὦ εὐλογημένοι ἧλοι, οἵτινες τὰ ἅγια ἐκεῖνα μέλη διῆλθον: *O benedicti Clavi, qui ſacra illa membra penetrarunt!* Sicut & Calliopius martyr [2], *poſt tormenta, verſo in terram capite Cruci affixus eſt.* Affixus, non devinctus. Tamen & funibus adſtricti: ut Simeon Metaphraſtes de Philippo Apoſtolo: *Flagris cædunt & verberant, deinde*

[1] Orât.in Petr.& Paul. [2] Martyrol.VII. April.

P: 144

deinde cùm funibus à talis vinxiſſent, ſublimem ſuſpendunt præcipitem. In cruce enim aut ſtipite ſic ſuſpenſum accipio. Nec aliter Ammianum [1] : *Dracontius & Diodotus, injectis per crura funibus, exanimati ſunt.*

[1] Lib. XXII.

CAP. IX.

De obliquâ ſuſpenſione, de varicante, & inter arbores ſciſſione.

REperio & obliquos ſuper crucem crucéſve poſitos: ut in Plutarchi Artaxerxe : Is narrat Paryſatidem regis matrem infenſam Eunucho cuipiam, arte eum redegiſſe in ſuam poteſtatem. tum juſſiſſe ἐκδεῖραι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν ἀναπῆξαι, τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπατταλεῦσαι : *cutem vivo detrahi, & corpus quidem obliquum jacensque tribus ſtipitibus ſive* *Obliqua infixio.*

 cru-

crucibus inſigi, pellem ſeorſim in pa-
Decuſſata. *lo poni.* Video & inter duos palos diſpeſſis manibus pedibuſque alligatos, ut in Martyrologio, de Anaſtaſiâ: *Manibus & pedibus extenſis ligata eſt ad palos.* Video & inter arbores appenſos, &, reductis iis, ſciſſos. De Coronâ [1] martyre: *Ipſa inter arbores ſciſſa, Victor autem decollatus eſt.* Quod ipſum Schema ad Cruces referendum Propertio facilè accredam, qui ſic appellat:

Arboreaſque cruces Sinis, & non hoſpita Graiis
Saxa, & curvatas in ſua fata trabes.

Senecam [2] etiam huc traham, ſi fidem libris priſcis habeo; qui inter genera Crucium recenſet, *diſtracta in diverſum actis cruribus membra.* Ita libri inquam, quos ego vidi. Eſt tamen vulgò *curribus,*

[1] Martyr. xiv. Maii. [2] Epiſt. xiv.

bus,bono & ſuo ſenſu. ad Metium enim reſpiciat : etſi vetus deſitumque id ſupplicium, nec inter uſitata fortaſſe ibi referendum.

CAP. X.

De modo qui Fine diverſus. primùm de his qui in Cruce uſtulati.

TErtius figendi modus Rarior, qui *Fine* divertit à vulgato. Quem intelligo, cùm *cruces aliò ſpectant, & hominem capiunt moriturum in ipſis, non per ipſas.* In exemplis diſces. Tale, cùm appenſi flamâ aut fumo necati. Olim factum ex [1] Cicerone diſcas : qui fratrem objurgans, *Quid opus fuit*, inquit, *ejuſmodi litteris, quas ad ipſum miſiſti? Illum crucem ſibi conſtituere, ex quâ tu eum antè detraxiſſes. te curaturum fumo ut comburatur, totâ plaudente provinciâ.* Verba *Fumo necati in cruce.*

[1] Lib. 1. ad Q. Frat epiſt. 11.

Quincti & minæ eò ſpectant, ut homo in cruce fixus uſtuletur fumo. Alexander etiam Imperator quempiam qui fumum vendiderat, quaſi compari pœnâ affecturus, *ad ſtipitem ligari præcepit, & fumo appoſito quem ex ſtipulis & humidis lignis fieri juſſerat, necavit, præcone dicente, Fumo punitur qui vendidit fumum* [1]. Atque in Martyribus noſtris hoc genus crebrum. Acta vetera de Pionio: *Confixus clavis in cruce, aggeſtis lignis, flamâ combuſtus eſt.* Nec aliter Polycarpus mortuus, antiſtes Smyrnæorum. ipſi in epiſtolâ [2]: Μελλόντων δὲ αὐτὸν καὶ προσηλοῦν, εἶπεν, Ἄφετέ με οὕτως. ὁ γὰρ δοὺς ὑπομεῖναι τὸ πῦρ, δώσει καὶ χωρὶς τῆς ὑμετέρας ἐκ τῶν ἥλων ἀσφαλείας ἀσκύλτως ἐπιμεῖναι τῇ πυρᾷ. Οἱ δὲ οὐ καθήλωσαν, προσέδησαν δὲ αὐτόν: *Cùm pararent eum cruci ſuffigere, dixit, Relinquite me ſic. qui enim dedit exſpectare ignem, dabit*

Aut flamâ.

1 Lampr. in Alex. 2 Apud Euſeb. lib IV. c. XV.

dabit & ſine veſtrâ clavorum firmitate, ſolutum manere in rogo. Illi autem non confixerunt eum, ſed ligarunt. Quin uno etiam tempore plures, *appenſi pedibus in ſublime*[1] (nota hic & Schema inverſum) *capite verſo deorſum, ſuffocati fumo, & lento igne conſumpti ſunt.* Non ergo injuriâ Tertullianus[2] ſcripſit: *Licet nunc Sarmentitios & Semaxios appelletis, quòd ad ſtipitem dimidii axis revincti, ſarmentorum ambitu exurimur.* ſignificat enim adeò crebrum in majores illos noſtros & in religione proceres ſupplicium hoc fuiſſe; ut in illudium convitiumque venerit; & Chriſtiani vulgò *Semaxii*, à ſtipite cui aſtringebantur, & *Sarmentitii*, à ſarmentis quibus urebantur, ſint dicti. Atque hoc eſt quod *Axem* vocat alibi[3] *incendio conſtrictum*, id

Tertullianus explicatus.

1 Martyrol. XXIII. Iunii. 2 Apolog. cap. ult.
3 Lib. de pudicit. cap. ult.

NAPOLI

id eſt, ad incendium jam cum homine ligatum.

CAP. XI.

De his qui beſtiis in Cruce objecti.

CRux & iſta *Fine* alia, cùm homines in eâ fixos beſtiis objiciebant. In publicis ſpectaculis id ſæpe factum. Epiſtola Lugdunenſium [1], de Blandinâ Martyre : Βλανδίνα ἐπὶ ξύλου κρεμασθεῖσα προὔκειτο βορὰ τῶν εἰσβαλλομένων θηρίων. ἣ καὶ διὰ τοῦ βλέπεσθαι σταυροῦ σχήματι, καὶ διὰ τῆς εὐτόνου προσευχῆς, πολλὴν προθυμίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐνεποίει : *Blandina in ligno ſuſpenſa proſtituta eſt eſca & laniena incurrentium ferarum. Quæ & quòd in ſpecie Crucis videbatur, & ob continuam orationem, multam alacritatem injiciebat certantibus.* Sed factum & non Chriſtianis. ut illi apud Martialem [2] Laureolo :

Beſtiis objecti in cruce.

1. Apud Euſeb. lib. v. cap. 1. 2 Lib. 1.

Qualiter in Scythicâ religatus rupe Prometheus
Aſſiduam nimio pectore pavit avem,
Nuda Calcdonio ſic pectora præbuit urſo
Non falsâ pendens in cruce Laureolus.

Martialis explicatus. Nec ſatis capiunt, certè non revelant, interpretes. Vult quempiam ſuſtinuiſſe velut in fabulâ perſonam Laureoli: & cùm is pro argumento crucifigendus eſſet, ſed in ſpeciem & moris cauſsâ: rem ex fabulâ Titus fecit, & noxium quempiam ita fixit, & fixum beſtiis etiam objecit. Dico *objecit.* atque ita propriè: aliud eſt, dare ad beſtias. Vopiſcus in Aureliano: *Sanè Mneſtheus poſteà ſurrectus ad ſtipitem, beſtiis objectus eſt.* Surrectus, valet rectus ligatus. Hic eſt *ſtipes*, quem Tertullianus appellat

lat *Leoni conceſſum*. Ita lego, non *Leone*, libello de Pudicitiâ extremo. Atque ad hunc ipſum morem infamis & infanda illa turpitudo Neronis [1]: *quâ viros feminaſque ad ſtipitem deligatos*, ipſe *feræ pelle contectus, emiſſus è caveâ*, medios invadebat. Xiphilinus [2] è Dione: Μειράκια καὶ κόρας σαυροῖς γυμνὰς προσδέων, θηρίου τέ τινος δορὰν ἀναλάμβανε καὶ προσπίπτων σφισὶν ἠσέλγαινεν, ὥσπερ τὶ ἐσθίων.

Et Suetonius.

Cap. XII.

De mortuorum in Cruce ſuſpenſione.

Mortui in Crucem dati.

AC poſtremò Crux *Fine* alia, cùm non vivi ſed mortui in eâ appenſi. Notabis. & quod nobis ſolenne in rotâ exponere ſupplicio jam affectos, ad notam ſceleris & infamiam, id olim in Cruce, & Orientalibus præſertim. De Romanis nondum legi. niſi

[1] Sucton. cap. XLIX: [2] In Neron.

niſi quòd Cæſar [1] *piratas, à quibus captus eſſet, cùm in deditionem redegißet, quoniam ſuffixurum ſe cruci juraverat, jugulari priùs juſſit, atque ita ſuffigi.* Sed id per clementiam, & ut ſubtraheret diuturnæ pœnæ. Alii per ſævitiam & ad infamiam, ut dixi. Ita Carthaginenſes [2] in Hannone. *qui captus virgiſque cæſus, effoſſis oculis, & manibus cruribuſque fractis, velut à ſingulis membris pœna exigerentur, in conſpectu populi occiditur: corpus verberibus lacerum in cruce figitur.* Idem Paryſatis in Eunucho, de quo * ſuprà. Item Ptolomæus Ægypti rex, in Cleomene. qui etſi manu ſuâ animosè cecidiſſet, tamen προσέταξε τὸ σῶμα κρεμάσαι καὶ περιδείραντας: *juſſit corpus crucifigi, cùm cutem priùs detraxiſſent.* Ubi obſervo obiter, antiquum hunc morem excoriandi in ſuppliciis, Ægyptiis

Plerumque poſt mutilationem.

* Cap. IX. hujus libri.

G 6 Per-

[1] Sueton. cap. LXXIV. [2] Iuſtin. lib. XXI.

Deglubere olim crebrum Orientalibus.

Perſisque fuiſſe, quem & hodie Ægyptii tenent. nam graſſatores ſicariosque ita puniunt, diu vivos, donec ad umbilicum carnifex perveniat: quod narrat Johannes Leo, qui cum fide ſatis & judicio res Africæ & Ægypti ſcripſit. Nec cadaver ſolùm, ſed imagines ſublatæ in crucem. exemplo in Celſo: cujus *corpus à canibus conſumptum eſt, & novo injuriæ genere imago in crucem ſublata.* Auctor Pollio in xxx. tyrannis.

Cap. XIII.

E quo ligno Crux fuerit? Item in monte plerumque defixam, ipſam ſæpe altiuſculam.

Peregimus, de Formâ & Modo: duo velut ſucciſiva & extra diviſionem relicta; nunc adjungo *Materiam* & *Locum.* E quâ materie Crux? ex obvio

&

& prompto aliquo ligno. E quâ noſtri Servatoris? cenſemus è quercu. Primùm quia viri fide digni aſſerunt, fruſta ſacratiſſimi hujus ligni quæ hodie exſtant, ſpeciem hanc referre. Tum, quia crebra & frequens in Judæâ olim & nunc quoque illa arbor. Tertiò, quia robuſtum lignum & fixioni laturæque aptum. Itaque Silius [1] in eo etiam crucifigit.

Crux Chriſti è quercu.

*Quem poſtquam diro ſuſpenſum * robore vidit.*

Iterum [2]:

—— Erecto ſuffixum robore mæſtis
Oſtentabat ovans populis.

* poſſis tamen pro quovis ligno capere, more poëtarum.

Nam quod ſuperioris aliquot ævi ſcriptores tria aut * quatuor genera ligni in Cruce dominicâ agnoſcunt, curioſè magis dictum arbitramur quàm verè.

* Cedrum, Palmam, Cupreſſum, Olivam.

Cruces ubi?

[1] Lib. 1. [2] Ibidem.

At quis *Locus* cruci? Incertus, & pro arbitrio: tamen plerumque conſpectus aliquis, & juxta vias. Exempla enim exempla eſſe deſinunt; niſi aliorum animum oculoſque in ſe vertant. Quinctilianus[1]: *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi intueri, plurimi commoveri hoc metu poſſint.* Ita Alexander Imperator Eunuchum *in crucem tolli juſſit per eam viam, quâ erat ſervis ſuis ad ſuburbana Imperatoria iter frequentiſſimum.* Quin-etiam opida, certa loca habuiſſe videntur, huic rei adtributa. Sic Mamertini, *more atque inſtituto, crucem fixerunt in viâ Pompeiâ*[2]. Sic Romæ juxta Urbem Tacitus[3] agnoſcit *Locum ſervilibus pœnis ſepoſitum*: quod de Cruce & Crurifragio interpretamur. Hac ipsâ de cauſsâ poſita ea ſæpe in monte.

Juxta vias.

In alto.

Ut

1 Declam. CCLXXV. 2 Cic. V. in Verr. 3 Annal. XV.

Ut Servatoris noſtri, in Calvariæ: ut Polycratis, *in excelſiſſimo Mycalenſis montis vertice*[1]. Quin ipſa ſæpe alta, præſertim in noxio aliquo inſigni. Irriſio Galbæ[2] huc pertinuit. qui cuidam *imploranti leges, & civem Romanum ſe teſtificanti, quaſi ſolatio & honore aliquo pœnam levaturus, mutari, multoque præter ceteras altiorem, & dealbatam, ſtatui crucem juſſit.* Altiorem, ut digniori; albatam, * ut civi, qui in veſte albâ. Tale in Juſtino[3], de Carthalone: quem pater, *cum ornatu ſuo, in altiſſimam crucem, in conſpectu urbis ſuffigi juſſit.* Et Pœni factitarunt in Regulo. Apud Silium:

* *Sive etiam, ut magis notabilis conſpicuaque eſſet.*

> ——— *vide cùm robore pendens*
> *Italiam cruce ſublimis ſpectaret ab altâ.*

Jam illa Amanis[4] præalta: qui Mardochæo *crucem quinquaginta cubi-*

Ipſæ cruces ſæpe altæ.

1 Valer. lib. VI. cap. ult. 2 Sueton. cap. IX.
3 Lib XVIII. 4 In Eſthere cap. VI. & VII.

cubitorum poſuit [1], ſed ipſi aſcendendam. Sanè pleræque omnes altiuſculæ. atque ideò communiter Tertullianus [1]: *Timebit forſitan caro gladium gravem, aut crucem excelſam.* Quam ipſam rationem Lactantius [2] in Dominicâ aſſignat. *Nam quoniam,* inquit, *is qui patibulo ſuſpenditur, & conſpicuus eſt omnibus, & ceteris altior: crux potiùs electa eſt, quæ ſignificaret illum tam conſpicuum tamque ſublimem futurum, ut ad eum cognoſcendum pariter & colendum cunctæ nationes ex omni orbe concurrerent.* O inopinatam, ſed veram dictionem! cui fides maximè noſtro ævo facta: cùm, virtute & gloriâ magnâ Hiſpanicæ gentis, Novus etiam orbis venit in Chriſtianas leges.

Crux omnia amplexa.

Cap.

[1] Ad Mart. cap. IV. [2] Lib. IV. cap. XXVI.

CAP. XIV.

Crux ſublata, atque etiam Crurifragium fortaſſe. Quando id factum, quæſitum.

NUnc pedem in ultimo velut ſpatio pono, quod eſt *Quatenus* Crux uſurpata. Poſtquam enim Vitam ipſam interfecit, non diu illi vita: & ſuſtulit ex humanis, aut certè Romanis rebus, Conſtantinus. Seriò jam ille Christianus, noluit ſalutare ſignum ſubſervire ad perniciem; & colendum illud atque eximium, pœnis vileſcere damnatorum. Ergo ſuſtulit. Victor: *Vetus veterrimumque ſupplicium patibulorum, & cruribus ſuffringendis, primus removit* [1]. Caſſiodorus [2]: *Supplicium Crucis, quod primitùs apud Romanos erat in uſu, lege prohibuit.* Atque efficaciter etiam

Conſtantinus crucem è ſupplicijs tulit.

[1] In Conſtant. [2] Hiſtor. Tripar. I. cap. IX.

etiam ſuſtulit : nec poſteà reperies reductam. Auguſtinus [1] : *Anteà homines cruci figebantur; quod poſteà edicto prohibitum, manet.* Scholiaſtes Juvenalis ad illud—— *Partemque cadaveris adfert*, notat: *Hominum. nam antiqui crucibus figebant.* Non ergo ejus ævo. atque ex eo diſcas non nimis antiquum ipſum, etſi antiqua doctum.

Tempus inveſtigatum. Quando autem ſuſtulit? ſerò, nec niſi ſub imperii extrema. Colligo, quia illo jam imperante mentio etiam crucium: quid, quòd apud ipſum? Lex in ejus nomine exſtat Theodoſii [2] Codice: quâ ſervi ac liberti, *qui dominos aut patronos accuſare aut deferre tentaverint, denegatâ audientiâ, patibulo adfiguntur.* Jam Julius Firmicus [3], qui ejus regno ſcripſit, non ſemel Crucis meminit ut recepti ſupplicii atque uſitati. Suprà exempla reperies,

1 Quæſt. in Vet. Teſt. 2 Lib. IX. Tit. V. 3 Lib. VIII. cap. XX.

ries, atque adde iſtud de latronibus: *Hi*, inquit, *in crucem tollentur, aut publicâ animadverſione damnati crudeliſſimâ nece peribunt.* Atquin illa ipſa Firmicus ſcripſit, ſub finem ejus imperii, & liberis jam adultis. Diſces ex fine libri primi. Ergo ſerò, ut dixi, & ſub vitæ finem. Indicat clarè Sozomenus[1], qui inter omnes ab eo leges hanc recenſet poſtremam. Ἀμέλει τοι πρότερον, inquit, νενομισμένην Ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ τιμωρίαν νόμῳ ἀνεῖλε τῆς χρήσεως τῶν δικαστηρίων: *Denique prius uſitatam Romanis crucis pœnam, lege ſuſtulit ex uſu tribunalium ac judiciorum.* Ait, δικαστηρίων: an hoc indicans, quòd nondum ſublata ex uſu omni privato? & quòd dominis etiam in ſervos vetus ſuum jus? cogitandum ſit. Sicut & illud, ſatíſne Victor ex vero de Crurifragio pariter ſublato ſcripſerit, ver-

Appenſa verba Sozomeni.

An Crurifragium unà ſublatum.

[1] Lib. I. cap. VIII.

verbis quæ jam antè dedi. Ratio vix eſſe videtur. Quid enim Cruci aut Chriſto etiam cum Crurifragio? niſi quia latrones fortaſſe juxta Chriſtum. Ridiculum videatur. & ſi fuit; illud magis ſit, quòd martyres multi eo tætro ſupplicio ſint interfecti. Sed profectò ſub Conſtantio ejus filio vivum id reperio. *Apollinares ambo*, ait Ammianus [1] *pater & filius, ut mandatum eſt, fractis cruribus occiduntur.* Firmicus [2] etiam agnoſcit: *Hi tales aut in crucem tolluntur, aut illis crura publicâ judicum animadverſione franguntur.* Ubi notabis, palàm, ut diverſum, à cruce ſejungi: quod ſuprà monui.

1 Lib. xiv. 2 Lib. viii, cap. vi.

CAP. XV.

Honores quos Conſtantinus Cruci habitum ivit. Signis ea & vexillis impoſita, aut inſerta.

HIc exitus Pœnalis Crucis fuit : & jam à Conſtantini primordiis Salutaris noſtra cœpta honorari. Cauſſa & origo à victoria contra Tyrannum [1]. Nam cùm Maxentium aggreſſurus eſſet, ἀγωνιῶντι διὰ ταῦτα, τύπος αὐτῷ σταυρικὸς μεσούσης ἡμέρας δι᾽ ἀστέρων ἐφάνη κατ᾽ οὐρανὸν, καὶ γραφὴ περὶ τὸν σταυρὸν Ῥωμαϊκοῖς στοιχείοις, Ἐν τούτῳ νίκα. Ἐκ χρυσοῦ τοίνυν αὐτίκα σχεδιάσας σταυρὸν κατὰ τὸν φανέντα τύπον αὐτῷ, καὶ τοῦτον κελεύσας στρατιᾶς αὐτοῦ προπορεύεσθαι, τοῖς τοῦ Μαξεντίου συῤῥήγνυται καὶ ὑπερτερεῖ: *ambigenti & animo anxio ob iſta, figura ei crucis media die, ſtellis effecta, apparuit in cælo, & ſcriptura circa eam Romanis litte-*

Honos primus Cruci.

[1] Zonar. in Conſtantino.

litteris, In hoc vince. Igitur ex auro ſtatim ſubitario opere efformans crucem, juxta ſpeciem quæ apparuiſſet, & hanc jubens prægredi exercitum, cum Maxentianis prælium commiſit, & ſuperavit. Itaque ſtatim victrix illud ſignum militaribus ſignis inſeruit, & maximè Labaro, quod inter ea primum. Prudentius [1] ad ipſam Romam:

In ſignis militaribus.

Agnoſcas Regina lubens mea ſigna neceſſe eſt,
In quibus effigies crucis aut gemmata refulget,
Aut longis ſolido ex auro præfertur in haſtis.

Dupliciter Poëta notat Crucem inſitam ſignis, ſemel in vexillorum purpurâ, gemmis intextam & expreſſam: iterum in haſtarum vertice ſuperſtantem, ſolido auro formatam. Sed, ut dixi, in Labaro maximè ea conſpicua. de quo Prudentius:

Chri-

[1] Contra Symmach.

Chriſtus purpureum gemmanti
textus in auro
Signabat labarum.

Quomodo Chriſtus? quia & nomen ejus in ipſo velo expreſſum, & crux nihilominus in haſtâ. Euſebius [1] diffusè: Ὑψηλὸν δόρυ χρυσῷ κατημφιεσμένον, κέρας εἶχεν ἐγκάρσιον, σταυροῦ σχήματι πεποιημένον. ἄνω δὲ πρὸς ἄκρῳ τοῦ παντὸς, στέφανος ἐκ λίθων πολυτελῶν καὶ χρυσοῦ συμπεπλεγμένος κατεστήρικτο. καθ' οὗ τῆς σωτηρίου ἐπηγορίας τὸ σύμβολον δύο στοιχεῖα, τοῦ Χριστοῦ παραδηλοῦντα ὄνομα, διὰ τῶν πρώτων ὑπεσήμαινον χαρακτήρων, χιαζομένου τοῦ Ρ κατὰ τὸ μεσαίτατον: *Sublimis haſta auro circumveſtita, cornu tranſverſum habebat effictum in formâ crucis. Suprà verò, in ipſo culmine omnium, corona è lapidibus pretioſis & auro contexta infigebatur: juxta quam ſalutaris appellationis ſymbolum, duæ litteræ Chriſti nomen exprimentes,* *Duplex nota in Labaro.*

per

[1] Lib. I. cap. XXV. De vita Conſtant.

per primos dumtaxat characteres, litterâ Græcanicâ P *ſcilicet decuſſatâ & ſciſſâ per medium ipſo* X. Neque cruces modò ſignis inſeri voluit [1]; ſed hoc amplius, ſolas: καὶ τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων, ὁποῖα πρότερον αὐτοῖς ἔθος ἦν, τὸ μηθέν: & *aurearum imaginum cujuſmodi anteà ſolebant, nullas.* Intelligit aureas imagines vultusque Imperatorum. Forma ecce in Nummis.

Cap. XVI.

Crux in Militum armis: in Imperatorum capite & manibus; & pro inſigni.

NEc verò in Signis ſolùm Crux expreſſa, ſed etiam ipſorum militum armis. Euſebius[2] Ἤδη δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὅπλων τὸ τοῦ σωτηρίου τροπαίου σύμβολον κατασημαίνεσθαι ἐποίει:

1 Euſeb. De vita Conſtant. lib. IV. cap. XXI.
2 Ibidem.

ἐποίει : *Iam verò in armis ipſorum militum ſalutaris tropæi ſignum juſſit exſtare.* Quibus armis? duplicibus, Clypeis & Galeis: ſed ita, ut Chriſti quidem ipſum nomen (litteris & notis, quibus in Labaro) clypeis inſcriberetur, Galeis autem imponeretur ſupernè Crux ipſa. Prudentius 1 ſic diſcriminat:

In clypeis Chriſtus.

Crux in Galeis.

—— clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis crux addita criſtis.

Et meritò Chriſtus in clypeis, eo ritu quo ſolent nomina Imperatorum. Atque etiam hodie Conſtantinopoli ſunt columnæ, à Conſtantino, ut putatur: in quarum baſibus clypei cum his notis

Sed & crucem in ſuum caput & ad Diadema Imperator tranſtulit,

Crux in Diademate.

H ſtulit,

1 Contra Symmach.

ſtulit, hícne, an alius? In Hieronymo [1] quidem lego: *Regum purpuras & ardentes diadematum gemmas patibuli Salvatoris pictura condecorat.* Et credo ab ipſo eſſe

Et in effigie Imperatoris.

Conſtantino: qui, *& in figurationibus ſolidorum & imaginibus propriis ſignum crucis juſſit inſcribi* [2]. Id Sozomenus [3] quoque aſſerit: Πλαττομένῳ τε ἐν νομίσμασι, καὶ εἰκόσι γραφομένῳ, ἐκέλευσεν ἀεὶ συγγράφεσθαι καὶ συντυποῦσθαι τοῦτο τὸ θεῖον σύμβολον· καὶ μαρτυροῦσιν εἰς ἔτι νῦν εἰκόνες αὐτοῦ ἐπὶ τούτου οὖσαι τοῦ σχήματος: *Impreſſo autem ſibi in nummis, aut picto in imaginibus, juſſit ſemper adprimi & adpingi iſtud divinum ſymbolum: & teſtantur etiamnunc imagines quæ in eo ſchemate exſtant.*

Manu eam tenet.

Statuam etiam ſibi erigi fecit Romæ in urbe mediâ, quæ manu hoc ſalutare ſignum teneret, cum inſcriptione quam apud Euſebium,

[1] Epiſt. ad Lætam. [2] Hiſtoria Tripart. [3] Lib. I. cap. IX.

rotun-

a De vita Conſt. l. c. xxxiii. & alibi.

1 Epiſt. ad Lætam, 2 Hiſtoria Tripart. 3 Lib.
ap. IX.

bium [1], qui volet, leget. Et exemplum ſecuti Imperatores alii, in quorum * Nummis hodieque cruces variè videmus. Aliâs victoriæ ſunt quę manu eas levent; aliâs ipſi, idque dupliciter. aut enim ſolam eam geſtant, aut globulum cui ea infixa. De globulo Suidas etiam tangit, & cauſſam aperuit, in Juſtiniano. Qui, inquit, ἔστησε τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐπὶ κίονος ἐφ' ἵππου. καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμπεπηγότος τοῦ σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὑποσημαίνοντος ὡς διὰ τῆς εἰς τὸν σταυρὸν πίστεως, τῆς γῆς ἐγκρατὴς γέγονε, σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος. πίστις δὲ ὁ σταυρὸς, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σαρκὶ προσηλωθέντα θεόν: Juſtinianus *imaginem ſuam poſuit ſuper columnam in equo. Ea ſiniſtrâ manu fert globum, cruce in eo infixâ: ſignificante quòd per fidem in crucem, terræ dominus ſit factus. Globus enim terra eſt, ob hanc ejus* rotun-

* Etiam quorumdam qui nec Chriſtiani. Occo notat in *Galieno* & *Romulo* Auguſtis.

In globo fixa.

1 De vita Conſt. l. c. XXXIII. & alibi.

rotundam formam : fides autem crux, ob Deum qui carne in eâ affixus. Nec tamen Juſtinianus inventi ejus auctor; exſtant Theodoſii aliorumque nummi ſic inſigniti diu ante illum. Quin obſervo Principes Byzantinos in progreſſibus publicis crucem hanc prætuliſſe ſuâpte manu. Joannes Curopalates [1] : Ἀπὸ μὲν οὖν τῶν τοιούτων φορημάτων φορεῖ ὁ βασιλεὺς οἷα ἂν βούλοιτο, τὸν δέ γε σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει αἰεί. *E reliquis geſtaminibus geſtat Imperator quæ voluerit cunque : Crucem autem dexterâ ſemper geſtat.* Atque infrà : Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ κατέχει τὸν σταυρὸν, ὡς σύνηθές ἐστι κρατεῖν τὸν βασιλέα ὅταν καὶ τὸ στέμμα φορεῖ : *Et dextrâ quidem manu tenet crucem, ſicut ſolenne eſt teneri ab Imperatore, quoties & Stemma fert*, id eſt diadema. Ab hoc ritu etiamnunc crucifer ille globus inter Sacri illius Imperii inſi-

[1] Lib. De Offic. Aulæ Conſtant.

inſignia: quod tu RVDOLPHE CÆSAR per tot inclytos majores ad te miſſum tenes, tenebiſque diu (ita voveo) bono Chriſtiani orbis.

CAP. XVII.

Laudatiuncula Crucis.

SEd jam mihi ſalve

Ὦ ξύλον μακαριστὸν, ἐφ᾽ οὗ Θεὸς ἐξετανύσθη.

O lignum felix in quo Deus ipſe pependit.

Quod his elogiis cum Damaſceno [2] lubens meritò afficio, Θυρεὸς καὶ ὅπλον καὶ τρόπαιον κατὰ τοῦ διαβόλου, σφραγὶς ἵνα μὴ θίγῃ ἡμῶν ὁ ὀλοθρεύων, τῶν κειμένων ἀνάστασις, τῶν ἑστώτων στήριγμα, ἀσθενῶν βακτηρία, ποιμαινομένων ῥάβδος, ἐπιστρεφόντων χειραγωγία, προκοπτόντων τελείωσις, ψυχῆς σωτηρία

1 Sibylla apud Sozom. II. cap. I. 2 Lib. IV. De Orig. Fide.

καὶ σώματος, πάντων τῶν κακῶν ἀποτρόπαιον, πάντων τῶν ἀγαθῶν πρόξενος, ἁμαρτίας ἀναίρεσις, φυτὸν ἀναστάσεως, ξύλον ζωῆς αἰωνίου: *Clypeus & armatura & tropæum contra diabolum, ſignaculum ne tangat nos everſor, jacentium erectio, ſtantium fulcrum, infirmorum ſcipio, paſtorum virga, revertentium manuductio, proficientium perfectio, animæ conſervatio & corporis, omnium malorum averſio, omnium bonorum conciliatio, peccati pernicies, ſtirps reſurrectionis, lignum vitæ æternæ.* Da hanc nobis ô ÆTERNE.

FINIS LIBRI III. DE CRVCE.

JVSTI

IVSTI LIPSII
AD LIBROS
DE CRVCE
NOTÆ.

Digitized by Google

JUSTI LIPSII ALLOCUTIO.

AD textum etiam meum, Lector, viſum fuit breviter hæc notare. Cur non in ipſo? quia non pro omnium guſtu hæc talia, & pleriſque ſatis eſt capita rerum delibaſſe. Cauſſa etiam, quia placuit quædam explicatiùs aut firmiùs iterare. Debui ſanè, ut hoc ævum eſt: in quo calumniæ, ut ille inquit. Quaſi herba irrigua, ſuccreverunt uberrimè.

In culpâ ſumus, ſive quid commiſimus, ſive etiam omiſimus: & pleriſque pulchrum,
*Spinas librorum eligere.
non niſi * τὰς ἀκάνθας τῶν βιβλίων ἐκλέγειν. *Ego verò ſcio* neminem eſſe tam felicem, qui non ſubjectus ſit errori, & hoc non dementis eſſe proprium, verùm hominis. *Itaque ne nunc quidem cùm caveo, ſatis cavero: utique in iſto vario & diffuſo ſcribendi genere, in quo*, alius alio plura invenire poteſt, nemo omnia. *Quo magis mirum,*

quoſ-

quoſdam nobis inſultare: nec cogitare quàm multa ipſi fortaſſe non repperiſſent, ſi primi quæſiſſent. Non ſum tam Lynceus, inquiunt, quàm mihi videor. Egóne? teſtor te ſumme Deus, non videor: & ſiquid olim in calidâ illâ ætate calidius, abiit, & veris me pretiis nunc æſtimo & pendo. Quo longiùs in hac vitæ viâ progredior, magis magisque aſpicio circumfuſam animo caliginem, corpori imbecillitatem. Heracleitus, ut opinor, olim dicere ſolitus, Se

cùm juvenis eſſet, nihil ſcire; cùm ſenex, nihil ignorare: *mihi planiſſimè contrà evenit, & qui olim aliquid ſcire viſus, nunc parum aut nihil.* Et ô *miſeri, quid nos, doctrina, fama ſumus? Ipſi pulvis, illa opinio, iſta ventus. Atqui etiam tangunt quaſi manum injecerimus ſcriptis alienis. Vellem parciùs: certè non merito meo ſit, qui prolixè & libenter honorem ingeniis inventoribusque habitum ivi, niſi ſicubi Dialogorum ratio & decorum*

rum id impedivit. Tale in Saturnalibus. neque negamus virum magnum multa ante nos in eo argumento obſervitaſſe: ſed ſcripta ejus exſtant; quid detraximus? Illud tamen non arbitror, ibi aut alibi inſigniorem notam aut correctiunculam malâ fraude in nomen meum transſcriptam. Tetigit aliquis hanc aut illam materiam? quid tum? ego fortaſſis implevi. Et ut seriò loquar, lectionis aut collectionis tota iſta res eſt: cur alteri im-

putemus? Tot jam annos, imò luſtra, in iiſdem illis ſcriptoribus verſor, volvo revolvo in eaſdem curas: malè me hercules de induſtriâ ingenioque noſtro ſentit, quiſquis aut non lecta ea nobis cenſet, aut neglecta. Ut è fonte quod haurimus, noſtrum eſt, quiſque tamen ſuo vaſe: ſic quod è communibus illis ſcriptoribus, ſed quiſque pro judicii ſui modo. Denique legere, aut colligere parum eſt: ſeligere, diſponere, eloqui, poſcit laudem.

Hæc

Hæc & talia ſatiare nos ſcriptionis poterant : melior ratio revocavit , & ſuaſit publico prodeſſe quâ poſſum. Opes atque arma noſtra , ſtilus. Quem tamen in alium numquam ſtringam aut proferam : abſit : Chriſtianum me commemini , id eſt , Sacerdotem pacis. Habet quidem gloria , *ait Plinius* , præſertim in ſtudiis , quiddam * ἀκοινώνητον; *nolo in me expetat. & quandocumque moriar , feram mecum hanc conſcientiam ,*

* *inſociabile.*

tiam, nullius me famæ invidiſſe, quoſdam meæ. Quod ſi ævum hoc parum etiam gratum ſit : quid novi? Suum cuique pretium poſteritas rependet. *Tu Lector vale, & juvantem, aut certè volentem, ama.*

JVSTI

IVSTI LIPSII
NOTÆ AD LIB. I.

CAPVT II.

PAg. 4. *lin.* 9. GABALVM] Exoticam vocem eſſe per me ſuſpicabar, didici & Hebræam origine à Mart. Antonio Delrio, doctiſſimo & amiciſſimo viro. nam illis *Gab*, excelſum: *Gabal*, terminus, aut rectus ſtipes in agris. Quid niſi tale crux, quæ erecta, & in excelſo? Reperio & in Perſicarum vocum indice (à Franc. Raphelengio noſtro habui) *Gali* notare excelſum. Jam noſtras vox quantulum abit, qui patibulum *Galgam* appellamus? Sed nec Gallica valdè abludit.

Pag. 6. lin. 8. & 9. *Cruces Caucaſorum.*] Potes pro ipſis ſuppliciis accipere, & cruciariâ morte.

te. Auſonius de hac quoque Prometheâ:

Sic inter rupes Scythicas ſtetit
alitibus crux.
Vnde Prometheo de corpore ſan-
guineus ros.

Junius Baſſus apud Senecam libro I. Controv. III. *Nihil amplius putabam adjici iſtius audaciæ poſſe, quàm quod in illâ cruce Veſtam nominaverat.* Nuſquam ſanè crux, ſed virgo dejicienda de ſaxo erat, Veſtam invocavit, & cecidit illæſa.

AD CAPVT III.

Pag. 8. lin. 5. *Confixum eſſe Chriſto dicit.*] Eſt illud Pauli ad Romanos cap. VI. Ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη.

Pag. 9. lin. 5. & 6. *Cruciarius*] Quo modo & *Verberonem*, *Flagrionem*, *Maſtigiam* dicimus, verbere, flagro, maſtige dignum

Ter-

Tertullianus aliter hac voce utitur. *Febris per cruciarios & mortiferos exitus erogat hominem:* id eſt, cruciantes. Quâ mente & *Vinum crucium* in Lucilio Feſtus obſervat, inſuave, acerbum.

AD CAPVT IV.

Pag. 10. lin. 7. & 8. Σταυρὸς Σκόλοψ.] Nec tamen nego pluribus etiam verbis in hanc rem uti. Ecce & Ἴκριον appellant crucem. Scriptor anonymus apud Suidam: Ἰκρίῳ Ἰουδαῖοι τὸν Σωτῆρα προσήλωσαν: *Ligno recto Judæi Servatorem affixerunt.* Sunt qui ita hoc verbi explicent & vertant in Thucydidis vitâ quam ſcripſit Marcellinus: Ἴκριον ἐπὶ τοῦ τάφου κεῖσθαι. τοῦ κενοταφίου δὲ τοῦτο γνώρισμα εἶναι ἐπιχώριον καὶ νόμιμον Ἀττικὸν τῶν ἐπὶ τοιαύτῃ δυστυχίᾳ τετελευτηκότων, καὶ μὴ ἐν Ἀθήναις ταφέντων: Ait quoſdam opinari Thucydidem peregrè & in exſilio mortuum. *Lignum*

gnum enim ſive Tabulam ſuper ſepulchrum ejus poſitum eſſe. Hoc autem inanis & honorarii tumuli patrium ſignum & ſollenne Atticum haberi, in iis qui tali infortunio obiiſſent, nec Athenis ſepulti eſsent. Sunt, inquam, qui *Crucem* aut *Furcam* vertant, nec mihi probant. Magis eſt, ut Ι᾿κρίον hîc lignum navale ſit (peregrinantis, aut abſentiæ indicium, quoniam mari ferè ex Atticâ abitur) de quo Heſychium vide. Ille idem Grammaticus addit : Ι᾿κρίον σανίδωμα, ἢ ξύλον ἐν ᾧ κακοῦργοι ξέονται. Meliùs δέονται. id eſſet, *lignum ſive axis in quo malefici ligantur.* Ex verſu 174. Atque ita Euſtathius in Iliad. x. Σανὶς, ἐν ῇ τοὺς κακούργους ἔδεον. *Aſſer, in quo maleficos ligabant.* Item Ariſtophanes : Βασανίζων πάντα τρόπον, ἐν σανίδι δήσας: *Omni modo torquens, in aſsere ligans.* Reperio & in Euſebio Ι᾿κρίον pro cruce, & ſuprà adduxi, lib. II. cap. XII. Σανίδα in

hac

hac re dixit Herodotus in extremâ Calliope: Ἀπαγαγόντες δὲ αὐτὸν ἐς τὴν ἀκτὴν, σανίδα προσπασσαλεύσαντες ἀνεκρέμασαν. Quod vertunt : *Adductum hunc in litus depactis humi aſſeribus ſuſpenderunt*. Vide an non σανίδι legas potiùs, hoc noſtro ſenſu : *Abducentes eum ad litus, aſſeri affigentes ſuſpenderunt*. Eſſet affixio in ſtipite ſimplex.

Pag. 13. lin. 6. Κρεμᾶν.] Ita palàm Plutarchus in Cæſare, de piratis : Πολλάκις ἠπείλησε κρεμᾶν αὐτοὺς : *Sæpe minatus crucifigere eos*, ut Latini omnes loquuntur & narrant. Eſt & Antiochi regis edictum, quo philoſophos regno pellit, & pœnam etiam affectantibus ponit iſtam ; Τῶν δὲ νεανίσκων ὅσοι ἐὰν ἁλίσκωνται πρὸς τούτοις γινόμενοι, διότι κρεμάσονται, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν αἰτίαις ἔσονται μεγίσταις : *Juvenum verò quicumque reperientur apud iſtos, ii ſuſpendentur, & patres eorum hærebunt in maximâ noxâ*. Ita Athe-

Athenæus recitat lib. XII. ſed utrùm de hac noſtrâ in cruce ſuſpenſione, an de aliâ in trabe accipimus? in trabe, inquam, ad verberandum flagellandumque. quem morem Græcis Latiniſque fuiſſe, comœdiæ atque alia docent.

Pag. 15. lin. 12. & 13. *Aliorum inanes logos.*] Ita verè, inanes. Nam Alciati quale eſt? Ait *Hiſtiæum Mileſium* intelligi, *quem Sardibus præpoſitum Artaphernes & Harpagus cruci fixerunt, capite deſecto & ad regem miſſo.* Ita Herodotus, inquit, libro ſexto. Quod verum eſt: ſed quid Hiſtiæo, cum Achæo? Reſpondet, *ideò ſic vocari à poëtâ, quia Hiſtiæus Mileſius fuit, Mileſii coloni Ionum, Iones Achæi. Ergo à patria, Achæus.* Quis color in hoc ſermone? Sed nec amicum noſtrum audio ſine auctore ſcribentem: *Achæum intelligi Lydiæ regem,* *qui*

Lib. x. parerg. caſ. xxiiij.

qui ob avaritiam necatus in Pactoli aquis pependit.

AD CAP. V.

Pag. 18. lin. 5. & 6. *Memorem Veneris Proſerpina Adonim.*] Auſonius fabellam aſpicit, quæ eſt iſta. Venus jam olim puerum hunc deamaverat, & ut ſola frueretur, clàm depoſuerat apud Proſerpinam. Sed hæc mox in eâdem flammâ: ac repetenti Veneri negat dare. Lis eſt, itur ad Jovem. Ille rem ſic componit, ut Adonis, quod ad uſum, in tres anni partes ſecaretur. Primâ, ut Adonis, Adonidis eſſet: ſecundâ, Veneris: tertiâ, Proſerpinæ. Acquieverunt. ſed enim Adonis pronior in Venerem, ſuum quoque trientem illi tribuit. Hæc Apollodorus lib. III. Bibliothecæ. Ergo iſtud eſt, quod Proſerpina nunc cruce vindicat. Theocritus & ipſe huc aſpexit. Eidyll. xv.

E'ę-

Ἕρπεις, ὦ φίλ' Ἄδωνι, καὶ ἐνθάδε κ' εἰς
Ἀχέροντα
Ἡμιθέων, ὡς φαντὶ, μονάτατος.

Migras, ô bone Adoni, iſthuc &
ad infera regna,
Semideûm, ut dicunt, ſolus.

Nam vult non alteri conceſſum, ut modò ad inferos, modò ad ſuperos iret, & alternis copiam ſui faceret duabus deabus.

Pag. 19. lin. 8. *Arbores reciſas leviter.*] Ad has, vel ad nudum alium ſtipitem, alluſit Quinctius in epigrammate quo poëtam Græculum facetè eſt ultus. Ille Philippum & Macedones inſigni victoriâ fregerat, cujus laudem ad Ætolos transferre Alcæus quiſpiam voluit Græcâ levitate. Scilicet quia in auxiliis Romanis fuerant Ætoli. Scripſerat igitur.

Ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι, ὁδοιπόρε, τῷδ'
ἐπὶ τύμβῳ

Θεσσα-

Θεσσαλίας, τρισσαὶ κείμεθα μυριάδες,
Αἰτωλῶν δμηθέντες ὑπ' Ἄρεος, ἠδὲ Λατίνων,
Οὓς Τίτος εὐρείης ἤγαγ' ἀπ' Ἰταλίας.

Indefleti, inhumati, his campis ecce jacemus
Theſſaliæ, cæſi millia ter decies,
Ætolo domiti ſub Marte, & Marte Latino,
Quos Titus è latâ duxerat Italiâ.

In Ætolos Romanis præpoſitos, & quaſi hi acceſſio illorum. Momordit Titum, & ultus eſt, ſed verſus verſu, Reſcripſit alludens:

Ἄφλοιος καὶ ἄφυλλος, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ νώτῳ
Ἀλκαίῳ σταυρὸς πήγνυται ἠλίβατος:

Corticibusque & fronde carens, hæc monte, viator,
Alcæo crux defigitur aëria.

Quibus verſibus ſignificat crucem defixam ibi ſtare, quæ hominem illum exſpectet. Plutarchum in Quinctio lege: & ſimul nota, altam hic Crucem poni, quaſi in ſcelere inſigni ſuo loco à nobis dictum.

Pag. 21. lin. 17. *Iſidem vero Cererem.*] Ipſe Tertullianus hoc affirmat, de Coronâ militis: *Prima Iſis repertas ſpicas capite circumtulit.* nam quæ hæc Iſis quæ ſpicas repperit, niſi Ceres?

AD CAP. VI.

Pag. 24. lin. 19. & 20. *Neſcio an Mæcenati deſcripta.*] Ambiguè profero, quia etſi Mæcenatis verba nobis faciunt, vix tamen Senecæ, qui velut interpretans ſubdit: *Suffigas licet, & acutam ſeſſuro* (ita legendum, non *ſenſuro*) *crucem ſubdas, eſt tanti vulnus ſuum*

pre-

premere & patibulo pendêre diſtri-ctum. Atqui *pendêre*, & *patibulo* quidem, vix eſt ut conveniat in noſtram Acutam. Niſi ſi tamen patibulum etiam de uno ligno, in quo homo quomodocumque expanſus: quod haud nimis velim ſperni. Si diſplicet: alia interpretatio quærenda ſit crucis hîc *acutæ*. An ideò talis, quia cum dolore acri necat? ut morbi quidam acuti medicis. Lentè probem: & mavelim opinari genus aliquod crucium triſte, rarum, in quo ſtipes, cui homo acclinatur, ſtimulis claviſque acutus ſit præfixus. ut cùm acquieſcere vellet (*ſeſſuri* vox in Senecâ) pungeretur ac ſcinderetur in corpore averſo. Nihil ſuper hoc legi, fateor: commentum eſt merum, niſi ſi quid juvat illa Reguli machina, quæ ſic armata, & in eam ipſe incluſus. Quæ etſi noſtra crux non fuit (aumarium potiùs quoddam

& arca (tamen & *crucem* Seneca appellavit epiſtolâ XCVIII. itemque libro de Providentiâ cap. III. Certè quidem *Acutæ* vocem in Mæcenatis verſibus non ſic leviter & in ventum additam, ipſe indicat Seneca, qui eam attollit ac repetit (tu vide) quaſi in eâ ſententiæ momentum.

Pag. 24. lin. 21. & 22. *Jam olim ſic legimus.*] Nempè in curis ſecundis: idque è libris tantùm? imò ante me Pincianus, vir fidei & judicii bonus. Muretus tamen aliter: ſed qui benè examinat, ſtabit à noſtrâ. cujus ſententia, *Hanc vitam mihi ſuſtine & proroga, etiam ſedenti in acutâ cruce.*

AD CAP. VII.

Pag. 26. lin. 16. & 17. *Ipſi vertunt* ξύλον δίδυμον.] Quod ipſum pro cruce poſuit incertus ſcriptor apud Suidam: Εὑρὼν δὲ Ἰησοῦν φθορέα, ἐκρέμασεν ἐπὶ διδύμου ξύλου: *Inveniens*

niens Illuſtum corruptorem, ſuſpendit in gemino ligno. Id eſt *cruce* : etſi Suidas interpretatur, τὴν παρὰ Ῥωμαίοις φοῦρκαν. Vide ipſum in voce Δίδυμον, & Ἰλλοῦστρος.

Pag. 28. lin. 22. & 23. *Vt Chriſtum deformantes.*] Puto ſcribendum, *ut* chi *deformantes.* Intelligo X. litteram Græcanicam, quæ verè figura manuum illarum fuit.

AD CAP. VIII.

Pag. 32. lin. 17. & 18. *Penulæ aut manui.*] In penulâ aut veſte Monachorum crux, imò & cruces, ſi rectè capio Nicephorum Gregoram, qui ſic de Imp. Andronico monacho novello: Ἄνω μὲν ἐρυθρὸν προὔθηκε τὸν τοῦ θείου σταυροῦ τύπον, κάτω δὲ μέλανα : *Supernè rubrum prætulit divinæ crucis ſignum, infernè nigrum.* Duas diverſi coloris cruces appoſitas videtur dicere: niſi tamen unam intelligit, ſic diſtinctam. Quod manu autem tule-

rint, hodieque in Æthiopibus ſive Abyſſinis ille moş, uti vulgus reliquum cruces è collo pendulas geſtẹt, monachi hoc ampliùs etiam manu. Auctor Damianus à Goës in illorum rebus. Illud etiam mihi novitium lêgi, miſeros oppreſſoſque cruces prætuliſſe, haud aliter quàm olim infulas & velamenta. Ligurinus lib. VIII. de Italis hoc notat, qui jus auxiliumque poſcebant ab Imp. Frederico:

—— ex omnibus undique multi
Vrbibus ac vicis aderant, queruloque ferebant
Innumeras clamore cruces. hoc quippe querelas
More ſolent aperire ſuas.

Pag. 33. lin. 1. & 2. *Cum anulo lo vel anſulâ.*] Anſulam Becanus facit, & interpretatur (ita ingeinum & ſcopus viri fuit) μυστικῶς, quaſi moneamur apprehendere cru-

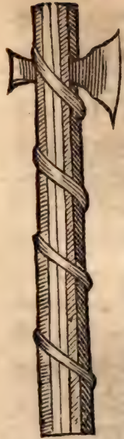
crucem, & eam tenere. Quid ſi oculum eſſe dicam? Juvat aliquid Macrobius, qui inter notas Ægyptiacas refert, & ſignificare ait Solem. Lib. I. Saturn. cap. XXI. *Oſirim Ægyptii ut Solem eſſe aſſerant, quoties Hieroglyphicis litteris ſuis exprimere volunt, inſculpunt ſceptrum, inque eo ſpeciem Oculi exprimunt, & hoc ſigno Oſirim monſtrant: quia Solem, Iovis oculum, appellavit antiquitas.* Et ſanè quia ſignum hoc Tau *Vitam venturam* deſignavit: nónne appoſitè Sol aſſcriptus, qui auctor vitæ?

AD CAP. IX.

Pag. 36. lin. 14. *Vnicornis enim cornua.*] Curioſè & pænè dixerim moroſè explicat Juſtinus. ſimpliciùs multò Tertullianus adverſ. Jud. cap. x. *Tauri decor ejus, cornua unicornis cornua ejus, in eis nationes ventilabit pariter uſque ad ſummum terræ. Non utique*

Rhinoceros deſtinabatur unicornis, nec Minotaurus bicornis: ſed Chriſtus in illo ſignificabatur: cujus cornua eſſent crucis extima. Nam & in antennâ navis, quâ crucis pars eſt, hæc extremitates hujus cornua vocantur; unicornis autem medii Stipitis palus.

Pag. 41. l. 11. * Ἄλλων μὲν καὶ τῶν τροπαίων.] Mutilus locus: & aptant quidem hęc ad tropæa vulgaria, ſive monumenta victoriæ: ego cùm in verba intendo, ambigo: & neſcio quid de faſcibus potiùs ſubolet dictum. *Per illos* (ita verterim δι' ὧν) *progreſſus in publicum fiunt:* illi verè *ſigna imperii & poteſtatis.* Atque cum inſertâ ſecuri, crucem referunt planiſſimè. Nónne etiam Tropæa? inquies. Quis neſcit? ſed præivit fortaſſe aliquid de Tropæis illis: hic magis de faſcibus (mihi quidem) dixiſſe videtur. Nec moveor quod Τροπαίων voce utatur: nónne & ſuprà Malum in navi ſic vocavit? & Euſebius etiam Labarum

rum illum militarem. Poſſunt & verba alia excidiſſe. Nec pono tamen iſta, ſed propono.

Pa.41.l.15. Αὐτοκρατόρων ἀποθνησκόντων τὰς εἰκόνας.] Quæ illę ſunt? quis me docet? In Nummis, in ſtatuis nihil tale video, nec uſquam in cruce propoſitos Principes defunctos. Subdubitabam an ad aquilas reſpiceret, quæ volantium habitu, & in cælum tendentium paſſis alis conſpiciuntur in Nummis, & additum *Conſecratio*. Scilicet quaſi Jovis illa ales animam defuncti ferret in gremium Jovis. Certè quidem eam formam crucis eſſe & Patres monent & res ipſa docet. Sed non placet. Hoc nunc magis, intelligere eum imagines defunctorum Principum, quæ ordine innexæ in militaribus

ſignis. Nec enim vivorum ſolùm illîc effigies, ſed magis mortuorum. De iſto ipſo ævo Conſtantini Euſebius, lib. II. De vitâ ejus, cap. XVI. Deſcribit Licinii milites in pugnam, more veterum, id eſt, gentilium exeuntes: οἱ δὲ, inquit, πολυπληθείᾳ θεῶν θαῤῥοῦντες σὺν πολλῇ δυνάμει χειρὸς στρατιωτικῆς ἐπῄεσαν, νεκρῶν εἴδωλα θανόντων ἐν ἀψύχοις ἀγάλμασι προβεβλημένοι. *Hi quidem numero deorum freti cum multâ manu militari ingruebant, mortuorum imagines in ſignis inanimatis præferentes.* Et ſcripſi de hoc more in Militia Romanâ. Ergo hoc Juſtinus exprobrat, Vos, inquit, cruces colitis, cùm Imperatorum & quidem Divorum imagines proponitis in haſtis & vexillis, quid niſi in crucibus? Nam ea illis figura. Reſpexi etiam aliquando ad Tertullianum, in Apologetico: *Quod non ſimulacrum prius argilla deformat, cruci & ſtipiti ſuperpoſi-*

poſita? Sed hoc diffuſum nimis eſt, nec tangit Imperatores tantùm.

AD CAP. XI.

Pag. 50. lin. 10. & 11. *Caput obnubito.*] Quod pleriſque puniendis factum, præſertim ſi gladio. Hegeſippus lib. V. c. XLVII. *Dum percuſſor moratur, clauſis jam faſciolâ oculis, ſeſe proripuit ad Romanos.* In vitâ Cypriani: *Poſteà verò B. Cyprianus manu ſuâ oculos ſibi texit.* Sed & cùm ducerentur ad carcerem, aut ad mortem, caput tegebatur. Tacitus IV. Annal. *Trahebatur damnatus, quantum obductâ veſte & adſtrictis faucibus niti poterat clamitans.* Ammianus lib. XIV. *Carnifex rapinarum ſequeſter, & obductio capitum, & bonorum ubique mulctatio.* Imò & torquendis hoc factum. In Curtio lib. VI. de Philotâ. *Dum obligantur oculi, dum veſtis exuitur, deos patrios, gentium jura invocabat.*

Propriè autem de crucifigendis, vetus illud carmen quod jam explico: & in libro Eſther, cùm Aman ad crucem rapitur, *Statim operuerunt faciem ejus.*

Pag. 50. lin. 12. & 13. *Populariter & ad cauſsam Cicero dixerit.*] Quòd hiſtoricâ fide, non opinor. Plinius non ei fautor libro XXXVI. cap. XV. *Novum & inexcogitatum anteà poſteaque remedium invênit ille rex* (Tarquinius ſuperbus) *ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora, ſpectanda civibus, ſimul & feris volucribusque laceranda.* Nam liquet eum loqui de mortuis & iis qui ſe interficerent laborum tædio, quos ille crucifixit. Ad non id in vivis uſurpavit primus, ut ait, ultimuſque.

Pag. 51. lin. 6. *Arboribus ſuſpendunt.*] Haud injuriâ ambigo, ad utram pœnam referam, laquei, an Crucis. Nam nec verba

ba alterutrum evincunt, neç alia exempla. Lego in Martyrologio, die XIV. Martii, de duobus Monachis, *quos Longobardi ſuſpendio necaverunt in arbore.* In ipſis Longobardorum Legibus, Tit. cap. XIV. *Si ſervus regis Morth fecerit, ita decrevimus ut componatur ipſa perſona ſicut adpreciatus fuerit: & ſervus ipſe ſuper foſſam mortui appendatur, & in eum vindicta detur, & ſit cauſſa finita.* Plurium (antiquorum quidem) nunc non memini: & hæc ipſa incerta, nec dijudicaverint litem.

Jvsti Lipsii
NOTÆ AD LIB. II.

CAPVT III.

PAg. 71. lin. 6. &. 7. Ἀστραγαλωτὰς μάστιγας.] Addo, ſi noſſe lubet, quaſdam etiam dictas στραγγαλωτὰς, iſtis haud abſimiles, contortas ſcilicet & nodoſas Suidas: στραγγαλιῶδες, διεστραμμένον. Καὶ στραγγαλωτὴ μάστιξ. Addit deinde verba incerti ſcriptoris: Ὁ δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν μαστιγοῦσθαι τῇ στραγγαλωτῇ μάστιγι.

Ad cap. v.

Pag. 78. lin. 13. & 14. *Quid opus erat auxiliatore & ſubſequâ, qui adlevaſſet?*] Ita vulgata quidem opinio eſt, dumtaxat adlevaſſe. At D. Hieronymus in Matthæum cenſet etiam tuliſſe, ſed ſeorſim & poſt Chriſtum. Nam cùm Joannes apertè ſcribat

Chri-

Chriſtum tuliſſe, alii tres Euangeliſtæ Simonem Cyrenæum: ipſe conciliat, & *hoc intelligendum eſt*, inquit, *quòd egrediens de Prætorio Ieſus ipſe portaverit Crucem ſuam: poſteà obvium habuerint Simonem, cui portandam crucem impoſuerunt.*

AD CAP. VII

Pag. 82. lin. 11. & 12. *Super lignum ſe ipſum extendit.*] Quid ſi de tranſverſario tantùm ligno capias, in eo figi ſolitos, & deinde ſubduci atque appendi? Pugna omnis ceſſet; & breviter fortaſſe rem dixi.

AD CAP VIII.

Pag. 87. lin. 5. *Clavis aut funibus.*] Neſcio an Lucanus non utroſque memoret in his occultioris ſententiæ verſibus: qui quoniam toti ad crucem, ponamus, & retegamus. Lib. 6. de magâ Theſſalâ,

La-

——— *Laqueum nodoſque nocentes*
Ore ſuo rupit, pendentia corpora carpſit,
Abraſitque cruces, percuſſaque viſcera nimbis
Vulſit, & incoctas admiſſo Sole medullas:
Incertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabi ſaniem, viruſque coactum
Suſtulit, & nervo morſus retinente pependit.

Quod ait *laqueum & nodos nocentes*: alii *nocentum* edunt: atque ita haud incommodè ad vincula aptes, quibus noxii ad cruces aſtricti. Tamen in aliquot ſcriptis libris, *recentes*. & id malim: credamque ad ſuſpendioſos dumtaxat referendum, & qui ſeipſos illaquearunt. Reliqua jam de Cruce: & *percuſſa viſcera nimbis, & incoctas ſole medullas*. ſignanter dixit de cor-

corporibus quæ (ut lib. II. cap. XV. ſcripſi) in crucibus relicta, ſitu marcida & tabida fiebant, quatenus volucres non laniarent. Jam *Incertum manibus chalybem*, clavos intelligi liquebit, ſi emendes *Inſertum*. Nam hos quoque appetitos ad Magicas artes Apulejus oſtendit, in deſcribendâ ferali illâ officina, lib. III. *Hic nares & digiti, illic carnoſi clavi pendentium*. Sed & amplius de his funibus addo. Videri, quorumdam judicio, neceſſarios fuiſſe in omni fixione. Nam volunt manus ligatas, ne ſe ſubducerent ad ictum aut commoverent. tum etiam ut firmiùs & cum adminiculo penderent. deinde & alterum funem ad pectus, corpus ambiiſſe ſub ipſas alas, eoque ſublevatum hominem & attractum in ſummam crucem. Id porrò factum admotis utrimque ſcalis. Ejus ſententię vir ſtirpe & moribus antiquis Joannes Boiſo-

Æſchylus μασχαλιστῆρα appellat, in Prometheo.

Boiſotus eſt, qui amicè hoc ſuggeſſit. Et ſanè de ſcalis, apponere eas pænè neceſſarium videtur, utique ad Erectam crucem. Quomodo aliàs ſubduxeris, aut fixeris? Etiam de funibus ſunt quæ ſuadeant, præter antè dicta. ut Hilarius de Trinitate lib. x. *Penduli in cruce corporis pœnæ, & colligantium funium violenta vincula, & adactorum clavorum vulnera.* Jungit ſimul & funes & clavos, ut Lucanus. Etiam illud Chriſti vaticinium in Petri mortem, poſcit funes. Joannis cap. XIX. *Extendet manus tuas, & alius te cinget.* Cinctio iſta vinculorum in cruce eſt, Theophylactus: Τὴν ἐπὶ τοῦ σαυροῦ ἔκτασιν καὶ τὰ δεσμὰ δηλοῖ: *Extenſionem in cruce & vincula notat.* Tertullianus in Scorpiaco: *Tunc Petrus ab altero cingitur, cùm cruci adſtringitur.* Videndum an non in Auſonii Cupidine ſimile, qui adſtrictus deſcribitur, & mox addit

A
ſchyl
μαστ
λιςῆ
appel
lat.
Prom
theo.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

dit, *Adſigunt*. Atque ecce in tabulâ formam duplicem fixionis, pro duplici ſubductione.

Pag. 90. lin. 14. *Tres reperit.*] An & duas latronum tranſtulit, non cultus ſed memoriæ cauſsâ? Videtur ex Suidâ, ſi tamen ex meo nunc ſenſu corrigendus. In voce φόρος inquit : Κάτωθεν τοῦ φόρου κεχωσμένοι ὑπῆρχον δύο στρατηγοὶ τῶν δύο λῃστῶν, καὶ βικίον μύρου ᾧ ἠλείψατο ὁ Χριστὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα σημειοφορικὰ, τεθέντα μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου : Nam puto legendum δύο σταυροί. Qui verò fuerint στρατηγοὶ, ſive *duces duorum latronum?* nec id ſit idonei ullius ſenſus. Vertam igitur : *Infra forum defoſſæ erant duæ cruces duorum latronum, & vaſculum unguenti quo Chriſtus unctus, & alia multa inſignia, poſita quidem à Conſtantino m gno, ſublata verò ſub Theodoſio magno.* Admonitus poſteà per litteras ſum à Joanne Livi-

Livineio amico noſtro, ſeriò & ſine ambitione doctο, vitium eſſe ab imperitia tranſſcriptorum qui cum in autographo repperiſſent ϛϱοὶ, quod compendiaria ſcripturâ ϛαυϱοὶ erat, feccrunt flagitioſè ϛϱατηγοὶ.

AD CAP. IX.

Pag. 92. lin. 1. Ἀμετρήτῳ δὲ.] Ita benè & doctè Franc. Nanſius, cùm anteà eſſent ὀμ,τρήτῳ. Et ſanè clavi iſti grandes: atque ita ipſe Nonnus idemtidem σιδήρεια κέντρα appellat *Stimulos ferreos*.

Ibid. lin. 16. & 17. *Contrà tendunt alii & ſuggerunt quaternos.*] Atque ego, etſi negavi me decidere, pronior ſum in hanc partem. In templis Græciæ hodie intelligo paſſim Chriſtum cruci affixum, diſparatis pedibus ſic pingi. Vidimus id ipſi Venetiis in gentis ejus templo, tum & alibi in antiquioribus picturis. Audio & Tre-

& Treviris clavum qui aſſervatur, diſertè in memoriis antiquis ſcribi *clavum pedis dextri.* Addo autem, Conſtantinum Imperatorem quoſdam ex his clavis (id quoque multitudinem ſuadet) inſeruiſſe capiti ſtatuæ quam ſuo nomine Conſtantinopoli poſuit. Zonaras: Ὁ δὲ θειότατος Αὐτοκράτωρ εἰς οἰκεῖον ὄνομα τὸ ἄγαλμα (τοῦ Ἀπόλλωνος) ἔστησε, τῇ κεφαλῇ τούτου τινὰς τῶν ἥλων ἐναρμοσάμενος, οἳ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου προσεπαττάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ.

AD CAP. X.

Pag. 94. l. ult. *Extenſus ambas manus.*] Proprium hoc Crucis, extendi. Itaque Euangeliorum vetus Gothica tranſlatio (Auctor Antonius Morillonus) vertit idemtidem Crucifigere, Uſtraemen/ quaſi dicas extendere, & quidem propriè de pannis, quos in palis valliſq; diſtendit fullo. Ea extenſio ad manus maximè refertur. Artemidorus

dorus lib. I. cap. LXXVIII. Εἰ δέ τις ὑψηλὸς ἐπί τινος ὀρχοῖτο, εἰς φόβον καὶ δέος πεσεῖται. κακοῦργος δὲ ὤν, σταυρωθήσεται, διὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν τῶν χειρῶν ἔκτασιν : *Si quis ſublimis in loco quopiam ſaltet, in periculum & metum incidet. maleficus autem exiſtens, crucifigetur, ob altitudinem & manuum extenſionem.* Epictetus apud Arrianum, ab hac cauſsâ comparat falsè eos qui in balneis ſe diſtendunt & lavandos fricandoſque præbent, cum crucifixis; libro IV. Diſſertat. cap. XXVI. Ἵν' ἐν τῷ βαλανείῳ ἐκδυσάμενος, καὶ ἐκτείνας σεαυτὸν, ὡς οἱ ἐσταυρωμένοι, τρίβῃ ἔνθεν καὶ ἔνθεν: *Vt in balneo exutus & teipſum diſtendens, ut ſolent crucifixi, fricêris hinc atque illinc.*

Pag. 100. lin. 15. & 16. *Veſtigium hujus tabellæ exſtare audio.*] Imò & video : ac miſit ad me Dionyſius Villerius vir veteri doctrinæ & mihi valdè amicus ectypon nummi Græcanici veteris, qui

qui aureus aſſervatur in monaſterio Lætienſi in Hannoniâ, quem ecce habes.

Inſcriptio in eo eſt : Κόσμȣ τὸ λύτρον, ἆιμα τȣ͂ Θεȣ͂ Λόγȣ : *Mundi redemptio, ſanguis Dei Verbi.* Miſſus is nummus cum aliis ſacris donariis eſt ab Henrico Imperatore, tunc Conſtantinopoli, anno Chriſti CIƆ. CC. VIII.

A D

AD CAP. XI.

Pag. 102. lin. 9. & 10. *Περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου.*] Id dicunt Circumduci; ſicut Traduci, cùm oſtentui dumtaxat per ora populi ducebantur, & ſæpe alibi puniendi. Suetonius in Tito, cap. VII. *Hos* (Delatores) *noviſſimè traductos per amphitheatri arenam, partim ſubjici in ſervos ac vænire præcepit, partim in aſperrimas inſularum avehi.* Neſcio an Martialis verſus, qui jamdiu cubat in morbo, ſic ſanandus, lib I. de his ipſis Delatoribus & Titi facto:

Turba gravis paci placidæque inimica quieti,
Quæ ſemper miſeras ſollicitabat opes:
Traducta eſt titulis, nec cepit arena nocentes,
Et delator habet quod dabat exſilium.

Titu-

Titulis enim vult traductos Delatores. quomodo ? nónne omnium unus eſt communis ? non hîc : quia additum, quos & quàm illuſtres quiſque detuliſſet. Exempli cauſsâ : *Hic eſt Titius qui Camerinum detulit. Hic, qui Lateranum*, & talia. In libris legitur : *Traducta eſt Gætulis*, in aliis, *Tradita Gætulis* : & emendarunt, *Traducta eſt Gyaris*, quod ego & ratio facilè refellant.

Pag. 102. lin. 10. Πίναξ ἀυτὸν προάγοντος.] In tabellâ enim hæc talia ſcribi ſolent : ſicut & Titulus Servatoris. Cyprianus de montibus Sinâ & Sion : *Pontius Pilatus impulsâ mente à Deo accepit Tabulam, & titulum ſcripſit tribus linguis : & in capite ligni clavis tribus Tabulam cum nomine Regis Iudæorum confixit*. Ex cujus verbis vides etiam Tabulam non ſuper lignum (ut multi re-

præſentant & pingunt) ſed in ipſo ſupremo ligno clavis fixam.

Pag. 103. lin. 14. *De quo more alii.*] Inter eos P. Faber libris Semeſtrium, ubi & ſparſim plura de Cruce, & quædam ſelecta atque edecumata.

AD CAP. XIV.

Pag. 110. lin. 1. & 2. *Diſparata hæc ſupplicia.*] Notavit & publicè ante nos monuit Cæſar Baronius, vir ſacra profanaque doctus, in Martyrologio. Sed cur frangebant iis, quos ſtatim mortuos vellent, crura? An non cauſſa in Plinio? Ille lib. XI. cap. XLV. notat in iis vitalitatem eſſe: atque addit: *Nam in ipſâ genus utriuſque commiſſurâ, dextrâ lævaque à priore parte, gemina quædam buccarum inanitas ineſt: quâ perfoſſâ, ceu jugulo, ſpiritus fugit.* Aliud autem eſt à fragio crurum, *Exſecare crura*: quod in Ammiani

miani lib. XXII. leges, in oratione Juliani: *Quiſque agmine cohærens incedat, ſciens quòd, ſi remanſerit uſquam, exſectis cruribus relinquetur.* Hoc enim proinde eſt, quaſi dixiſſet, nervis aut ſuffraginibus inciſis. Vetus ſævitia, & Annibali uſurpata in Romanos. Ennius: *His pernas ſuccîdit iniqua potentia Pæni.* Potentia Pœni more Græco, eſt Pœnus. Livius de eâ ipsâ re, in clade Cannenſi: *Quoſdam jacentes vivos ſuccìſis feminibus poplitibuſque inventos fuiſſe.* nempe ne attollerent ſe, & ut deſolati morerentur. Uſurpatum eſt Tyrannis in Chriſtianos. Sozomenus lib. I. cap. X. de Paphnutio & Maximo: quos, inquit, Μαξιμῖνος ἐν τοῖς μετάλλοις ἐργάζεσθαι κατεδίκασε, τοὺς δεξιοὺς αὐτῶν ἐκκόψας ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ἀριστερὰς ἀγκύλας ἀπολεμῶν: *Maximinus ad opus metalli condemnavit, dextros eorum*

oculos excutiens, & *ſiniſtri pedis ſuffragines abſcindens.* Euſebius oſtendit aduri etiam ſolere, lib. VIII. cap. XII. ubi quorumdam meminit τοὺς λαιοὺς πόδας κατὰ τῶν ἀγκυλῶν καυτῆρσιν ἀχρειουμένων: *qui ſiniſtris pedibus, circa poplites, ferro aduſtis, inutiles facti eſſent.*

Pag. 112. lin. 17. *Liberi non immunes.*] Lego in Euſebii lib. VI. cap. XIX. de Apollonio Martyre, cùm is ſub Commodo Principe delatus eſſet ut Chriſtianus, accuſatori, ex lege crura fracta fuiſſe. Verba huic rei: Ὅτι μὴ ζῆν ἐξὸν ἦν, κατὰ τὸν βασιλικὸν ὅρον, τοὺς τῶν τοιῶνδε μηνυτὰς, αὐτίκα κατάγνυνται τὰ σκέλη: *quoniam vivere nefas, juxta legem Principis, talium delatores, ſtatim crura ei fracta ſunt.* Sed cujus Principis hæc lex tam commoda in Chriſtianos? Non opinor ipſius Commodi. Numquid M. Aurelii?

relii? de quo Tertullianus Apolog. c. v. *Qui ſicut palàm ab ejuſmodi hominibus* (Chriſtianis) *pœnam dimovit; ita alio modo palàm diſperſit, adjectâ etiam accuſatoribus damnatione, & quidem tætriore.* Et quod ait de *damnatione tætriore*, poſſis vel ad Crurifragium iſtud referre: vel ad Vivicomburium, quo affici accuſatores Chriſtianorum jubet ejuſce Principis epiſtola apud Onufrium in Faſtis expreſſa.

AD CAP. XV.

Pag. 114. lin. 16. *A Sole ac pluviâ corrumpi.*] Exemplum huic rei etiam in libris ſacris, ut Reg. II. cap. XXI. *Dedit eos* (ſeptem viros) *in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Tollens autem Reſpha filia Aia cilicium ſubſtravit ſibi ſupra petram ab initio meſſis, donec ſtillaret aqua ſuper eos de*

cælo, & non dimiſit aves lacerare eos per diem, neque beſtias per noctem. Hoc de pluviâ: de ſole, in Artemidoro lib. v. Ἔδοξέ τις λαμπάδας ἀπὸ τῆς ἑστίας μὴ δύνασθαι ἀνάψαι, καὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀνάψαι, ἐσταυρώθη. καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τῷ οὐρανίῳ πυρὶ ἐθάλπετο: *Viſus aliquis faces è foco non poſſe accendere, & à cælo eas accendi. crucifixus eſt. atque hoc modo igne cæleſti concalefactus.*

IVSTI LIPSII
NOTÆ AD LIB. III.

CAPVT III.

PAg. 126. lin. 2. & 3. VERBERATVM *patibuloque conſtrictum.*] An ergo huc referas Dionis etiam illud lib. XLIX. de Antonii ſævitiâ in Judææ regem Antigonum? Τὸν δὲ Ἀντίγονον, inquit, ἐμαστίγωσε σταυρῷ προσδήσας (ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει) καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ἀπέσφαξεν: *Antigonum flagellavit cruci ſive furcæ alligans (quod nemo alius Rex à Romanis unquam paſſus erat) ac poſteà interfecit.* Verba ita præferre videntur: nec abhorreat ab Antonii impotentiâ, ut ſerviliter ſævierit etiam in Regem. Tamen verius puto ut capias vertaſque *Palum.* Ut palo, inquam, alligatus fuerit, ſolenni

Romanis more, & tum ſecuri percuſſus. Quod ipſum huic Antigono factum, etſi Dio non expreſſit, notavit Strabo, citante Joſepho (nam hodie non exſtat) lib. xvi. Antiq. cap. I. Ἀντώνιος Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον ἀχθέντα εἰς Ἀντιόχειαν πελεκίζει, καὶ ἔδοξε μὲν οὗτος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι: *Antonius Antigonum Iudæum Antiochiam perductum ſecuri percutit, & viſus eſt primus Romanorum ſecuri ſubjeciſſe regem.* Idem Plutarchus in Antonio.

Pag. 128. lin. 16. *Patens hæc tranſverſaque pars ſic dicta.*] Strictè & propriè inquam. Aliàs quis neſcit totam crucem ſæpe venire in hoc nomen? Salluſtius utro modo acceperit haud dixerim, in loco vitiato. Fragmentum eſt apud Nonium è IV. Hiſtor. *In quîs notiſſimus quiſque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato copore improbi patibulo eminens affi-*

affigebatur. Lego *mutilato corpore*: quia mos ille frequens Orientalibus, ut priuſquam crucifigerent admutilarent, aut etiam per tormenta necarent. Exempla habes in hoc libro, cap. XII. & alibi. At illud *improbi*, quî reformandum ignoro. Tentavi olim *in proris*. An & *imprope?* quod ſic compoſitum pro ſimplici, ut *in ante* & talia, apud Tertullianum reperies Exhortat. ad Caſtitat. Cap. x. An etiam *improbè?* ut ſit corpus fuiſſe improbè mutilatum? Credo enim hæc narraſſe de ſævitiâ Mithridatis in Cyzicenos, quos terrâ marique obſedit.

AD CAP. V.

Pag. 133. lin. 1. *Facie quâ noſtrum hodie patibulum*.] Quæ ſententia fuit Antonii Morilloni, viri ſummi futuri ſi diutiùs vixiſſet. Argumenta habebat (vidi & legi

in epiſtolâ ejus ad Lindanum, quam heredes adſervant) quod id referret formam Jugi : ferre autem jugum, ignomina & quaſi comminatio hujuſce mortis. itaque illinc petenda forma. Amplius, Livius ait lib. 1. Romanos *ſpectaſſe furcis duodenos à terrâ ſpectacula alta ſuſtinentibus pedes:* eas furcas proclinantia utrimque ligna fuiſſe cum tertio transverſario ſupernè immiſſo, quod genus *Capreolos* Latini vocant, & nos hodie *Schragas* : ergo hanc eſſe faciem furcæ. Tertiò Hebræos hodiéque ſuum Tau ſic pingere : cum eo autem comparari paſſim: tale igitur eſſe. Credo etiam addere (non firmiter nunc commemini, ſed addi poteſt) Auſonium cum Φ litterâ Græcâ Crucem comparare : at ea quoque iſtuc abiit. Sed hæc ſententia , etſi arguta , proba mihi non eſt ob multas cauſſas, atque

atque hanc unicam firmiſſimam, quòd refellunt ſpectiones & monumenta omnia antiqua, omnia inquam conſenſu. Quid Chriſtianis nobis fiet, ſi ipſa imago crucis aliter ubique non pingenda ſolùm, ſed manibus cottidie deformanda? At enim jugum tale olim. Ita, ſed quid ad rem? militaris ſaltem ignominia illa fuit: & liberorum ea hominum, non ſervorum, ut latura furcæ. De Livio, nihil impedit Furcas noſtro vulgarique more intelligi, quibus ligna tranſverſa injecta, & ſuper ea aſſeres, ad ſpectandum inſiſtendumque. Fit & hodie, & olim primas domos ſic erectas ex Poſidonii ſententiâ puto Senecam alibi tradere, & uti pariter voce *furcæ*. De Hebræis, verum eſt, ſed hodiernis. Priſcas eorum litteras alias & diverſiformes fuiſſe, periti ejus linguæ atque ipſe Hie-

ronymus tradiderunt. Jam de Auſonii verſu, is talis:

Et crucis effigie Palamedica porrigitur Φ.

Lectionem non muto, etſi alii libri proferunt *gruis*: nec id malè. Sed eſto *crucis*: veriſſimum eſt in noſtrâ etiam formâ. quomodo? in cruce inquam veſtitâ, & in quâ homo appenſus. Vide faciem & pendula à ligno brachia, eſt hæc ipſa litteræ forma. Subjicio & formam crucifixionis quam imaginabatur & delineabat Morillonus.

AD CAP. VII.

Pagin. 140. lin. 9. & 10. *Impudicas ancillas ſic puniri.*] Et eſt ſanè ignava mors, & *Fæminea* etiam Panegyriſtæ dicta. *Alteri manibus ſatellitum Britannorum gula domi fracta, & inuſta fæminea mortis infamia,*

mia, ut ſcilicet maluiſſe vir ferri amantiſſimus videretur laqueo perire quàm gladio. Victor *poſtremum* appellavit, viliſſimamque, in Maximo: *Pœnas mortis genere poſtremo, fractis laqueo cervicibus luit.*

Pag. 140. lin. penult. *Patibulum vulgò Furca dicitur.*] Quo ipſo ſenſu inferiores Græci dixerunt φȣλκίζειν *in furcam agere*, aſperiore illâ litterâ mutatâ. Cedrenus in Juſtiniano Rinotmetâ: Ἐν τῷ τείχει πάντας ἐφȣ́λκισεν. quod vertendum eſt, *In muro omnes de furcâ ſuſpendit.* Docet Zonaras qui in eâ ipsâ re: Ἐν ξύλοις παρὰ τοῖς τείχεσιν ἀπῃώρησε: *In lignis apud muros ſuſpendit.* Credo autem hanc Furcam primò non niſi dimidiatum Patibulum fuiſſe, id eſt, facie adhuc aliquâ Furcæ; paullatim, & quò plures appendi poſſent, immutaſſe.

AD

AD CAP VIII.

Pag. 145. lin. 6. *Injectis per crura funibus.*] An magis placet hic ſenſus, Funes ipſos per crura eorum trajectos & transmiſſos? Tale in Curtio legó Alexandrum uſurpaſſe in Batin quendam lib. IV. *Per talos ſpirantis lora trajecta ſunt, religatumque ad currum traxêre circa urbem equi.* Id factum à rege exemplo Achillis, qui Hectorem ſic fœdavit, ut Curtius inibi notat. Sed tamen Ammianus *Injectos* ait, non *Trajectos*, nec id ſupplicii credam vulgò uſitatum.

AD CAP. X.

Pag. 147. lin. 12. & 13. *Moriturum in ipſis, non per ipſas.*] Præter exempla quæ dedi, hoc rarum videatur in Philippo, de quo

quo Euſebius in Chronico, anno XII. Claudii: *Philippus Apoſtolus Chriſti apud Hierapolim Aſiæ civitatem, dum Euangelium populo nunciaret cruci affixus, lapidibus opprimitur.* Quaſi in ipsâ cruce lapidibus obrutus eſſet. Atque hoc quidem in vulgatis libris, in veteri & probo meo manuſcripto veſtigium non eſt horum verborum.

AD CAP. XIII.

Pag. 157. lin. 4. & 5. *Viri fide digni aſſerunt.*] Inter eos eximius Theologus Alfonſus Ciacco, qui de ſignis Crucis nunc nuper accuratè ſcripſit.

Pag. 157. lin. penult. *Iam illa Amanis præalta.*] De quâ accipienda quæ in Codice Juſtinianæo leguntur, De Judæis & cælic. ubi ſcribuntur *Judæi quodam feſtivitatis ſuæ ſolenni, Aman ad pœnæ quondam recordationem incendere,*

dere, & ſanctæ crucis adſimilatam ſpeciem in contemptum Chriſtianæ fidei exurere, atque id facere deinceps vetantur. Totidem pænè verbis in Codice Theod. lib. XVI. tit. VII. Ex quibus vides Judæos Amanis inimici ſui mortem annuâ memoriâ repræſentaſſe, & in cruce ſuſpenſum cum eâ ipsâ combuſſiſſe: ſpecie Amanem, re & mente Servatorem & noſtram crucem. Ideò meritiſſimò interdicti.

Pag. 160. lin. penult. *Novus etiam orbis.*] In quo ſanè hoc mirum, cruces repertas fuiſſe plurifariàm in templis atque in ſepulchris. De Indiâ Occiduâ loquor. Quâ origine aut fine? neſcimus, niſi ſi jam tunc providus ille Deus exſtare voluit omen & ſignum dominaturæ illic crucis.

AD CAP. XIV.

Pag. 162. lin. 4. *Edicto prohibitum manet.*] Atqui in Panegyricâ oratione, ſanè diſertâ, quæ Theodoſio dicta, mentio etiam crucis quaſi licitæ & manentis. *Et poſt hanc tu vocem, non illum in crucem tolli, non culleo inſui, non diſcerpi in fruſta juſſiſti.* Et fieri ſanè poteſt ut apud gentiles, & Chriſto adverſos, ſupplicium etiam manſerit. ſicut de Slavis in Helmoldi Chronico ſcriptum lib. I. *In illis diebus Slavi quendam Danum ſuffixerunt cruci.* In ignominiam ſcilicet divinæ crucis.

AD CAP. XV.

Pag. 165. lin. 14. Ἐκ χρυσοῦ σχεδιάσας σταυρὸν.] Quem ſuo ævo exſtitiſſe in Palatio Socrates aſſeverat, Eccl. Hiſt. lib. I. cap. I.

Τούτῳ

Τούτῳ πειϑεὶς τῷ χρησμῷ, κατασκευάζει μὲν τὸ σαυροειδὲς τρόπαιον, ὃ μέχρι νῦν ἐν τοῖς βασιλείοις φυλάττεται: *Huic oraculo fidem habens, conficit ſimile illud cruci tropæum, quod uſque nunc in regiâ ſervatur.* Idem Cedrenus: Τότε σαυρὸν χρυσοῦν χειδιάζας, ὅς ἐςι μέχρι καὶ νῦν: *Tunc crucem auream efformans, quæ etiamnunc exſtat.* Non opinor tamen hanc eſſe, de quâ Suidas: Σταυρὸς ἐπὶ τὸ βόρειον τοῦ φόρου μέρος ἵςατο, ὡς εἶδεν αὐτὸν Κωνςαντῖνος, χρυσέμπλαςος ἐν τοῖς ἀκροτηριακοῖς στρογγύλοις, μήλοις, ἔνθα καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καθεωρῶντο χρυσέμβαφοι: *Crux ad partem Borealem fori ſtabat, ut vidit eam Conſtantinus, auro illita in extremis rotundis pomis, ubi & ipſe & filii ejus conſpiciebantur aurati.*

Pag. 166. lin. 1. *In hoc vince.*] Nummis hoc pluribus expreſſum cernitur, atque etiam quibuſdam uberiùs, *In hoc ſigno vince.*

vince. Sanè Chriſtiani libenter appellarunt *ſignum Dei*, aut *Chriſti* quaſi Crucem, ipſam Imperatoris illius teſſeram aut vexillum. Juſtinianæo Codice vetatur, *ſignum Salvatoris Chriſti humi vel in ſilice inſculpi.* Quid, quòd Græci interpretes ſic legem Scævolæ accipiunt, XXXVIII. De aur. arg. mund. *Fieri volo jubeoque ſignum Dei ex libris centum.* Accipiunt, inquam, & reddunt *Crucem.* An verè? minimè. ſcimus *ſignum Dei* ſtatuam eſſe apud Scævolam ſive Solis, ſive indigenæ cujuſpiam & familiaris dei. Sed pietas, non error, Græcos eò traxit. Monuit ſuper hac interpretatiunculâ Petrus Oranus, juris & litterarum conſultus, & germanum in modum mihi amicus.

Pag. 167. lin. 1. & 2. -- *gemmanti textus in auro Signabat labarum.*] Dixi ipſi velo nomen intextum; & poëta hîc apertè. Tamen

men ex deſcriptione Euſebii, videbis & ſuprà velum ſæpe ex auro ſtatui: & exempla in nummis utriuſque poſituræ dedi. illius tamen magis crebra. Ipſa Labari vox qualis? vereor ut peregrina, certè novitia, & ſub Trajani aut illud ævum nata. Vetuſtior Tertulliano, qui hodie exſtant, non commeminit. Gregorius Nazianzenus, doctus & fortis Orator, ait καμάτων λυτήριον εἶναι, καὶ τῶν Ῥωμαίοις ὀνομάζεσθαι: *Laborum levamen pauſamque eſſe, & à Romanis ſic appellari.* Igitur à labore derivavit, eo procliviùs, quia ipſi Græci λάβωρον ſcribebant. Sed noſtri poëtæ nónne corripiunt? Quomodo etiam pauſam laboris, non aliâ additione, vox ea ſignificet? niſi fortè, quia ubi laborabatur in acie, ſignum illud eò ſolet ferri. Longinquum eſt, & perſevero externam vocem eſſe.

Pag.

Pag. 167. lin. penult. *Duæ litteræ Chriſti nomen exprimentes.*] Ita eſt, & conſpicuæ ſunt in Nummis. Ipſum etiam Chi ſolitarium, ſignabat Chriſtum. In Antiochenorum dicteriis recenſet Julianus, Miſopogone: Τὸ Χῖ, φασὶν, οὐδὲν ἐδίκησε τὴν πόλιν, οὐδὲ τὸ Κάππα. & addit: Ἡμεῖς δὲ ἐδιδάχθημεν ἀρχὰς ὀνομάτων εἶναι τὰ γράμματα, δηλοῦν δ᾽ ἐθέλειν τὸ μὲν Χριστὸν, τὸ δὲ Κωνσταντῖνον. *Chi, inquiunt, & Kappa nihil injuriæ intulerunt civitati. Nos autem didicimus initia nominum eſſe has litteras, & ſignificare velle illud quidem Chriſtum, hoc Conſtantinum.* Ita Julianus, qui has ipſas litteras è Labaro poſteà conatus removere. Fruſtrà, & vicit nomen quod æternùm vivit & vincet.

AD

AD CAP. XVII.

Pag. 173. lin. 9. Ὢ ξύλον μακαριστόν.] Verè, quia nos per illud μάκαρες. Atque ita προσκυνητὸν καὶ τίμιον, *adorandum & venerabile*, Imperator appellat novellâ quintâ. Eaque cauſsâ vetitum, in lapidibus ſculpi, quæ in ſolo. Lex extat in Codice Juſtinianæo : & apud Paullum Diaconum ſic Tiberius : *Crucem Domini quâ frontem noſtram & pectora munire debemus, eam ſub pedibus conculcamus ?* Tale & Synodus habita in Trullo, can. LXXXIII. Quamquam autem è pavimentis templorum remota, non etiam è tectis. Fulſit jam olim ibi, clarum certumque ſymbolum Chriſtiani cultus. Nicephorus Gregoras libro IX. in deſcriptione tempeſtatis quæ Conſtantinopoli : Τηνικαῦτα μέν τοι πεπλάκασι καὶ

πολλοὶ

πολλοὶ τῶν ἐπὶ τοὺς νεὼς ἱδρυμένων ἐκ σιδήρου σαυρῶν, ὑπενεγκεῖν οὐ δυνάμενοι τὴν τοῦ πνεύματος βίαν : *Tunc cecidêre multæ crucium, quæ templis imponi è ferro ſolent, ſufferre non valentes vim venti.*

F I N I S.

IN-

INDEX

Eorum qui laudantur, illuſtrantur, emendantur ac defenduntur.

A.

ABdias. 30, 89, 143
Alciatus. 190
Ammianus. 9, 48, 145, 164, 203
Antonius Morillonus. 213
Apollodorus. 191
Apulejus. 5, 9, 21, 57, 66, 71, 108, 111, 209
Ariſtophanes. 188
Arnobius. 66, 124
Arrianus. 13, 214
Artemidorus. 73, 76, 81, 88, 115, 213
Auguſtinus. 44, 100, 162
Auſonius. 8, 16, 88, 186, 191, 210
Athenaus. 71, 190

B.

BEcanus (Goropius). 198
Beda. 75
Boiſotus (Joannes). 210

C.

CAlliſtratus Juriſconſultus. 57
Calliſtratus. 141
Calpurnius Flaccus. 9
Capitolinus. 53, 54
Caſſiodorus. 161
Catullus. 108
Cedrenus. 28
Chryſoſtomus. 144
Cicero. 5, 50, 54, 64, 69, 82, 83, 115, 125, 147, 158, 204
Codex Theodoſianus. 162
Cujacius. 141
Cyprianus. 92

D.

DAmaſcenus. 28, 45, 173
Damianus à Goes. 198
Delrio (Mart. Anton.) 185
Deuteronomium. 60
Dio. 55, 103, 154

Dio-

Diodorus Siculus. 13
Dionyſius. 50, 79, 122, 130, 133, 135
Dionyſius Villerius. 214

E.

E *Pictetus.* 214
Epiſtola Lugdunenſium. 102, 151
Euangeliſtæ. 74, 82
Euangeliorum vetus Gotica tranſlatio. 213
Euſebius. 21, 74, 102, 113, 143, 148, 151, 167, 168, 171, 188, 200, 202
Euſtathius. 10, 12, 71, 188

F.

F *Aber.* 69, 141
Feſtus. 121, 127, 187
Firmicus (Julius). 57, 128, 162, 163
Franciſcus Nanſius. 212

G.

G *Loſſæ veteres.* 4, 9, 111, 120, 134, 138
Goropius Becanus. 198
Gregorius Turonenſis. 75, 92, 96

H.

HEgeſippus. 8, 203
Herodotus. 21, 48, 49, 115, 189
Herodianus. 54
Heſychius. 11, 12, 13, 24, 25, 130, 134, 188
S. Hieronymus. 27, 32, 38, 75, 170, 206
Hilarius. 210
Hippolitus. 30
Hirtius. 93
Hiſtoria tripartita. 170. vide Victor.
Homerus. 12, 140
Horatius. 53, 69, 70, 107

I.

INnocentius. 96
S. Iohannes. 77, 101, 207, 210
Iohannes Curopalates. 172
Iohannes Leo. 156
Ioſephus. 8, 61, 62, 63, 67, 83, 106
Irenaus. 97
Iſaias Propheta. 78
Iſidorus. 9, 27, 32, 119, 140
Iulius Cæſar. 155
Iuſtinus Martyr. 27, 35, 40, 98, 199, 202

Juſtinus Hiſtoricus. 48, 105, 155, 159
Juvenalis. 52, 107
Juvenalis Scholiaſtes. 162

L.

Lactantius. 56, 87, 160, 125, 160
Lampridius. 58, 148
Liber Numerorum. 48
—— *Deuteronomii.* 110
—— *Joſuæ.* 26, 48
—— *Eſdræ.* 84
—— *Eſtheris.* 48, 159, 204
Ligurinus. 198
Livius. 4, 49, 53, 67, 68, 89, 121, 122, 123, 125, 126
Livineius (Joannes). 212
Longobardorum leges. 205
Lucanus. 207, 210
S. Lucas. 57, 59
Lucianus. 6, 31, 94
Lucilius. 187

M.

Macer Juriſconſultus. 70
Macrobius. 125, 126, 199
Manilius. 6
Marcellinus. 187

Martialis. 151, 216
Martyrolog. Rom. 19, 30, 63, 93, 94, 104, 105, 109, 144, 146, 149, 205
D. Matthæus. 72, 117, 206
Maximus Taurinenſis. 39
Minutius Felix. 5, 38
Morillonus (Antonius). 213
Muretus. 196

N.

NAnſius (Franciſcus). 212
Nonius. 4, 126
Nonnus. 46, 72, 85, 90, 91, 101, 212
Nazianzenus. 85, 92
Nicephorus Gregoras. 197

O.

ORoſius. 62
Ovidius. 14, 138

P.

D. PAulus. 44, 45
Paulus Juriſconſultus. 54, 57, 59, 65
Paulinus. 7, 8, 32
Petronius. 9, 52, 57, 77, 116
Philo. 60, 68, 116
Pincianus. 196

Plato.

Plato. 25, 27
Plautus. 3, 52, 74, 79, 80, 84, 85, 93, 95, 111, 123, 126, 127, 132, 133 135, 136, 186
Plinius. 25, 89, 128, 140, 183, 204
Plutarchus. 49, 72, 76, 77, 116, 119, 129, 130, 145, 189
Pollio. 156
Polybius. 14, 113
Propertius. 146
Prudentius. 11, 74, 75, 85, 107, 166, 169

Q.

Q *Vinctius.* 192
Q. Curtius. 13, 14, 67, 203
Quintilianus. 102, 158

R.

R *Aphelengius (Franciſcus).* 185
Ruffinus. 33, 45

S.

S *Edulius.* 43
Seneca. 5, 14, 22, 24, 57, 87, 105, 112, 128, 143, 146, 186, 194, 195, 196
Septuaginta Interpretes. 26

Sidonius. 134
Silius Italicus. 14, 157, 159
Simeon Metaphraſtes. 144
Surius. 114
Sozomenus. 33, 163, 170, 173
Strabo. 88
Suetonius. 83, 102, 112, 121, 154, 155, 159, 216
Suidas. 34, 129, 171, 187, 196, 197, 206, 211

T.

Tacitus. 51, 52, 128, 158, 203
Terentius. 3, 69
Tertullianus. 6, 7, 8, 18, 19, 28, 31, 38, 65, 77, 78, 91, 98, 110, 115, 149, 152, 160, 187, 194, 199, 202, 210
Theodorus. 115
Theocritus. 191
Theophilactus. 210
Thucydides. 48

V.

Valerius Maximus. 49, 55, 70, 101, 114, 115, 125, 159
Varro. 4, 134

Vel-

Velleius Paterculus. 7
Victor. 49, 114, 121, 161, 163
Vlpianus. 65, 70, 88, 142
Vulcatius. 52
Vopiſcus. 152

X.

X*Iphilinus.* 154

Z.

Z*Onaras.* 164, 213

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM

Memorabilium, in Lipſio de Cruce Contentorum.

A.

Abyſſini cruces è collo pendulas geſtant. 198
Adſtrictio ad crucem interdum clavibus interdum funibus facta. 87. & *ſeqq.*
Ægyptii quomodo Solem exprimant. 199. Per crucem vitam venturam interpretantur. 33
Æthiopes cruces è collo pendulas geſtant. 198
Affixio. 16
Alciatus leviter caſtigatus. 190
Alexander Macedo Glaucum medicum & Tyrios, & plures crucifixit. 49
Alius alio plura invenire poteſt, nemo omnia. 178
Ambiguus intellectus in Euangeliſta. 117
Andreas Apoſtolus in cruce ſuſpenſus in eâ populum docens biduo ſupervixit. 104
Andreana crux. 30. Antoniana. 32
Anſula ſeu anulus in cruce Ægyptiorum quid denotet. 198, 199

Ap-

Appenſio in arboribus. 18. in rudi ſtipite. 19
Apud Judæos noxa cruciaria hodie incerta. 60
Apuleio lux. 108
Arbores in cruces aptatæ, præſertim in grandi numero cruciandorum. 19
Arnobius correctus. 124
Artemidorus explicatus. 115
Athenæus explicatus. 190

B.

BEſtiis objecti in cruce. 151
Blandina in ligno ſuſpenſa proſtituta eſt eſca & laniena incurrentium ferarum. *ibid.*
Bomilcar patibulo ſuffixus in foro medio, magno animo crudelitatem civium tulit. 105

C.

CAuſæ graviores ad crucem. 53. *& ſeqq.*
Ceres Pharia ſive Ægyptia. 21
Chriſtiani appellati *Semaxii* 149 & *Sarmentitii. ibid.* & cur. *ibid.*
Chriſtus an crucem totam ſolus tulerit. 78, 206
Chriſtus an flagris cæſus. 72. an diſparatis pedibus crucifixus fuerit. 212
Cicero explicatus. 50, 69
Circumduci quid. 216
Clavi quibus Chriſtus crucifixus quot numero fuerint. 91. *& ſeqq.* 212
Clavi an in omni fixione neceſſarii. 209
Clavus pedis dextri Treviris aſſervatus. 213

Conſtantinus crucem è ſuppliciis tulit. 161.
quo tempore. *ibid.*
Corpus pendulum Crucifixorum an funibus ſublevatum fuerit. 209, 210
Crucem humeris ferebant. 76. Sic fecit Chriſtus. 77.
Cruces in petra. 6. in lapidibus. 46. apud pleraſque gentium ferè uſitatæ. 47. quando apud eas cœperit. *ibid.*
Cruces ſæpe altæ. 160. & in alto loco poſitæ. 159. vel juxta vias, & cur. *ibid.*
Cruces Caucaſorum. 185
Cruces latronum an ſimul tranſlatæ ab Helena Conſtantini matre. 211
Cruciarius pro appendendo, aut cruce digno. 79. tracti per viam. 79. ſtimulis foſſi. *ibid.* nudati ante fixionem. 81
Cruciarii quomodo in crucem dati. 82. an jacentes an ſublati. 82, 83, 84
Crucifixi quomodo mortui in cruce? languore an fame 103. & *ſeqq.* quidam ablati miſeratione Principis. 105
Crucifixi à volucribus lacerati. 106. Canibus laniena, lanceis transfixi. 109
Crucifixorum mors varia, & ferè lenta. 104. Sermocinationes eorum ad populum. 105
Crucis ſignificatio duplex. 3. ejus ſignificatio laxa, *ibid.* adſtricta. 4. ejus varia nomina 4. & *ſeqq* SS. Patrum deſcriptio crucis. 37. & *ſeqq.* ejus diviſio. 98

Cru-

Crucis ſupplicium apud Romanos vile, & plurimum ſervorum. 51. vel plebeiorum. *ibid.* Commiſſa crux. 31. Sed & liberi quidam in crucem dati, ut Latrones, Sicarii, Falſarii, fures, aliique viliores. 56. *& ſeqq.*
Crucis ſupplicium crudele. 64. Summum dictum. 65. Supremum. *ibid.* Extremum 66. ejus ſupplicium ſublatum. 161
Crucis laudatiuncula. 173
Crucis ſignum in labaro expreſſum. 167. in ſignis militaribus. 166. in militum armis & pro inſigni. 168. *& ſeqq.* in clypeis, 169. in galeis. *ibid.* in diademate. 170. & in effigie Imperatoris. *ibid.*
Crucium diviſio. 16
Crurifragium à cruce remotum. 109. quid fuerit, in quos receptum & quomodo. *ibid. & ſeqq.*
Crux à cruciando. 3. peculiariter mortem in ligno denotat. 4. alio nomine *Gabalus* dicta, *ibid.* etiam infelix arbor, *ibid.* infelix lignum, 5. infelix ſtipes. *ibid.* infamis ſtipes. *ibid.* Simplex crux. 16. compacta. *ibid.* & 26. ejus diſcrimen. *ibid.*
Crux propriè in ligno, ſimilitudine verò etiam in aliâ paraturâ. 6. in lapidibus. 46. in aëre. *ibid.*
Crux decuſſata & an hæc ſit Andreana. 26, 27
Crux Commiſſa, 27, 31. *& ſeqq.* Immiſſa crux quid. 35

Crux Ægyptiis inter notas. 53. quid ſignificaret. *ibid.* Syris, Perſis, Afris, Græcis, & Romanis in uſu. 48, 49. & quando. *ibid.*
Crux quadrangula quo myſterio. 43
Crux indigna liberis. 56. præſertim civibus. *ibid.* interdum liberè & laxè vagata in hoſtes, 61. in ſeditioſos, *ibid.* in Chriſtianos. 62. in fæminas. 63
Crux Chriſti miraculo ac divinâ indicatione Helenæ detecta. 90. ex quo ligno fuerit, 156, 157. in labaro expreſſa, 167. in ſignis militaribus. 166. in militum armis. 168
Crux cur plerumque in monte aut loco alto defixa. 158. cur juxta vias. *ibid. & ſeqq.*
Commiſſa crux. 31
Compacta crux quid. 26
Corrumpi in cruce paſſi ſunt. 114
Crurifragium & crurifrangium. 111
Crurifragium in uſu apud Judæos, 110. cur ibi? *ibid.* an unà ſublatum cum crucis ſupplicio. 163, 164.
Cupido crucifixus. 17, 18
Cuſtodia & miles ad crucem ne quis detraheret. 116

D.

DEcuriones in metallum dari non poterant, nec furcæ ſubjici. 142
Deglubere olim crebrum Orientalibus. 156
Delatores olim oſtentui per ora populi ducebantur. 216
Dela-

Delatura Domini cauſa ad crucem. 54
Dionyſii verba de furca. 131
Dionyſius Villerius laudatus. 214

E.

Excoriandi ſupplicium Perſis & Ægyptiis in uſu. 156

F.

FAſces ſigna imperii & poteſtatis denotant. 200. cum inſerta ſecuri crucem planiſſimè referunt. 200
Figendi modus duplex. 66
Figere, configere, cruciare, nomina phraſeſve ad ſupplicium crucis. 7,8.
Flagella taxillata. 71. Gallis uſitata. *ibid.* & 72
Flagellatio vulgarem crucifixionem ex more ſemper anteivit. 66. non uno ſemper loco aut tempore. 73
Flagellorum & virgarum diſcrimen. 68
Flagellatio plurifariam inſtituta, 73. quandoque ad Columnam. *ibid.* id Chriſto factum. 74
Flagra cruciariis propria. 68
Flagrio quis. 186
Flama necati in cruce. 148
Fuga ſervi, cauſa ad crucem. 55
Fumo necati in cruce. 147
Funibus an corpus pendulum in cruce ligatum fuerit. 209,210
Furca diviſa, 118, 119. Ignominioſa, 119, 120. Pœnalis furca quid? 121. Furca nova

va quid. 140
Furca & patibulum videri eadem. 125
Furcæ alligati in crucem lati. 124, 127
Fuſtibus liber, flagellis ſervus cædebatur. 70

G.

GAbalus quid. 4. ejus vox exotica 185.
Origine Hebræa. *ibid.*
Galga quid. 185
Gali quid. *ibid.*
Geminum lignum pro cruce. 197
Germani an crucifixerint. 51
Globuli quibus crux infixa. 171
Græcorum verba ad crucem & crucifixionem. 10

H.

HEraclii arrogans dictum. 179, 180
Heſychius emendatus. 13
Heſychius forſitan emendandus. 130
Honores quos Conſtantinus Cruci habitum ivit. 165. & *ſeqq.*
Horatius explicatus. 69, 107

I.

IMagines in crucem ſublatæ. 156
Immiſſa crux. 35
Impalatio. 22
Infixio. 22. vulgò impalatio. 22
Ioannes Boiſotus laudatus. 210
Ioannes Livineius laudatus. 212
Inſcriptio crucis ſeu titulus. 101

In penulis Monachorum cruces. 197
Iſis prima repertas ſpicas capite circumtulit. 194
Itali auxilium olim poſcentes cruces præferebant. 198
Iuſtinus Martyr explicatus. 27
Iuvenali lux. 107

L.

LAnceis transfixi quidam in cruce. 109
Latrones an pari modo ac Chriſtus crucifixi. 89, 90
Laqueo an priſci necaverint. 140
Lex Longobardorum de ſervo ſuſpendendo. 205
Ligati ad furcam in crucem ſublati. 124
Licinius Macer correctus. 127
Livius illuſtratus. 53

M.

MAcer I. C. explicatus. 70
Mæcenati lux. 24
Machinatio quælibet ſervi contra dominicam ſalutem cauſa ad crucem olim fuit. 54
Martialis explicatus. 152. conſideratus. 216
Maſtigia quis. 186
Matienus ſub furca cæſus. 123
Manus crucifixorum an ferre potuerint pendulum corpus. 95. & an ſemper in ipsâ volâ fixi. *ibid.*
Miles & cuſtodia ad crucem, ne quis detraheret. 116

Miſe-

Miſeri & oppreſſi cruces olim ferebant. 198
Mors crucifixorum lenta, & varia. 104
Mortui etiam in crucem dati. 154. & plerumque poſt mutilationem. 155.

N.

NEfas ſepelire crucifixos. 114
Nemo tam felix quin ſubjectus ſit errori. 178
Nomina phraſeſve ad ſupplicium crucis. 7
Nudatio præcedebat crucifixionem. 81
Nummus Græcanicus crucifixi expreſſus. 215. in monaſterio Lætienſi in Hannonia aſſervatus. 215

O.

OCulus ſceptro inſculptus quid denotet apud Ægyptios. 199
Opinio de Catulliano epigrammatio. 108
Opiniones tres de furca. 132. *& ſeqq.*
Ordo & modus affigendi in cruce. 94. *& ſeqq.*
Oſirim Ægyptii ut exprimant. 199
Ovidius explicatus. 14. leviter emendatus. 15

P.

PAtibulum quid propriè. 26. à cruce diverſum. 129. pro ſtipite ſumptum. 138
D. Paulus explicatus. 44
Penulæ monachorum cum crucibus. 197
Platoni lux. 25
Plauto lux. 74, 126
Plautus illuſtratus. 79

Pli-

Plinio lux. 25
Pleriſque puniendis caput tegebatur. 203
Plutarchi deſignatio furcæ. 129
Porcia lex virgas ab omnium civium corpore amovit. 69
Præco cruciarium præcedens. 103
Principes Byzantini crucem manu dextera gerebant. 172
Puniendorum oculi olim obligatì & veſtes exuti. 203

Q.

QVæ cauſa falsò aſſignata in cruce Chriſti. 58. an ob innovationem, *ibid.* an ob blaſphemiam. *ibid.* an ob ſeditionem. 59

R.

RAro ablati è cruce. 116
Ratio frangendi crura. 113, 114
Ruffini ſingularis ſententia de cruce. 45

S.

SAlvator in qua crucium forma mortem tulerit. 43
Satrapæ & optimates in Parthis, pro lubitu Regis loris taxillatis cæduntur. 71
Saturni ſacerdotes à Tiberio crucibus affixi. 19
Scalæ an in crucifixione adhibitæ. 209, 210
Servi dominos deferentes in crucem acti. 54
Servile ſupplicium quid. 52
Simon Cyrenæus crucem Chriſti portavit. 207

Σκόλοψ quid. 12. Σκόλοψιν. 24
Solem Iovis oculum appellavit antiquitas. 199
Sozomeni verba appenſa. 163
Statua Conſtantini crucis ſignum tenens. 170
Σταυρὸς quid. 10. ejus jocoſa Luciani derivatio. 11
Sub furca cæſi. 121. uſque ad mortem. *ibid.*
Sudifixio. 24
Suetonius explicatus. 154
Surrectus quid ſit proprie. 152
Suſpendere quid, 14
Suſpendendi ratio per diverſas formas expoſita. 137. & *ſeqq.* atque etiam oculis propoſita. 139
Suſpenſio inverſa. 143, obliqua. 145. decuſſata. 146. inter arbores. *ibid.*
Suum cuique pretium poſteritas rependit. 184

T.

Tabella ſuppedanea an in cruce fuerit. 96
Tarquinius defunctorum corpora crucibus figi jubebat. 204
Terentius explicatus. 69
Tertullianus explicatus. 125, 149
Timotheus & Maura in cruce novem diebus vivi pendentes martyrium conſumpſerunt. 105
Titus quingenos & plures Judæorum in ſingulos dies crucibus affixit. 62

Titu-

Titulus quid Latinis. 101. quomodo aſcriptus, aut damnatis prælatus. 102. loco ejus ſæpe vox præconis. 103
Traduci quid. 216
Treviris aſſervatur clavus pedis dextri. 213
Tyro capta duo millia crucibus affixa per ingens litoris ſpatium pependerunt. 14

V.

Valerius Maximus explicatus. 70
Varii figendi modi. 142
Verbero quis. 186
Virgarum & flagellorum diſcrimen. 60
Virgo Veſtalis flagris cæſa. 70
Vitalitas quorumdam in cruce. 104
Virgis cæſi ad necem. 121
Uſtulati in cruce. 147, 148
Vulgus Abyſſinorum & Æthiopum cruces è collo pendulas geſtat. 198

FINIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITT. EM. III" NAPOLI
RON A 475571

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIB
V
L